

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Τοπική ανάπτυξη στο Δήμο Πρέβεζας: Ο κλάδος των υδατοκαλλιεργειών

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Χατζημιχάλης Κωστής (επιβλέπων)
Θεωδοροπούλου Ελένη
Παυλόπουλος Κοσμάς

Γκουργκούλη Ελβίρα
Α.Μ. 9846

ΑΘΗΝΑ 2003

ΠΤΥ
ΓΚΟ

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Τοπική ανάπτυξη στο Δήμο Πρέβεζας: Ο κλάδος των υδατοκαλλιεργειών

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Χατζημιχάλης Κωστής (επιβλέπων)
Θεωδοροπούλου Ελένη
Παυλόπουλος Κοσμάς

Γκουργκούλη Ελβίρα
Α.Μ. 9846

ΑΘΗΝΑ 2003

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή.....	1
Κεφάλαιο 1ο: ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ.....	3
1.1 Μια πρώτη προσέγγιση του όρου ανάπτυξη.....	3
1.2 Τοπική ανάπτυξη.....	6
1.2.α Περιφερειακή ανάπτυξη.....	6
1.2.β Τοπική ανάπτυξη.....	8
1.2.γ Βιώσιμη ανάπτυξη.....	10
1.3 Στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	12
1.4 Παραδείγματα βιώσιμης ανάπτυξης από τη διεθνή και ελληνική εμπειρία.....	16
Κεφάλαιο 2ο: ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ – ΑΜΒΡΑΚΙΚΟΣ.....	19
2.1 Περιγραφή του οικοσυστήματος του Αμβρακικού.....	19
2.2 Σύνδεση και αλληλεξάρτηση περιβάλλοντος και ανάπτυξης στην περιοχή του Αμβρακικού.....	21
2.2.α Οικονομικές δραστηριότητες – Επιπτώσεις.....	21
2.2.β Διεθνείς Συμβάσεις – Πρωτοβουλίες για αιεφόρο ανάπτυξη.....	23
2.2.γ Συνέπειες από το υφιστάμενο καθεστώς προστασίας.....	27
2.3 Συντελεστές παραγωγής στον Αμβρακικό.....	29
Κεφάλαιο 3ο: ΔΗΜΟΣ ΠΡΕΒΕΖΑΣ.....	35
3.1 Χώρος και Ιστορία.....	35
3.2 Πληθυσμιακά στοιχεία.....	37
3.3 Οικονομικά Ενεργός Πληθυσμός (ΟΕΠ).....	40
3.4 Πρωτογενής τομέας.....	41
3.5 Αλιεία.....	45
3.5.α Αλιευτική παράδοση στην Πρέβεζα.....	45
3.5.β Η αλιεία σήμερα.....	48
3.5.γ Αλιεία και Περιβάλλον.....	52
Κεφάλαιο 4ο: Ο ΚΛΑΔΟΣ ΤΩΝ ΥΔΑΤΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΩΝ.....	55
4.1 Εισαγωγή.....	55
4.2 Χωροταξική κατανομή των μονάδων θαλάσσιων υδατοκαλλιέργειών – Απασχόληση.....	57
4.3 Προσφορά – Ζήτηση.....	59
4.4 Ανταγωνιστικότητα.....	64
4.5 Εισαγωγές – Εξαγωγές.....	66
Κεφάλαιο 5ο: ΕΡΕΥΝΑ ΠΕΔΙΟΥ.....	70
5.1 Μεθοδολογία της επιτόπιας έρευνας.....	70
5.2 Γενικά χαρακτηριστικά των μονάδων υδατοκαλλιέργειας.....	72

5.3 Χωροθέτηση και χώρος παραγωγής των επιχειρήσεων.....75

5.4 Προμήθειες, μεταφορές και αγορές προϊόντων.....79

5.5 Εργατικό δυναμικό.....82

5.6 Φορείς και υπηρεσίες εξυπηρέτησης των επιχειρήσεων.....85

Κεφάλαιο 6ο: ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....89

Αντί επιλόγου

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Εισαγωγή

Η παρούσα εργασία εκπονήθηκε το ακαδημαϊκό έτος 2002 – 2003. Το θέμα της είναι «Τοπική ανάπτυξη στο Ν.Πρέβεζας: Ο κλάδος των υδατοκαλλιεργειών» και βασικός της στόχος η διερεύνηση της σχέσης των Υδατοκαλλιεργειών με την τοπική ανάπτυξη σε μια αναπτυσσόμενη περιοχή, παραδοσιακά αγροτική και «παραδοσιακή» ως προς την κοινωνική της δομή.

Συγκεκριμένα προσεγγίσαμε τον κλάδο των υδατοκαλλιεργειών, γιατί ίσως είναι ο μοναδικός κλάδος στην περιοχή που βρίσκεται σε ανάπτυξη. Επιδιώξαμε την κατανόηση της λειτουργίας του σε τοπικό επίπεδο. Ειδικότερα το ερευνητικό αντικείμενο ήταν η επίδραση των υδατοκαλλιεργειών στην απασχόληση και το εισόδημα, οι διασυνδέσεις που αναπτύσσονται με την τοπική κοινωνία και οικονομία καθώς επίσης και τα πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα που δημιουργούν.

Για την εργασία χρησιμοποιήθηκαν δευτερογενείς πηγές (ελληνική και διεθνής βιβλιογραφία) και πρωτογενείς πηγές (επιτόπια έρευνα). Επιλέξαμε αυτόν το συνδυασμό για να κατανοήσουμε όσο το δυνατόν καλύτερα τις συνθήκες που επικρατούν στις Υδατοκαλλιέργειες και τη σχέση τους με τον τόπο στον οποίο βρίσκονται. Για τη συλλογή στοιχείων ήρθαμε σε επαφή με τις μονάδες, την ETANAM (Εταιρεία Ανάπτυξης Αμβρακικού), την εποπτεία αλιείας, τη Στατιστική Υπηρεσία, τη Νομαρχία, τη Διεύθυνση γεωργίας, τον αλιευτικό συνεταιρισμό Πρέβεζας.

Η εργασία αυτή συμπεριλαμβάνει έξι κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο επιχειρήσαμε μια επισκόπηση της βιβλιογραφίας που αφορά στους όρους ανάπτυξη – περιφερειακή – τοπική – βιώσιμη ανάπτυξη, γιατί στόχος μας

ήταν να δούμε τις υδατοκαλλιέργειες από την πλευρά της βιώσιμης ανάπτυξης, που τη θεωρούμε «ολοκληρωμένη ανάπτυξη».

Στο δεύτερο κεφάλαιο θεωρήσαμε σκόπιμο να παρουσιάσουμε την ευρύτερη περιοχή του Αμβρακικού κόλπου στην οποία εντάσσεται και η Πρέβεζα, όπου χωροθετούνται οι υδατοκαλλιέργειες. Παρουσιάζει άλλωστε ενδιαφέρον, επειδή είναι ο μεγαλύτερος υδροβιότοπος της χώρας και ένας από τους μεγαλύτερους του είδους του στην λεκάνη της Μεσογείου.

Στο τρίτο κεφάλαιο αναλύουμε τα χαρακτηριστικά του Δ.Πρέβεζας κάνοντας μια «χωρική» προσέγγιση του θέματος (γιατί πιστεύουμε ότι δεν υπάρχει τίποτε ξέχωρο από την κοινωνία και τις πολιτικές συγκρούσεις που λέγεται «χώρος»).

Στο τέταρτο κεφάλαιο γίνεται μια παρουσίαση του κλάδου των υδατοκαλλιεργειών σε επίπεδο χώρας (απασχόληση, εισαγωγές – εξαγωγές κ.λ.π.) ώστε να συγκρίνουμε κάποια από αυτά τα στοιχεία με την επιτόπια έρευνα.

Στο πέμπτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η επιτόπια έρευνα η οποία περιελάμβανε τις θαλάσσιες υδατοκαλλιέργειες που χωροθετούνται στο Δ.Πρέβεζας. Προσπαθήσαμε, μέσα από την έρευνα, να κατανοήσουμε τη σχέση τους με τον τόπο εξετάζοντας διάφορους παραμέτρους.

Στο έκτο κεφάλαιο καταλήγουμε σε κάποιες διαπιστώσεις – συμπεράσματα στα οποία οδηγηθήκαμε από την επιτόπια αλλά και τη γενικότερη έρευνά μας.- Τα συμπεράσματά μας αφορούν τη συμβολή των υδατοκαλλιεργειών στην τοπική οικονομία και κοινωνία αλλά και τις αρνητικές οικονομίες που τυχόν δημιουργούν στο περιβάλλον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

1.1. Μία πρώτη προσέγγιση του όρου Ανάπτυξη

Όταν μιλάμε σήμερα για οικονομική ανάπτυξη, εννοούμε μια πολυσύνθετη διαδικασία ευρύτερη κατά πολύ της οικονομικής μεγέθυνσης, την οποία και συμπεριλαμβάνει. Με τον όρο οικονομικής μεγέθυνση εννοούμε την αύξηση του προϊόντος η οποία προκαλείται από την αύξηση της ποσότητας των εισροών που χρησιμοποιούνται στην παραγωγή και της μεγαλύτερης αποδοτικότητάς τους. Αντίθετα οικονομική ανάπτυξη σημαίνει όχι μόνο αύξηση του προϊόντος αλλά και μεταβολές στη διάρθρωσή του, στην τεχνολογία καθώς και άλλες θεσμικές αλλαγές του πλαισίου που προσδιορίζει τον τρόπο παραγωγής και διανομής του προϊόντος. (Kindleberg C. Pitlerich B., 1982). Μια άλλη ενδιαφέρουσα ίσως διαφοροποίηση μεταξύ των δύο όρων είναι ο χρονικός ορίζοντας στον οποίο αναφέρονται. Ενώ η οικονομική μεγέθυνση μπορεί να πραγματοποιηθεί μέσα σε πολύ λίγο χρονικό διάστημα π.χ. ένα μήνα ή ένα χρόνο, για οικονομική ανάπτυξη απαιτούνται πολύ μεγαλύτερα χρονικά διαστήματα.

Όμως για μεγάλο διάστημα, ειδικά μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, ο όρος ανάπτυξη χρησιμοποιήθηκε σαν συνώνυμος του όρου μεγέθυνση. Η διαδικασία της «ανάπτυξης μιας κοινωνίας» είχε μέχρι τότε δύο πρότυπα: το γνωστό καπιταλιστικό πρότυπο της αγροτικής, εμπορευματικής βιομηχανικής ανάπτυξης βασισμένο στην οικονομία της αγοράς και το πιο πρόσφατο (μετά το 1920) πρότυπο της Σοβιετικής Ένωσης, βασισμένο στις πρωτοβουλίες του κράτους και τον κεντρικό έλεγχο και προγραμματισμό. (Χατζημιχάλης Κ., Γκέκας Ρ., 2001).

Σύμφωνα με τον Ρέππα (1991) τα αποτελέσματα των στρατηγικών που ακολουθήθηκαν με βάση αυτές τις θεωρίες για τις χώρες του τρίτου κόσμου δεν ήταν και τόσο ενθαρρυντικά. Η αλήθεια είναι ότι σε έναν αριθμό χωρών πραγματοποιήθηκαν υψηλοί ρυθμοί μεγέθυνσης της τάξης του 5% το έτος, αλλά και για έναν εξίσου μεγάλο αριθμό χωρών, αν όχι και μεγαλύτερο, οι ρυθμοί αύξησης του ΑΕΠ ήταν πολύ μικρότεροι ή και αρνητικοί. Το κύριο πρόβλημα όμως δεν ήταν η αύξηση του ΑΕΠ. Μαζί και πολύ περισσότερο χωρίς αυτή την αύξηση εμφανίστηκαν ή επιδεινώθηκαν ορισμένα κοινωνικά προβλήματα: αυξήθηκε η ανεργία, χειροτέρεψε η διανομή του εισοδήματος και μεγάλωσε η φτώχεια.

Έτσι η εξέλιξη του παγκόσμιου συστήματος υπανάπτυξης – ανάπτυξης ανέδειξε – σύμφωνα με τον Osvaldo Sunkel, 1973 – με την πάροδο του χρόνου δύο πόλωσεις, που βρήκαν την έκφρασή τους σε γεωγραφικούς όρους. Πρώτον, μια πόλωση του κόσμου μεταξύ χωρών: με τις αναπτυγμένες, εκβιομηχανισμένες «κεντρικές βόρειες» από τη μια, και τις υπανάπτυκτες, φτωχές, εξαρτημένες και «περιφερειακές νότιες» από την άλλη. Δεύτερον, μια πόλωση μέσα στις χώρες, μεταξύ προηγμένων και σύγχρονων ομάδων, περιφερειών και δραστηριοτήτων, και καθυστερημένων, πρωτόγονων, περιθωριακών και εξαρτημένων ομάδων, περιφερειών και δραστηριοτήτων.

Γύρω στο 1970, εξ' αιτίας αυτών των προβλημάτων, επαναπροσδιορίζεται ο όρος ανάπτυξη. Στα πλαίσια αυτού του επαναπροσδιορισμού εγκαταλείπεται η στενά οικονομικίστικη άποψη για την ανάπτυξη (της αύξησης του ΑΕΠ) και η αντίληψη της απομονωμένης ανάπτυξης μιας χώρας από το διεθνές περιβάλλον. Σ' αυτό (μεταβολή στην έννοια, το περιεχόμενο και τους στόχους της ανάπτυξης) συντέλεσε κατά πολύ η σκέψη των Μαρξιστικής ιδεολογίας

θεωρητικών, οι οποίοι καθιστώντας κέντρο της ανάπτυξης τον άνθρωπο θεώρησαν, ας μας επιτραπεί η γενικευμένη και απλουστευμένη ερμηνεία των απόψεών τους, ότι η παραγωγή πρέπει να υπηρετεί τις πραγματικές ανάγκες του ανθρώπου και όχι τις απαιτήσεις του οικονομικού συστήματος.

Πιστεύουμε λοιπόν ότι, λέγοντας ανάπτυξη, δεν μπορεί παρά να εννοούμε ένα ελάχιστο επίπεδο ποιότητας ζωής που είναι ικανοποιητικό και ενιαίο, ώστε να εξασφαλίζει την ευημερία σε όλους τους ανθρώπους. Φυσικά η ευημερία και το ικανοποιητικό επίπεδο ζωής προϋποθέτουν όχι μόνο τη δημιουργία κατάλληλων οικονομικών συνθηκών, αλλά και την ύπαρξη βασικών οικονομικών συνθηκών, αλλά και την ύπαρξη βασικών κοινωνικών κριτηρίων, όπως η ελευθερία, η ισότητα, η πολιτική και κοινωνική σταθερότητα και το πολιτιστικό εκείνο επίπεδο, το οποίο θα επιτρέπει την ανάπτυξη όλων των παραγόντων που εδραιώνουν την κοινωνικοοικονομική ευημερία. Η ανάπτυξη δε γίνεται αισθητή σε μια κοινωνία μόνο από τα αριθμητικά δεδομένα, αλλά πιστοποιείται και από την ποιότητα των υπηρεσιών υγείας, παιδείας, από την ποιότητα της διατροφής, από τη μείωση της ανεργίας, την εξασφάλιση στέγης για τα μέλη μιας κοινωνίας, όπως και από την μείωση της εγκληματικότητας, τη βελτίωση της εκπαίδευσης, την αύξηση της πολιτιστικής δραστηριότητας, παράλληλα με την άνοδο του βιοτικού επιπέδου.

Η ανάπτυξη μπορεί να εκφραστεί με κάποιους δείκτες όπως π.χ. το πραγματικό κατά κεφαλήν εισόδημα, το ποσοστό αναλφαριθμητισμού, τον αριθμό διαθέσιμων νοσοκομειακών κλινών κ.λ.π. που «μετρούν» την ευημερία των κοινωνιών. Η ποσοτική όμως διάστασή τους δεν είναι αρκετή για να βγάλει κάποιος ασφαλή συμπεράσματα σχετικά με το επίπεδο της ανάπτυξης, χωρίς να ληφθούν υπόψη διάφοροι παράμετροι

που αφορούν στην «ποιοτική» της διάσταση όπως π.χ. σε ποιο είδος προϊόντων έχει προσανατολιστεί η παραγωγική διαδικασία. Πιστεύουμε όμως ότι η πιο σημαντική παράμετρος – δείκτης είναι ο τρόπος με τον οποίο τα παραγόμενα προϊόντα – αγαθά διανέμονται. Κατά πόσο, δηλαδή, στα προϊόντα που παράγονται έχουν πρόσβαση όλα τα μέλη μιας κοινωνίας ή τα καρπούνται αποκλειστικά μόνο μια μικρή ομάδα.

Μεγέθυνση – Οικονομική ανάπτυξη – ολοκληρωμένη ή συνολική ανάπτυξη: Στο σχήμα αυτό είναι εμφανής η πορεία και η μετάβαση από την παραδοσιακή στρατηγική της οικονομικής μεγέθυνσης στις νεώτερες στρατηγικές της οικονομικής και στη συνέχεια της ολοκληρωμένης ανάπτυξης. Φυσικά καμία από τις δύο δε χρησιμοποιείται σήμερα αμιγώς στην πράξη.

1.2. Τοπική Ανάπτυξη

1.2.α Περιφερειακή Ανάπτυξη

Μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του '60 υπήρχε η αντίληψη ότι μια προγραμματισμένη και πολιτικά σταθερή εθνική οικονομία σύντομα θα «ομοιογενοποιούσε» τον εθνικό χώρο, έτσι ώστε οι όποιες περιφερειακές ανισότητες σταδιακά να μειωθούν. (Χατζημιχάλης Κ., Γκέκας Ρ., 2001). Μια «ομοιογενοποίηση» που ουδέποτε επιτεύχθηκε τουλάχιστον στην Ελλάδα με την υπεσυγκέντρωση οικονομικών δραστηριοτήτων στην Αττική και σε μικρότερο βαθμό στη Θεσσαλονίκη. Η υπόλοιπη Ελλάδα παραμένει «μια κατεστραμμένη ενδοχώρα». (Βαΐου Ντ., Χατζημιχάλης Κ., 1987). Το αποτέλεσμα ήταν να εμφανιστεί στο προσκήνιο ο όρος περιφερειακή ανάπτυξη και οι πολιτικές προσπάθειες για την υλοποίησή

της. Θα μπορούσαμε να ορίσουμε την περιφερειακή ανάπτυξη σαν τη γενικότερη προσπάθεια εξάλειψης των οικονομικών κυρίως ανισοτήτων μεταξύ των περιοχών μιας χώρας μέσω διαφόρων κινήτρων και επιχειρηματικών πρωτοβουλιών ενταγμένων σε κάποιο σχέδιο.

Η περιφερειακή ανάπτυξη θέτει σαν στόχο την αποκέντρωση κυρίως της βιομηχανίας με την παροχή κινήτρων και φορολογικών απαλλαγών για το κεφάλαιο και μέσα από την χωροθέτηση μεγάλων κρατικών επιχειρήσεων και την κατασκευή τεχνικών έργων σε «προβληματικές περιοχές». Είναι η Κεϋνσιανή αντίληψη του παρεμβατισμού στην οικονομία και υλοποιείται χρησιμοποιώντας συνδυασμό χρηματοπιστωτικών μέσων για επιδότηση επενδύσεων σε κλάδους και περιφέρειες που χρειάζονται τόνωση και φορολογικά κίνητρα.

Στη χώρα μας τα φορολογικά κίνητρα χορηγούνται σε παραμεθόριους νομούς και περιφέρειες με σκοπό να συγκρατήσουν τον πληθυσμό στις ρίζες του, περιορίζοντας την αστυφιλία αλλά και σε περιφέρειες με σχετικά χαμηλό κατά κεφαλή εισόδημα, για να μειωθεί η μεγάλη απόσταση η οποία υπάρχει σε αναπτυξιακό επίπεδο μεταξύ των αναπτυγμένων και μη περιφερειών της χώρας μας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (Η βάση έπαψε εδώ και καιρό να είναι οι αναπτυγμένες περιφέρειες της Ελλάδας, αλλά οι αντίστοιχες της Ευρωπαϊκής Ένωσης).

Παραδοσιακός στόχος της περιφερειακής πολιτικής, όπως ήδη έχουμε αναφέρει, ήταν η άμβλυνση των περιφερειακών ανισοτήτων. Στα τέλη της δεκαετίας του '70 αυτό όμως δεν ήταν πια εφικτό μέσω της παραδοσιακής αναδιανεμητικής πολιτικής. (Ποταμιάνος, 1991).

παραδείγματα τοπικής ανάπτυξης από τη διεθνή εμπειρία όπως το παράδειγμα της Τρίτης Ιταλίας και της Ιαπωνίας. Όμως προτιμήσαμε αντί αυτού να επιλέξουμε παραδείγματα βιώσιμης τοπικής ανάπτυξης. (ολοκληρωμένης ανάπτυξης).

1.2.γ. Βιώσιμη ανάπτυξη

Ο όρος «βιώσιμη ανάπτυξη» υποθέσει ότι τα διδάγματα της οικολογίας μπορούν να εφαρμοστούν στην οικονομία, ώστε να ελέγχεται αν η οικονομική ανάπτυξη βελτιώνει την ποιότητα ζωής, και έγινε μια έννοια κλειδί στο πεδίο των οικονομικών του περιβάλλοντος μετά τη δημοσίευση της έκθεσης Brundtland το 1987.

Σύμφωνα με τη Μπριασούλη (1997) **οι πιο πλατειά διαδεδομένοι και χρησιμοποιούμενοι ορισμοί προέρχονται από την αναφορά Brundtland (WCED 1987) και το βιβλίο «Caring for the Earth (Juen 1991)».** Έτσι στην πρώτη περίπτωση αιεφόρος είναι «η ανάπτυξη που ικανοποιεί τις ανάγκες της παρούσας γενιάς χωρίς να εμποδίζει την ικανότητα των μελλοντικών γενιών να ικανοποιήσουν τις ανάγκες και τους στόχους των». Στη δεύτερη περίπτωση, αιεφόρος θεωρείται «η ανάπτυξη που βελτιώνει την ποιότητα της ανθρώπινης ζωής κινούμενης μέσα στα πλαίσια της φέρουσας ικανότητας των οικοσυστημάτων που την υποστηρίζουν».

Η έκθεση Brundtland θα λέγαμε ότι αποτελεί και το έναυσμα για την ανάπτυξη του ενδιαφέροντος σε παγκόσμια κλίμακα σχετικά με τη βιώσιμη ανάπτυξη τόσο σε επίπεδο έρευνας όσο και σε επίπεδο εφαρμοσμένης πολιτικής. Οι αρχές της δεκαετίας του '90 σηματοδεύονται

από τη Σύνοδο του Ρίο το 1992, η οποία κατέληξε α) στη Διακήρυξη για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη, β) την Agenda 21, γ) τη Δήλωση Αρχών για τη Διαχείριση, Διατήρηση και Βιώσιμη Ανάπτυξη Δασών, ενώ δημιουργείται και ένας φορέας «Η επιτροπή για τη βιώσιμη ανάπτυξη» στην οποία τα κράτη – μέλη αναφέρονται ετήσια ως προς την πρόοδο που σημειώνουν σε σχέση με την επίτευξη των στόχων βιωσιμότητας.

ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Η διαφύλαξη του περιβάλλοντος, των φυσικών πόρων, της ενέργειας και ο περιορισμός της μόλυνσης ιεραρχούνται σαν στόχοι πρώτης προτεραιότητας στα πλαίσια της βιώσιμης ανάπτυξης. Είναι γεγονός ότι αποτελεί πλέον διατυπωμένο στόχο πολιτικής υπερεθνικών αλλά και εθνικών οργανισμών. Πρόσφατα δε η βιώσιμη ανάπτυξη έχει εδραιωθεί και στην Ελλάδα ως «έννοια πολιτική» που υιοθετείται όχι μόνο σε όλα τα επίπεδα σχεδιασμού του χώρου αλλά και σε θεσμικό επίπεδο. Όμως σύμφωνα με το Δελαδέτσιμα (1997) το εύρος αυτό της παρουσίας της έννοιας, ενισχύεται από (και ενισχύει) μία γενικότερη ρητορία, χωρίς να βρει διέξοδο σε εφαρμοσμένη πολιτική.

Πιστεύουμε ότι οι συζητήσεις και οι έρευνες για την αειφόρο ανάπτυξη θα συνεχιστούν τα επόμενα χρόνια, γιατί τώρα πλέον είναι ορατό το περιβαλλοντικό και κοινωνικό κόστος από την έντονη βιομηχανική ανάπτυξη των τελευταίων δεκαετιών. Θεωρούμε ότι το πρότυπο της τοπικής ανάπτυξης δεν μπορεί παρά να είναι η βιώσιμη – αειφόρος ανάπτυξη γιατί σύμφωνα με τον Τσουκαλά (1993) η καταστροφή του περιβάλλοντος είναι ζήτημα οικουμενικό και εξίσου απειλητικό για όλους. Είναι το πρώτο μη διαιρετό πρόβλημα που καλείται να λύσει μια πολιτικά διαιρεμένη ανθρωπότητα. Και γι' αυτό ίσως παραμένει επί του παρόντος όχι μόνον άλυτο αλλά ίσως και μη επιλύσιμο. Όμως η οικουμένη είναι μία, μοναδική και αναντικατάστατη. Ο αέρας, τα νερά, οι εκπομπές, οι ρύποι, η ραδιενέργεια,

τα πουλιά και τα ψάρια δεν γνωρίζουν σύνορα. Κανείς και τίποτα δεν μπορεί να γλιτώσει από τις συνέπειες της αλλαγής του γήινου οικοσυστήματος, καμιά πολιτική βούληση δεν μπορεί να απομονώσει την επικράτεια από τον κόσμο, καμιά χώρα δεν μπορεί να προγραμματίσει ή ακόμα και να υπολογίσει το μερίδιο των συνεπειών που αναπότρεπτα θα υποστεί.

1.3. Στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.)

Ιδιαίτερη σημασία αποκτά το γεγονός ότι η ελληνική περιφερειακή πολιτική είναι συνδεδεμένη με την αντίστοιχη πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι εξελίξεις της οποίας την επηρεάζουν άμεσα και αυτό γιατί οι χρηματοδοτήσεις που παρέχουν τα διαρθρωτικά ταμεία αποτελούν την κύρια πηγή πόρων για την υλοποίηση αναπτυξιακών έργων και προγραμμάτων. Δεν είναι τυχαίο ότι δεν υπάρχει άλλο εθνικό αναπτυξιακό πρόγραμμα πέρα από το κοινοτικό πλαίσιο στήριξης που στην ουσία πρόκειται για πρόγραμμα που αφορά την ανάπτυξη του συνόλου της ελληνικής οικονομίας και όχι μόνο των περιφερειών.

Η Ε.Ε. πέρα από τα κοινοτικά πλαίσια στήριξης, που βασίζονται σε εθνικά αναπτυξιακά προγράμματα, προωθεί προγράμματα που αφορούν θέματα τοπικής ανάπτυξης, προσανατολίζονται στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις και στην προώθηση πρωτοβουλιών για τη δημιουργία απασχόλησης, καθώς και προγράμματα που αποσκοπούν στη βελτίωση της έρευνας και της τεχνογνωσίας.

Η πολιτική προώθησης της τοπικής ανάπτυξης αφορά κυρίως στη δημιουργία και ενίσχυση μικρομεσαίων επιχειρήσεων και άλλων δραστηριοτήτων μικρής κλίμακας. Η πολιτική αυτή ήταν αποτέλεσμα

συγκεκριμένων αναγκών κυρίως όμως της ανάγκης αντιμετώπισης της ανεργίας. (Ποταμιάνος, 1991). Τον Ιούλιο του 1982 η Ευρωπαϊκή Κοινότητα (Ε.Κ.) αναγνώρισε την ανάγκη νέων δράσεων στον τομέα των Μ.Μ.Ε. (Μικρομεσαίες Μεταποιητικές Επιχειρήσεις) αλλά και των τοπικών πρωτοβουλιών (Τ.Π.) για τη δημιουργία απασχόλησης. Στην ουσία πρόκειται για μια πολιτική στήριξης της τοπικής ανάπτυξης.

Πιο συγκεκριμένα η Ε.Ε. στα πλαίσια της τοπικής ανάπτυξης ανέπτυξε και υλοποίησε το πρόγραμμα Δράσης για την οικονομική ανάπτυξη σε τοπικό επίπεδο (Leader) που αφορά τις αγροτικές περιοχές. Το πρόγραμμα αυτό αποβλέπει στην προώθηση της εφαρμογής ολοκληρωμένων, πρωτότυπων στρατηγικών αειφόρου ανάπτυξης, στόχος των οποίων θα είναι η πειραματική εφαρμογή νέων μορφών:

- Αξιοποίησης της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς.
- Ενίσχυση του οικονομικού πλαισίου προκειμένου να συμβάλλει στη δημιουργία θέσεων απασχόλησης.
- Βελτίωση της οργανωτικής ικανότητας της περιοχής. (Όσον αφορά τις υδατοκαλλιέργειες ενδεικτικά αναφέρουμε ότι μπορεί να ενισχυθεί μέσα από το πρόγραμμα αυτό η δυνατότητα συνεργασίας των ιχθυοκαλλιεργητών, ώστε να αντιμετωπίσουν από κοινού τη διάθεση και συσκευασία των προϊόντων τους).

Όσον αφορά την αλιεία και τις υδατοκαλλιέργειες υπάρχουν πολλά προγράμματα από την Ε.Ε.. Εμείς θα περιοριστούμε στην αναφορά τριών εξ αυτών:

1. Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Αλιείας (ΕΠΑΛ), 1994 – 1999: Αποτελεί μέρος του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης (ΚΠΣ) και καλύπτει προγράμματα αναδιάρθρωσης του αλιευτικού στόλου, επενδυτικά σχέδια ιχθυοκαλλιέργειών, εμπορίας, μεταποίησης και προώθησης αλιευτικών προγραμμάτων.

2. Πρόγραμμα PESCA: Η κοινοτική πρωτοβουλία PESCA δημιουργήθηκε το 1994. Η PESCA χρηματοδοτεί ολοκληρωμένα νεωτεριστικά προγράμματα όπως ο εξορθολογισμός των εμπορικών κυκλωμάτων, η επαγγελματική κατάρτιση των αλιέων, η βελτίωση των υπηρεσιών των επιχειρήσεων κ.λ.π.

3. Όσον αφορά τις υδατοκαλλιέργειες η κοινοτική πολιτική ασκείται ως επί το πλείστον βάσει του ΧΜΠΑ (Χρηματοδοτικό Μέσο Προσανατολισμού της Αλιείας), το οποίο παρεμβαίνει παντού, αλλά με ευνοϊότερα ποσοστά ενίσχυσης στις περιοχές των οποίων η ανάπτυξη παρουσιάζει καθυστέρηση (περιοχές με ακαθάριστο εγχώριο προϊόν ανά κεφαλή λιγότερο από το 75% του μέσου κοινοτικού ορίου).

Η πολιτική λοιπόν της Ε.Ε. που αφορά την τοπική ανάπτυξη αναφέρεται κυρίως στην ενίσχυση των Μ.Μ.Ε. και των τοπικών πρωτοβουλιών. Όμως ενώ η Ε.Ε., πέρα από τα κοινοτικά πλαίσια στήριξης προωθεί αναπτυξιακά προγράμματα που ευνοούν τη χώρα μας, η εφαρμογή τους αντιμετωπίζει πολλά προβλήματα.

Εκείνο που πρέπει να τονίσουμε εξ αρχής είναι ότι αναμένεται μεγαλύτερη ένταση των περιφερειακών ανισοτήτων: η γεωγραφική θέση της χώρας μας στην περιφέρεια της Κοινότητας δημιουργεί προβλήματα τόσο σε Ευρωπαϊκό όσο και σε εθνικό και περιφερειακό

επίπεδο με κίνδυνο περιθωριοποίησης των Ελληνικών περιφερειών και πόλεων. Οι τάσεις ευνοούν τις μεγαλύτερες πόλεις του κέντρου (και αυτές που στηρίζουν την ανάπτυξή τους στη βιομηχανία και την τεχνολογία), ώστε η χώρα μας δύσκολα θα ανταποκριθεί σ' αυτόν τον τύπο ανάπτυξης.

Η τοπική ανάπτυξη πρέπει να συνδυάζεται μ' ένα αποκεντρωμένο σύστημα διοίκησης, όμως το συγκεντρωτικό σύστημα της Ελλάδας αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα γι' αυτό. Εξ άλλου στην πράξη, όπως έχει αποδειχθεί καθίστανται δυσχερείς οι συνεργασίες μεταξύ των φορέων της κεντρικής και τοπικής διοίκησης για την αύξηση των ευκαιριών απασχόλησης. Η έλλειψη συντονισμού στον προγραμματισμό και στη λήψη αποφάσεων μεταξύ των φορέων καθώς επίσης και η διαφοροποίησή τους σε ό,τι αφορά την αντίληψη και αντιμετώπιση των προβλημάτων κάθε άλλο παρά ένα ευοίωνο μέλλον προοιωνίζει για την τοπική ανάπτυξη στη χώρα μας. Απαραίτητο πλαίσιο για τις δομικές αλλαγές που συνεπάγεται η Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση θεωρούμε ακόμη την ουσιώδη συμμετοχή και έλεγχο των πολιτών στη λήψη των αποφάσεων. Βέβαια είναι γεγονός ότι επιδιώκεται κατά καιρούς η συμμετοχή των μαζικών φορέων αλλά πιστεύουμε ότι δεν οργανώνεται τόσο για να φέρει αποτελέσματα όσο για να δώσει την αίσθηση της συμμετοχικής διαδικασίας στο τοπικό επίπεδο.

Τέλος, οι τοπικές πρωτοβουλίες αντιμετωπίζουν προβλήματα τα οποία διαφέρουν από τόπο σε τόπο, ανάλογα με το κοινωνικοοικονομικό επίπεδο και μια σειρά από ιστορικούς και πολιτικούς παράγοντες. Επομένως οι πολιτικές της Ε.Ε. δεν μπορούν να εφαρμοστούν με την ίδια επιτυχία σε όλους τους τόπους, αλλά πρέπει να στοχεύουν στην ολοκλήρωση της τοπικής οικονομίας διατηρώντας παράλληλα την

τοπική ταυτότητα. Μόνο έτσι θα μπορέσουν να διαμορφωθούν σε κάθε τόπο ισότιμες αλλά και διαφοροποιημένες συνθήκες ζωής. Ισότιμες στο βαθμό που ικανοποιούνται βασικές οικονομικές ανάγκες και διαφοροποιημένες στο βαθμό που αναδεικνύουν τις ιδιαιτερότητες της κάθε περιοχής.

1.4. Παραδείγματα από τη διεθνή και ελληνική εμπειρία

Στο επίπεδο των τοπικών εμπειριών καταγράφεται στις χώρες της Ευρώπης σήμερα μια σειρά παραδειγμάτων από παρεμβάσεις και πρωτοβουλίες σε διάφορες πόλεις που υιοθετούν την εικόνα μιας σημαντικής δυναμικής.

Δεν είμαστε όμως σε θέση να αξιολογήσουμε αυτές τις παρεμβάσεις, γιατί δε γνωρίζουμε τα αποτελέσματά τους στο τοπικό επίπεδο και πολύ περισσότερο δε μπορούμε να ξέρουμε αν αυτά αποτελούν μέρος μιας γενικότερης τάσης μεταβολής των συστημάτων σχεδιασμού.

Σημαντικό είναι το παράδειγμα της Ολλανδίας όπου η έκθεση Brundtland άσκησε μεγάλη επιρροή στην περιβαλλοντική πολιτική και το σχεδιασμό του χώρου. Υπό το πρίσμα αυτό τα μέτρα που πήρε και οι ρυθμίσεις μετά το 1984 συγκλίνουν σε στόχους βιωσιμότητας.

Μια άλλη χώρα στην οποία το περιβαλλοντικό στοιχείο έχει αποκτήσει μεγάλη βαρύτητα είναι η Μ. Βρετανία. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι οδηγία που εκδόθηκε το 1994 από το Υπουργείο Μεταφορών και Περιβάλλοντος καθόρισε ένα πλαίσιο δραστηριοποίησης

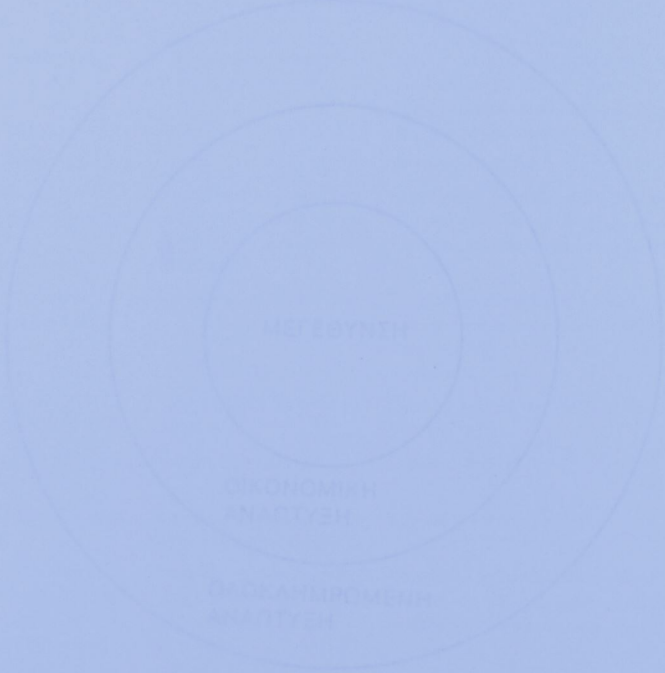
των τοπικών αρχών κατά τρόπο που η πολιτική χρήσεων γης και τα συγκοινωνιακά προγράμματα να συμβάλλουν στον περιορισμό του μεγέθους και αριθμού των μετακινήσεων, στον περιορισμό της εξάρτησης από το ιδιωτικό αυτοκίνητο και στην ενθάρρυνση εναλλακτικών μέσων μεταφοράς.

Από την ντόπια εμπειρία γνωστό είναι το παράδειγμα του ηλιακού χωριού στο Φραγκοκάστελλο της Κρήτης που σχεδιάστηκε στα μέσα της δεκαετίας του '70 με στόχο την κάλυψη των ενεργειακών αναγκών με ηλιακή ενέργεια. Το εγχείρημα βέβαια δεν τελεσφόρησε, όμως μπορούμε να αντλήσουμε αξιόλογα συμπεράσματα για ανάλογα εγχειρήματα.

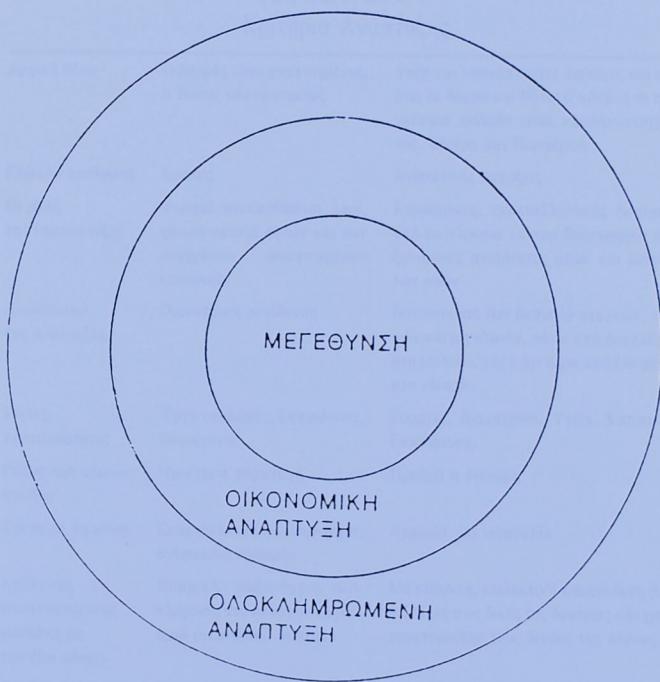
Σκοπός του σχεδίου ήταν η εκμετάλλευση της ηλιακής ενέργειας για την κάλυψη των ενεργειακών αναγκών και την ανάπτυξη της περιοχής, χωρίς όμως να ληφθούν υπ' όψη τα κοινωνικό-οικονομικά δεδομένα. Έτσι, δεν υπολογίσθηκε καθόλου η συμβολή των κατοίκων που θεωρήθηκαν μάλλον παράγοντας αντίστασης στην «καινοτομία» (Ροζάκης, 1998). Οι «τοπικές συνθήκες» που επέλεξαν να βασιστούν ήταν μόνο η διαμόρφωση και διευθέτηση του φυσικού περιβάλλοντος και οι αλλαγές προέρχονταν «από τα πάνω» εφ' όσον διαπραγματεύονταν μόνο με το ελληνικό κράτος και όχι με τον τόπο. Η σχέση του σχεδίου με την ανάπτυξη της περιοχής αντιστρέφεται, εφ' όσον διαπραγματεύονταν μόνο με το ελληνικό κράτος και όχι με τον τόπο. Η σχέση του σχεδίου με την ανάπτυξη της περιοχής αντιστρέφεται, εφ' όσον παραγκωνίζεται ο ντόπιος πληθυσμός και αυτό γιατί αιτία της υπανάπτυξης.

Ο Ροζάκης στο άρθρο του «θεωρητικές προσεγγίσεις της Βιώσιμης ανάπτυξης» διερωτάται: **Πώς μπορεί να ερμηνευτεί η τελική έκβαση; Οι οπισθοδρομικοί Σφακιανοί εμπόδισαν την πραγματοποίηση ενός χρήσιμου,**

αποδοτικού και αποτελεσματικού ηλιακού χωριού, ή οι ουτοπιστές τεχνοκράτες επινόησαν ένα θνησιγενές σχέδιο χωρίς να λάβουν καθόλου υπόψη τις τοπικές ανάγκες και συνθήκες; Εμείς πιστεύουμε το δεύτερο και παραπέμπουμε στον ίδιο τον ορισμό της Βιώσιμης ανάπτυξης που, σύμφωνα με το Redcliltin, η δύναμή του βρίσκεται στην ασάφειά του. Σημαίνει δηλαδή διαφορετικά πράγματα για διαφορετικούς ανθρώπους.

Διάγραμμα 1.1: Το τριώντιρο αναπτυξιακό περιεχόμενο των όρων ανάπτυξης οικονομική ανάπτυξης και οικολογική ανάπτυξη.

Διάγραμμα 1.1: Το ομόκεντρο εννοιολογικό περιεχόμενο των όρων μεγέθυνσης, οικονομικής ανάπτυξης και ολοκληρωμένης ανάπτυξης

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.1
Κριτήρια Ανάπτυξης

Αρχική θέση	Ο βορράς είναι αναπτυγμένος, ο Νότος υπανάπτυκτος	Υπέρ και υπανάπτυκτες περιοχές και τομείς σε Βορρά και Νότο: Ο κόσμος σε παγκόσμιο επίπεδο είναι κακοαναπτυγμένος. Κέντρο και Περιφέρεια
Επίπεδο ανάλυσης	Κράτος	Ανθρώπινες υπάρξεις
Οι ρίζες της υπανάπτυξης	Φτωχοί ανεκπαιδευτοί λαοί, χάσμα μεταξύ αυτών και των σύγχρονων αναπτυγμένων κοινωνιών	Κυριαρχικές, εκμεταλλευτικές δυνάμεις από τα πλούσια κέντρα δημιουργούν αυξανόμενες ανισότητες μέσα και μεταξύ των ροών
Αντικείμενο της ανάπτυξης	Οικονομική μεγέθυνση	Ικανοποίηση των βασικών αναγκών, υλικών και μη υλικών, πάνω από ένα ελάχιστο επίπεδο, αλλά όχι πέρα από ένα μέγιστο επίπεδο.
Κύριες προτεραιότητες	Έργα υποδομής, Εκπαίδευση, Βιομηχανία	Γεωργία, Βιομηχανία, Υγεία, Κατοικία, Εκπαίδευση.
Ρόλος των υλικών αγαθών	Προέχει η παραγωγή	Προέχει η διανομή
Σχέση με τη φύση	Εκμετάλλευση και κυριαρχία, ανθρωποκεντρισμός	Αρμονία και ισορροπία
Σχέση της αναπτυσσόμενης μονάδας με τον έξω κόσμο	Εταιρική. Αυξανόμενη ολοκλήρωση στο υπάρχον παγκόσμιο οικονομικό σύστημα	Μη εταιρική, επιλεκτική αποσύνδεση βασισμένη στις δικές της δυνάμεις και χρησιμοποιώντας τους δικούς της πόρους
Αντίληψη για τις δομές	Σεβασμός ή ελάχιστη μεταρρύθμιση των υφισταμένων εθνικών και διεθνών δομών	Δομικές μεταρρυθμίσεις για τη μείωση εσωτερικών και διεθνών ανισοτήτων
Αντίληψη για τη διαδικασία	Αποσπασματική και διαμερισματική προσέγγιση σε περιορισμένους τομείς	Συνολική της αναπτυξιακής διαδικασίας παρέμβαση βασισμένη στην ανάλυση συστημάτων
Χρονική προοπτική	Βραχυχρόνιος και μεσοχρόνιος σχεδιασμός: Ανάπτυξη δεκαετίας	Αλληλεγγύη με μελλοντικές γενεές, κυρίως στη χρήση των πόρων και σε σχέση με το περιβάλλον
Εφαρμογή στο χώρο	Γενικό υπόδειγμα, ισχύει για όλους τους τύπους κοινωνίας, ομοιομορφία	Σεβασμός στις πολιτιστικές διαφοροποιήσεις και ως εκ τούτου στις διαφοροποιήσεις της αναπτυξιακής διαδικασίας

111111: Galtung J., R. Reiswerk and M. Wemegan (1982)

• Η ανάπτυξη είναι μια αναπόφευκτη διαδικασία που οδηγεί στην Ανάπτυξη με ποικίλη μορφή, που εξαρτάται από τον βαθμό της ανάπτυξης και άλλους παράγοντες.

• Η ανάπτυξη είναι μια διαδικασία που εξαρτάται από τον βαθμό της ανάπτυξης και άλλους παράγοντες.

• Η ανάπτυξη είναι μια διαδικασία που εξαρτάται από τον βαθμό της ανάπτυξης και άλλους παράγοντες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ – ΑΜΒΡΑΚΙΚΟΣ

2.1 Περιγραφή του οικοσυστήματος του Αμβρακικού

Η περιοχή του Αμβρακικού είναι μια ημίκλειστη λεκάνη επιφάνειας 4.408 Km^2 και περιλαμβάνει τμήματα των νομών Πρέβεζας, Άρτας και Αιτωλοακαρνανίας.

Στην περιοχή του Αμβρακικού κόλπου διακρίνονται τρεις (3) μεγάλες χωρικές ενότητες, αποτέλεσμα της δράσης των νερών και των φερτών υλικών που προέρχονται από τους ποταμούς Λούρο και Άραχθο:

- Ο ανοικτός κόλπος: Ο Αμβρακικός κόλπος αποτελεί μια ημίκλειστη έκταση 405 Km^2 που επικοινωνεί με το Ιόνιο πέλαγος μέσω ενός στενού και αβαθούς διαύλου.
- Οι υγροβιότοποι (λιμνοθάλασσες, βάλτοι, ποτάμια, δάση κ.α.)
- Ο υπόλοιπος χερσαίος περιβάλλον χώρος: Αποτελείται από πεδινή καλλιεργημένη περιοχή καθώς και λοφώδεις ημιορεινές εκτάσεις. Υπάγεται διοικητικά στους νομούς Πρέβεζας, Άρτας και Αιτωλοακαρνανίας (για το νομό Πρέβεζας βλέπε στο κεφ. 3) και περιβάλλει το σπάνιο υγροβιότοπο του Αμβρακικού.

Η σπανιότητα του οικοσυστήματος του Αμβρακικού οφείλεται στα εξής χαρακτηριστικά:

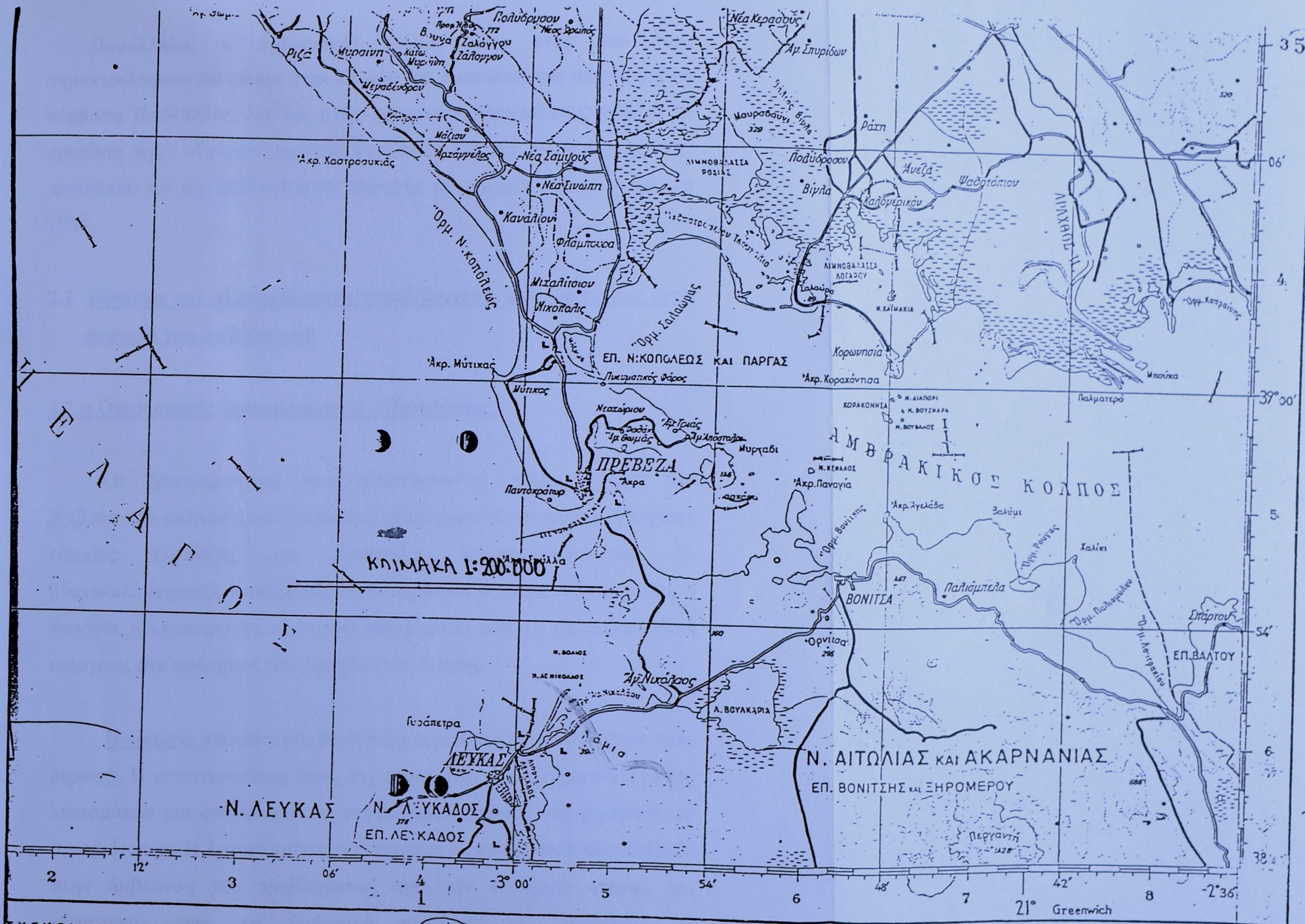
- Το διπλό δέλτα των ποταμών Λούρου και Άραχθου με ποικιλία εναλλαγών υδρόφιλης και αλόφιλης βλάστησης
- Τις λιμνοθάλασσες που εκτείνονται στα βόρεια του Αμβρακικού κόλπου και που χωρίζονται απ' αυτόν με τις λουρονησίδες

- Τον Αμβρακικό κόλπο με τις ιδιαίτερες συνθήκες του και με την παρουσία δελφινιών και θαλάσσιων χελώνων καθώς και τη σπάνια φυσική ομορφιά
- Τέλος τα σημαντικά αρχαιολογικά και ιστορικά μνημεία της ευρύτερης περιοχής (Αρχαία Νικόπολη, αρχαία Κασσώπη, μνημείο Ζαλόγγου, αρχαίο ρωμαϊκό υδραγωγείο κ.α)

Η λεκάνη του Αμβρακικού αποτελεί ένα θαλάσσιο σύστημα με θετικό ισοζύγιο (ο όγκος γλυκών νερών που εισρέουν από την ξηρά είναι μεγαλύτερος του όγκου νερών που εξατμίζεται). Έτσι η αλατότητα του κόλπου είναι χαμηλότερη από του Ιονίου. Τα παραπάνω, σε συνδυασμό με τις ήπιες κλιματολογικές συνθήκες, τα άφθονα θρεπτικά άλατα που κουβαλούν οι ποταμοί και τις εκτεταμένες εύφωτες ζώνες των ρηχών νερών, δημιουργούν ιδανικές συνθήκες για πολλές μορφές ζωής, δεμένες μεταξύ τους σε μια πολύπλοκη τροφική αλυσίδα. Τα εύτροφα νερά πλούσια σε φυτοπλαγκτόν και ζωοπλαγκτόν συντηρούν μεγάλες ποσότητες ψαριών. Στη λάσπη και στην άμμο του βυθού ζουν μεγάλοι πληθυσμοί ασπόνδυλων.

Ως εκ τούτου «η ευρύτερη περιοχή του Αμβρακικού κόλπου έχει σημαντικές δυνατότητες ανάπτυξης με αξιοποίηση των φυσικών πόρων της. Η μορφολογία και οι υδροβιολογικές συνθήκες του ανοικτού κόλπου καθώς και οι λιμνοθάλασσες της περιοχής δίνουν τη δυνατότητα αλιευτικής και ιχθυοκομικής αξιοποίησης της περιοχής.

Η περιοχή του Αμβρακικού παρουσιάζει αξιόλογες δυνατότητες τουριστικής και πολιτιστικής ανάπτυξης με αξιοποίηση των παραδοσιακών οικισμών, των αρχαιολογικών χώρων και των άλλων τουριστικών πόρων της.

ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑΙ

Σιδερένη γραμμή: πλατεία, διπλή - διπλή

> > στενή > >

> > Ηλεκτρικός > >

Οδός: Έθνικού διαστήματος

> > Ελαστικού διαστήματος

> > Κοινοτική

Σταθμοί: Εθνικού και Κοινοτικού

ΚΛΙΜΑΚΑ 1:200.000

Ίσοδιαστάσεις χαρτιών ανά 200 μέτρα.

ΑΙ θέσεις των οικισμών, τα όρια δημοτικών διαίρεσεων και τα όρια των δήμων συνεκλήρωσαν κατά την ισοστάση 1961, με μεταβολές 1962.

ΟΝΟΜΑΤΟΛΟΓΙΑ

ΚΟΡΙΝΘΟΣ

Πρωτεύουσα Νομού

ΚΑΛΑΒΡΥΤΑ

> > Έκτατος

ΚΙΣΣΟΣ

Έδρα Δήμου

ΚΑΛΙΔΡΕΑ

Έδρα Κοινότητας

ΙΟΥΛΙΟΝ

Οικισμός

ΙΣΟΤΙΣΣΟΣ

Ίσοψηδες χαρτί

ΠΟΤΑΜΟΣ

Ποταμός: Τροχόσφι

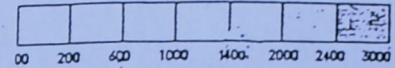

Αρχαϊκό πεδίο

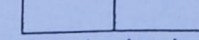
Τελιονίον

ΥΦΟΜΕΤΡΙΚΑΙ ΔΙΑΒΑΘΜΙΣΕΙΣ

ΔΑΣΟΚΑΛΥΨΙΣ

ΑΡΑΙΑ ΠΥΚΝΗ

201453

Έκδοσις 1963 "Αρ. Αντιτύπου" ΑΠΑΓΟΡΕΥΕΤΑΙ Η ΧΡΗΣΙΣ ΟΙΟΝΔΕΣΤΕ ΤΡΑΝΣ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΟΣ ΤΟΥ ΠΑΡΟΝΤΟΣ ΕΝΤΕ ΔΕΙΛΗΣ ΤΗΣ Ε.Σ.Τ.Ε.

Αναθεώρησης 1972

Παράλληλα, ο Αμβρακικός κόλπος είναι ένας από τους σημαντικότερους βιότοπους στην Ελλάδα και προστατεύεται από τη διεθνή σύμβαση RAMSAR». Με τις τρεις παραπάνω παραγράφους αρχίζει το προοίμιο της «Προγραμματικής Σύμβασης για την ανάπτυξη και την προστασία του περιβάλλοντος της περιοχής του Αμβρακικού κόλπου» του 1985.

2.2 Σύνδεση και αλληλεξάρτηση περιβάλλοντος και ανάπτυξης στην περιοχή του Αμβρακικού

2.2.α Οικονομικές δραστηριότητες – Επιπτώσεις

Οι δραστηριότητες που αναπτύσσονται στην περιοχή του Αμβρακικού κόλπου είναι η αλιεία, η ιχθυοτροφεία (συγκεκριμένα στους Νομούς Πρέβεζας και Αιτω/νίας δραστηριοποιούνται 21 υδατοκαλλιέργειες), ο τουρισμός στην παράκτια περιοχή, η βιομηχανία, η γεωργία, η κτηνοτροφία, το κυνήγι στη χερσαία περιοχή και η παραγωγή ενέργειας στα φράγματα του Άραχθου και Λούρου.

Η γεωργία αποτελεί μια σημαντική οικονομική δραστηριότητα στην περιοχή. Η εντατικοποίηση όμως της παραγωγής και η σημαντική χρήση λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων συμβάλλουν αισθητά στη ρύπανση του υδροβιότοπου. Η λογική χρήση των χημικών αυτών ουσιών θα συνέβαλε στην άμβλυνση του προβλήματος, ενώ μια σταδιακή στροφή της παραγωγής προς τα βιολογικά προϊόντα θα εκμηδένιζε το πρόβλημα.(βλέπε κεφ. 3)

Η κτηνοτροφία, σε εκτατική μορφή, δε συνιστά ουσιαστικό πρόβλημα για τον υδροβιότοπο, πέραν των προβλημάτων που δημιουργεί σε δασικές περιοχές, τα οποία μπορούν να επιδεινώσουν το χειμαρρικό

πρόβλημα και της υπερβόσκησης των υγροτόπων. Αντίθετα στην περίπτωση της εντατικής κτηνοτροφίας, τα λύματα δημιουργούν έντονο περιβαλλοντικό πρόβλημα. Στην περιοχή του Αμβρακικού είναι ιδιαίτερα αναπτυγμένος ο κλάδος της χοιροτροφίας. Περιοχές με μεγαλύτερη πυκνότητα χοιροτροφικών μονάδων είναι η περιοχή γύρω από τον ποταμό Λούρο και η νότια περιοχή του Ν.Άρτας. Γίνεται φανερό ότι οι περισσότερες χοιροτροφικές μονάδες βρίσκονται γύρω από τον υγροβιότοπο και επομένως οι επιδράσεις είναι άμεσες τόσο από πλευράς ρύπανσης όσο και από πιέσεις για νέες χρήσεις γης. Επιβάλλεται λοιπόν η κατάλληλη διαχείριση των λυμάτων και η λειτουργία των μονάδων με σύγχρονες και υψηλές τεχνικές προδιαγραφές καθώς επίσης και ο καθορισμός των χρήσεων γης για να ελεγχθούν τέτοιου είδους πιέσεις.

Η αλιεία στον Αμβρακικό δεν έχει απεριόριστες δυνατότητες ανάπτυξης, λόγω των περιορισμένων φυσικών ιχθυοαποθεμάτων, ενώ παράλληλα παρατηρείται και πτωτική τάση της αλιευτικής παραγωγής. Αντίθετα, υπάρχουν δυνατότητες ανάπτυξης της ιχθυοκαλλιέργειας της οποίας τις επιπτώσεις εξετάζουμε στο κεφάλαιο Συμπεράσματα.

Τα δάση, παίζουν καθοριστικό ρόλο σαν κατοικία της άγριας πανίδας και σαν τόπος αναψυχής και τουρισμού. Επομένως συμβάλλουν με τον τρόπο τους στην οικονομική ζωή της περιοχής. Επειδή όμως παρατηρούνται πολλές περιπτώσεις λαθροκυνηγιού με αποτέλεσμα τη σημαντική μείωση του πληθυσμού της άγριας πανίδας, επιβάλλεται ο απαραίτητος έλεγχος.

Η βιομηχανική δραστηριότητα στην περιοχή δεν είναι ιδιαίτερα αναπτυγμένη και αφορά κυρίως τη μεταποίηση των προϊόντων του πρωτογενή τομέα. Οι σπουδαιότερες μεταποιητικές μονάδες στην περιοχή είναι: ΒΙΚΗ (επεξεργασία κρέατος) στη Ν.Κερασούντα, ΕΣΠΕΡΙΣ (επεξεργασία εσπεριδοειδών) στην Άρτα, ΒΕΚΟ (αλαντοποιείο) στην περιοχή Καμπής, ΧΥΜΟΦΙΞ (χυμοποίηση και τοματοπολτοποίηση) στη

γέφυρα Καλογήρου. Η ρύπανση που προέρχεται από τις μονάδες αυτές καταλήγει άμεσα στους υδάτινους αποδέκτες και στη συνέχεια στον Αμβρακικό. Γενικά η ρύπανση που προκαλούν τα εργοστάσια είναι περιορισμένη. Η μεταποιητική δραστηριότητα εκτός από την επιβάρυνση σε ρυπαντικό φορτίο των επιφανειακών νερών, δεν ασκεί έντονες πιέσεις, επειδή δεν εμφανίζει ιδιαίτερα αυξητικές τάσεις. Παράλληλα η θεσμοθέτηση της βιομηχανικής περιοχής Πρέβεζας (μακριά από τον υδροβιότοπο) και η θεσμοθέτηση της βιομηχανικής περιοχής Άρτας δίνει μια διέξοδο στη χωροθέτηση των νέων μεταποιητικών μονάδων της περιοχής.

Ο τουρισμός, παρ' ότι έχει αναπτυχθεί τα τελευταία χρόνια, δεν αποτελεί έντονη οικονομική δραστηριότητα για την περιοχή. Αν και αυτό είναι θετικό για τους σκοπούς προστασίας της περιοχής, παρ' όλα αυτά όμως θα μπορούσαν να αναπτυχθούν ήπιες μορφές τουρισμού (π.χ. οικοτουρισμός, αγροτουρισμός, ορειβασία) οι οποίες θα είναι συμβατές με το ευαίσθητο περιβάλλον των υδροτόπων και παράλληλα θα προσφέρουν επί πλέον ευκαιρίες απασχόλησης στον ντόπιο πληθυσμό.

Από τα παραπάνω γίνεται κατανοητή η αναγκαιότητα προστασίας του Αμβρακικού –σαν ένα ενιαίο σύμπλεγμα υδροτόπων- στα πλαίσια μιας αειφορικής ανάπτυξης. Επειδή όμως δεν είναι επακριβώς γνωστό το μέγεθος της ρύπανσης από καθένα ρυπαντή, θεωρείται απαραίτητη η σύνταξη μελετών για να προσδιοριστεί ο κάθε «ρυπαντής» και το μέγεθος της ρύπανσης που προκαλεί έτσι ώστε να ληφθούν τα κατάλληλα μέτρα προς τη σωστή κατεύθυνση.

2.2β Διεθνείς Συμβάσεις – Πρωτοβουλίες για αειφόρο ανάπτυξη

Ειδικότερα για τον Αμβρακικό κόλπο θα πρέπει να τονιστεί ότι το ενδιαφέρον του δεν είναι μόνο οικολογικό αλλά και οικονομικό, αφού η διατήρησή του σε καλή κατάσταση συνδέεται άμεσα με την ιχθυολογική παραγωγή στις λιμνοθάλασσες και τους ιχθυοπληθυσμούς στον κόλπο, ενώ μπορεί να αποτελέσει πρόσθετο οικονομικό πόρο για την περιοχή με την ανάπτυξη του οικοτουρισμού. Η περιοχή ως εκ τούτου προστατεύεται από διεθνείς συμβάσεις οι κυριότερες από τις οποίες είναι η Σύμβαση RAMSAR (1972), Βέρνης (1979), Βόννης (1979) και από την Κοινοτική νομοθεσία (οδηγία 74400/409, Δίκτυο Natura 2000).

Σύμβαση RAMSAR: για την προστασία των υγροβιοτόπων (RAMSAR 2/2/1971), υπογράφηκε από την Ελληνική Δημοκρατία στις 19/11/1974.

Σύμφωνα με αυτή τη σύμβαση αναγνωρίζεται η αλληλεξάρτηση του ανθρώπου και του περιβάλλοντος και η θεμελιώδης οικολογική σημασία των υγρότοπων. Θεωρείται ότι οι υγρότοποι αποτελούν μεγάλης σημασίας οικονομική, μορφωτική και επιστημονική πηγή και η απώλειά τους θα ήταν ανεπανόρθωτη. Τα συμβαλλόμενα μέρη επιθυμούν να παρεμποδίσουν την προοδευτική καταπάτηση και απώλεια των υγροτόπων και αναγνωρίζουν ότι τα υδρόβια πτηνά, στις εποχιακές αποδημίες τους, μπορούν να διέρχονται τα σύνορα και έτσι θεωρούνται σαν διεθνής πηγή πλούτου. Η περιφρούρηση των υγροτόπων μπορεί να διασφαλιστεί με συγκερασμό των προστατευτικών μέτρων σε εθνικό επίπεδο.

Στη σύμβαση δίνεται η έννοια του υγρότοπου και των υδροβίων πτηνών και υποχρεώνεται κάθε συμβαλλόμενο μέρος να λαβαίνει υπόψη του τις ευθύνες του σε διεθνές επίπεδο για την συντήρηση, διαχείριση, επιμέλεια και ορθολογική εκμετάλλευση των υδρόβιων αποδημητικών

πηγών. Στις υποχρεώσεις των συμβαλλόμενων είναι ακόμη η ενθάρρυνση της επιστημονικής έρευνας, της ανταλλαγής στοιχείων και δημοσιευμάτων, η εκπαίδευση αρμόδιου προσωπικού για τη μελέτη, διαχείριση και φύλαξη των υγρότοπων.

Σύμβαση Βέρνης: για τη διατήρηση της άγριας ζωής και του φυσικού περιβάλλοντος της Ευρώπης που υπογράφηκε από την Ελλάδα στις 12/3/1983.

Τα συμβαλλόμενα μέρη αναγνωρίζουν ότι η άγρια πανίδα και χλωρίδα αποτελούν φυσική κληρονομιά με αξία αισθητική, επιστημονική, ψυχαγωγική, οικονομική και είναι αναγκαίο να διατηρηθεί και να μεταβιβαστεί στις επερχόμενες γενιές. Ακόμη ότι η άγρια ζωή διαδραματίζει ουσιαστικό ρόλο στη διατήρηση της βιολογικής ισορροπίας. Υποχρεώνονται να λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα για τη διατήρησή της και ιδρύεται μια Διαρκής Επιτροπή, στην οποία κάθε μέρος μπορεί να εκπροσωπείται, για την παρακολούθηση της εφαρμογής της Σύμβασης.

Σύμβαση Βόννης: για τη διατήρηση αποδημητικών ειδών της άγριας πανίδας (23/6/1979).

Στη Σύμβαση ορίζονται οι έννοιες του αποδημητικού είδους, της διατήρησής του, του απειλούμενου, του οικότοπου. Δίνονται τα είδη που απειλούνται καθώς επίσης και οδηγίες διαφύλαξής τους, απαριθμούνται τα αποδημητικά είδη των οποίων η κατάσταση διατήρησης είναι δυσμενής και χρειάζεται σύναψη διεθνών συμφωνιών για τη διατήρησή τους. Η Συνδιάσκεψη των Μερών αποτελεί όργανο λήψης αποφάσεων, ελέγχει την εφαρμογή τους και συγκροτεί επιστημονικό συμβούλιο που γνωμοδοτεί επί επιστημονικών θεμάτων.

Κοινοτική νομοθεσία Οδηγία 79/409/ ΕΟΚ: Σύμφωνα με την οδηγία η διαφύλαξη, συντήρηση και αποκατάσταση των βιοτόπων και οικοτόπων περιλαμβάνει τη δημιουργία ζωνών προστασίας, αποκατάσταση κατεστραμμένων βιοτόπων, δημιουργία νέων. Υιοθετούνται μέτρα που

αφορούν περιοχές αναπαραγωγής καθώς και μέτρα περιορισμού ή και απαγόρευσης του κυνηγιού.

Από την Ελληνική πλευρά μνημονεύουμε τη διϋπουργική απόφαση (29/12/1985) οριοθέτησης με συγκεκριμένες δυνατότητες απαγόρευσης δραστηριοτήτων. Όμως η απόφαση αυτή δε μπόρεσε να εφαρμοστεί στην πράξη σε ικανοποιητικό βαθμό παρά μόνο σαν απαγόρευση νέων παραγωγικών ή μεταποιητικών δραστηριοτήτων στις οριοθετημένες ζώνες και ο λόγος ήταν ότι δεν υπήρξε ούτε κάποιο συγκεκριμένο διαχειριστικό σχέδιο, ούτε κάποιος καθορισμένος φορέας διαχείρισης.

Τέλος από το Πανεπιστήμιο Αθηνών εκπονήθηκε ειδική μελέτη διαχείρισης του υγροβιότοπου. Η μελέτη ολοκληρώθηκε και παραδόθηκε (1993) στο ΥΠΕΧΩΔΕ και προβλέπεται με βάση αυτή να εκδοθεί ειδικό προεδρικό Διάταγμα που θα προβλέπει τόσο το οριστικό διαχειριστικό σχέδιο όσο και τον καθορισμό διαχειριστικού φορέα με συγκεκριμένες αρμοδιότητες για την εφαρμογή του σχεδίου αυτού.

Ανάληψη πρωτοβουλιών για αειφόρο ανάπτυξη

1. Leader I: Η ETANAM εκπόνησε για την περιοχή του Β.Αμβρακικού ένα ειδικό πρόγραμμα το οποίο υποβλήθηκε για ένταξη στην κοινοτική πρωτοβουλία Leader. Το πρόγραμμα αυτό έχει σαν σκοπό την υποστήριξη της αγροτικής ανάπτυξης της περιοχής και τη δημιουργία των κατάλληλων προϋποθέσεων, ώστε να αναπτυχθεί μια τουριστική δραστηριότητα με επίκεντρο τον υγροβιότοπο που θα έχει οικολογικό χαρακτήρα και θα απευθύνεται σε μαθητές και φοιτητές, ώστε να συμβάλλει στην

περιβαλλοντική εκπαίδευση και στην απόκτηση περιβαλλοντικής συνείδησης.

2. Leader II: Προβλέπει ολοκλήρωση και συμπλήρωση των προϋποθέσεων λειτουργίας του οικοτουριστικού προγράμματος, την ανάδειξη κάποιων αξιόλογων αρχαιολογικών μνημείων που η περιοχή διαθέτει και την προώθηση των αγροτικών της προϊόντων που παρουσιάζουν έντονα προβλήματα διάθεσης, ώστε να διασφαλιστεί το αγροτικό εισόδημα.
3. Η κοινοτική πρωτοβουλία Pesca: Την 1/7/1994 ψηφίστηκε για πρώτη φορά από την Επιτροπή η κοινοτική πρωτοβουλία Pesca που αφορά στην αναδιάρθρωση του αλιευτικού τομέα.

2.2γ Συνέπειες από το υφιστάμενο καθεστώς προστασίας

Με την «Προγραμματική Σύμβαση για την ανάπτυξη και την προστασία του περιβάλλοντος της περιοχής του Αμβρακικού κόλπου» του 1985 ορίζεται το πρώτο στοίχημα στον ελληνικό χώρο, αυτό της σύνδεσης και αλληλεξάρτησης περιβάλλοντος και ανάπτυξης (Γιάννης Πραμαγκιούλης, 2002). Τρία χρόνια πριν η νομοθεσία «Γεννηματά» για τις προγραμματικές Συμβάσεις και η πολιτική του τότε υπουργού Εθνικής Οικονομίας για την αειφόρο περιφερειακή ανάπτυξη, έθεσε τις βάσεις για την οικονομική ανάπτυξη και προστασία του Αμβρακικού. Είχε προηγηθεί η περίφημη μελέτη «Παπαγιάννη» για την ανάπτυξη και προστασία του Αμβρακικού (1982) για λογαριασμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η ομάδα εργασίας Αμβρακικού του ΚΕΠΕ παράγει ένα πεντάτομο έργο, όπου αντιμετωπίζεται για πρώτη φορά ολοκληρωμένα και συνδυασμένα η αναπτυξιακή προοπτική και η προστασία περιβάλλοντος σε ένα ευαίσθητο οικοσύστημα, κάτω από το πρίσμα της αγροτικής τοπικής ανάπτυξης. Με

βάση τη μελέτη αυτή τοπικοί και κεντρικοί φορείς υπέγραψαν Σύμβαση στις 27 Μαρτίου 1985 στην Άρτα. Η Σύμβαση προβλέπει έργα τεχνικής υποδομής, κοινωνικού εξοπλισμού, τοπικές παραγωγικές επενδύσεις καθώς επίσης και τη σύσταση της ETANAM (Εταιρεία Ανάπτυξης Αμβρακικού). Όμως αποδεικνύεται, για άλλη μια φορά, ότι στην Ελλάδα η βιώσιμη ανάπτυξη, παρ' ότι υιοθετείται έστω και ως ρητορεία, δεν φαίνεται να ασκεί ουσιαστική επιρροή ως προς τις προτεραιότητες και το χαρακτήρα των προγραμμάτων και έργων που εφαρμόζονται σε τοπικό επίπεδο. Έτσι και για τον Αμβρακικό ποτέ δεν έγινε αυτή η υπέρβαση που επιβάλλει η προγραμματική Σύμβαση με αποτέλεσμα τα τοπικά προβλήματα να οξύνονται συνεχώς. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του ΕΜΠ, η επιβολή καθεστώτος προστασίας και οι δέσμες των έργων δεν μπόρεσαν να αλλάξουν την τάση ανάπτυξης της περιοχής. Η κατάσταση του φυσικού περιβάλλοντος δεν παρουσιάζει σημαντικές διαφορές. Η ουσιαστική συμβολή, σύμφωνα με το ΕΜΠ, των όποιων μέτρων και περιορισμών για το περιβάλλον συνίσταται στη μείωση της ρύπανσης στον Αμβρακικό κόλπο, λόγω της μετεγκατάστασης των κτηνοτροφικών και πτηνοτροφικών μονάδων, εκτός ζωνών προστασίας. Η αντιμετώπιση της ρύπανσης αποδείχτηκε όμως ότι είναι αναγκαία αλλά όχι επαρκής προϋπόθεση για την αναβάθμιση του περιβάλλοντος της περιοχής. Έτσι ο κόλπος παρουσιάζει σημάδια ρύπανσης και υποβάθμισης των πλουτοπαραγωγικών του πόρων, άναρχης παρέμβασης και υπανάπτυξης. Ωστόσο, ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα που αντιμετωπίζει σήμερα ο κόλπος είναι ο ευτροφισμός και η μείωση του οξυγόνου. Ακόμη η ανυπαρξία συστημάτων διαχείρισης των λυμάτων των χοιροτροφείων, η μείωση της βλάστησης από την υπερβόσκηση, η υπεράντληση γλυκού νερού από τις υδατοκαλλιέργειες⁵, η υπερλίπανση με φωσφορικά και

⁵ Η συμβολή των υδατοκαλλιεργειών στην αλλοίωση ή μη του οικοσυστήματος θα εξεταστεί πιο αναλυτικά στο κεφάλαιο συμπεράσματα

νιτρικά, τα έργα χωρίς ουσιαστικές μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων (υδροηλεκτρικά φράγματα, λιμάνι, ζεύξη Ακτίου κ.α.) απειλούν το οικοσύστημα.

Συμπερασματικά πιστεύουμε ότι και στον Αμβρακικό, όπως και στην υπόλοιπη Ελλάδα, το περιβάλλον από τη μια και η ανάπτυξη από την άλλη, στην πράξη, φαίνεται να ακολουθούν διαφορετικούς δρόμους. Η προστασία του περιβάλλοντος φαίνεται ότι αποκόβεται από την παραγωγική διαδικασία, ενώ οι προσπάθειες αύξησης του τοπικού εισοδήματος προσανατολίζονται σε χρεωκοπημένα μοντέλα ανάπτυξης. Το περιβαλλοντικό πρόβλημα του Αμβρακικού πιστεύουμε ότι είναι κυρίως αναπτυξιακό. Τα ελάχιστα μέτρα προστασίας του περιβάλλοντος (φυσικού, ιστορικού, πολιτιστικού, ανθρωπογενούς) θεωρούνται από τον πληθυσμό εμπόδιο στην ανάπτυξη της περιοχής, μιας ανάπτυξης που όλοι προσδοκούν και ποτέ δεν έρχεται. **Η περιοχή δεν κατάφερε να δει το περιβάλλον σαν τον κύριο αναπτυξιακό συντελεστή (στο κάτω κάτω δεν έχει τίποτα άλλο σημαντικό να πουλήσει παρά μόνο αυτό).** (Γιάννης Πραμαγκιούλης, 2002).

Είναι γεγονός ότι τα αντικρουόμενα συμφέροντα και η μη ενημέρωση των πολιτών για περιβαλλοντικά θέματα, επιτείνουν τα προβλήματα που απορρέουν από την έλλειψη προγραμματισμού και χωροταξικού σχεδιασμού εκ μέρους της πολιτείας, όπως επίσης είναι βέβαιο ότι η συνύπαρξη στον ίδιο χώρο πολλών και αντικρουόμενων δραστηριοτήτων θα οδηγήσει στην υποβάθμιση του περιβάλλοντος. Γι' αυτό είναι απαραίτητη η αναζήτηση ηπιότερων μορφών εκμετάλλευσης καθώς και η σύνταξη χωροταξικής μελέτης που θα βασίζεται στο τρίπτυχο: προγραμματισμός – έλεγχος – επιμόρφωση έτσι ώστε να επιτευχθεί η αειφόρος ανάπτυξη.

2.3 Συντελεστές ανάπτυξης στον Αμβρακικό

Είναι γεγονός ότι για να αναπτυχθεί μια περιοχή είναι απαραίτητοι οι συντελεστές παραγωγής (τα απαραίτητα εκείνα στοιχεία που συνδυάζονται για την παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών δηλαδή η γη, η εργασία, το κεφάλαιο και η επιχειρηματικότητα). Κρίνουμε λοιπόν αναγκαίο να ανιχνεύσουμε αν υπάρχουν τα παραπάνω στοιχεία στη συγκεκριμένη περιοχή και ιδιαίτερα για τον κλάδο των υδατοκαλλιεργειών που ερευνούμε.

Κατ' αρχήν δεν είναι διόλου τυχαίο ότι η ανάπτυξη των υδατοκαλλιεργειών έλαβε χώρα στον κόλπο του Αμβρακικού. Η επιλογή έχει να κάνει με τις βιολογικές και φυσικοχημικές παραμέτρους του θαλάσσιου οικοσυστήματος του κόλπου (φυτοπλαγκτονικά είδη, ζωοπλαγκτόν – βένθος – βαρέα μέταλλα – θερμοκρασία νερού – αλατότητα – ρεύματα κ.λ.π.) που ευνοούν την ανάπτυξη των ψαριών. Υπάρχει, δηλαδή εκεί ένας από τους βασικότερους φυσικούς συντελεστές παραγωγής, το κατάλληλο υδάτινο στοιχείο το οποίο εμπλουτίζεται από τους ποταμούς Λούρο και Άραχθο. Ενδεικτικά αναφέρουμε, για να καταδείξουμε τις ιδιαίτερες συνθήκες που επικρατούν στο χώρο, ότι υπάρχει στον Αμβρακικό μεγάλος αριθμός οργανισμών και σπάνιων πουλιών καθώς επίσης και θαλάσσιες χελώνες, είδος υπό προστασία. Στη λιμνοθάλασσα μάλιστα Τσουκαλιό ζει μια από τις ελάχιστες εναπομείνουσες αποικίες αργυροπελεκάνων, είδος που κινδυνεύει να εξαφανιστεί. Οι απαιτούμενοι φυσικοί πόροι για όλα τα είδη της υδατοκαλλιέργειας, που έχουν αναπτυχθεί μέχρι σήμερα διεθνώς και τα οποία έχουν καλές προοπτικές διάθεσης, βρίσκονται εν αφθονία στον Αμβρακικό.

Ιχθυολογικές μελέτες που έγιναν, σύμφωνα με στοιχεία της ETANAM, έδειξαν ότι υπάρχουν κατάλληλες περιοχές για καλλιέργεια θαλασσινών ψαριών σε κλουβιά, οστράκων και πλαγκτονικών οργανισμών που χρησιμεύουν σαν ιχθυοτροφές για την ανάπτυξη γόνου.

Θα πρέπει τέλος να σημειωθεί ότι σημαντικό ρόλο στην αξιοποίηση των πλούσιων φυσικών πόρων των υδατοκαλλιέργειών αναμένεται να διαδραματίσουν τα σημαντικά έργα υποδομής από την πλευρά της πολιτείας, τα περισσότερα από τα οποία βρίσκονται ήδη στο στάδιο της ολοκλήρωσης (ο ιχθυογεννητικός σταθμός Πωγωνίτσας, η Ιχθυόσκαλα Πρέβεζας και το Κυπρινοτροφείο Άρτας είναι μερικά απ' αυτά).

Μια σημαντική ακόμη παράμετρος που πρέπει να εξεταστεί είναι η κατάσταση του ανθρώπινου εργατικού δυναμικού. Για τις εκτιμήσεις μας πρέπει να λάβουμε υπ' όψη πρώτα και κύρια ότι η περιοχή είναι χαρακτηριστική περίπτωση περιφερειακού χώρου, η απομόνωση του οποίου υπήρξε η κύρια αιτία της οικονομικής καθυστέρησης, παρά τους αξιόλογους πόρους που διαθέτει. Για πολλά χρόνια οι οικονομικές δραστηριότητες βασιζόνταν σε υποτυπώδη υποδομή, στενά όρια αγοράς και παραδοσιακές πρακτικές. Η περιοχή εντάσσονταν στα κυλιόμενα προγράμματα δημοσίων επενδύσεων που αποτελούσαν και τη μοναδική πηγή επενδυτικής δραστηριότητας με χαρακτήρα υποδομής όμως και όχι παραγωγικό. Σήμερα η νέα αντίληψη διαχείρισης της υπαίθρου τείνει να βγάλει τον περιφερειακό χώρο από την «τυχαιότητα» των μεγεθών και προωθεί τη συμπληρωματική δράση στους τομείς και τους κλάδους της τοπικής οικονομίας. Η οικονομία της εν λόγω περιοχής αποτελεί ένα παράδειγμα σε εξέλιξη της νέας αυτής αντίληψης στην περιφερειακή πολιτική. Όμως κυριαρχεί, όπως αναμένεται ο πρωτογενής τομέας – ο οποίος απασχολεί το 50% περίπου του ενεργού πληθυσμού σημειωτέον ότι

το εισόδημα κατά απασχολούμενο στον τομέα αυτό παραμένει σχετικά χαμηλό – ενώ ο δευτερογενής ελάχιστα συμβάλλει στην απασχόληση και ο τριτογενής τομέας περιορίζεται σε μικρής εμβέλειας τουρισμό.

Υπάρχει στην περιοχή άφθονο εργατικό δυναμικό, το οποίο γίνεται ακόμη μεγαλύτερο, αν λάβουμε υπ' όψη μας την πτωτική τάση της αλιευτικής παραγωγής στον Αμβρακικό, που ακολουθεί την πτωτική τάση σε εθνικό επίπεδο. Και επειδή βέβαια τίποτε δε συμβαίνει «στη μύτη ενός μολυβιού» αλλά σε συγκεκριμένο χώρο που κουβαλάει τη δυναμική του, αυτό το τελευταίο ίσως αποτελεί βασικό πλεονέκτημα για τις υδατοκαλλιέργειες, αφού πολλοί απ' αυτούς που ασχολούνταν με την αλιεία εργάζονται σ' αυτές και μπορούν να αποδώσουν όχι μόνο γιατί γνωρίζουν εμπειρικά το αντικείμενο αλλά και επειδή ζώντας μέσα στο υδάτινο περιβάλλον είναι φυσικό να το πονούν και να το σέβονται σαν το σπίτι τους. Η γειτνίαση εξ' άλλου με την Αλβανία προμηθεύει το νομό με φτηνό εργατικό δυναμικό που διοχετεύεται κυρίως στον πρωτογενή τομέα (συμπεριλαμβανομένων και των υδατοκαλλιεργειών) αλλά και σε άλλες δραστηριότητες π.χ. κατασκευές.

Μια άλλη παράμετρος που δεν πρέπει να παραγνωριστεί αφορά στο κεφάλαιο. Γεγονός είναι ότι στην περιοχή δεν υπάρχουν επαρκή κεφάλαια που μπορούν να επενδυθούν σε οικονομικές δραστηριότητες δεδομένου ότι η Ήπειρος είναι το πιο φτωχό διαμέρισμα της Ελλάδας. **Μια περιθωριοποιημένη περιφέρεια που προσπαθεί να προωθήσει τη δική της ανάπτυξη γρήγορα ανακαλύπτει ότι το μικρό και το τοπικό δεν είναι μόνο όμορφο αλλά και αδύναμο**, όπως ισχυρίζεται ο John Friedman στο άρθρο του «περιφερειακή ανάπτυξη σε αναπτυσσόμενες χώρες: ενδογενής ή αυτάρκης». Επομένως απαιτείται η «τεχνική» μετακίνησή τους. Οι περισσότερες οικονομικές δραστηριότητες στηρίζονται στις επιχορηγήσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης και στο δανεισμό των τραπεζών με αποτέλεσμα να

υπάρχουν πολλά προβλήματα στις αποπληρωμές των δανείων (ειδικά για τις υδατοκαλλιέργειες θα αναφερθούμε στο κεφάλαιο έρευνα).

Ως εκ τούτου αντιλαμβανόμαστε ότι η επιχειρηματικότητα καθίσταται προβληματική – καθώς διανύουμε εποχή αποβιομηχάνισης σε γενικότερο πλαίσιο – και οι δείκτες επιχειρηματικότητας⁶ είναι πολύ χαμηλοί, σύμφωνα με παράγοντα του Δήμου σε συνέντευξη του στο ραδιόφωνο στις 7/5/2003 (ενδεικτικό είναι ότι το εργοστάσιο κλωστοϋφαντουργίας που υπάρχει στην Πρέβεζα βρίσκεται υπό διάλυση, και απολύει τους εργαζόμενους που πραγματοποίησαν διαμαρτυρία με αίτημα να μη κλείσει το εργοστάσιο).

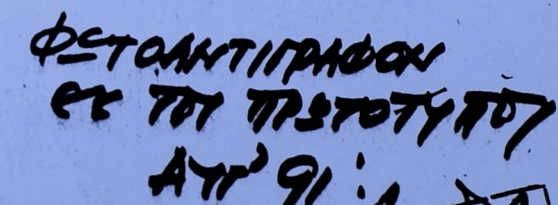
Μέσα σε όλα αυτά θα πρέπει να τονιστεί και ο καθοριστικός ρόλος που διαδραματίζουν στη διαμόρφωση – οργάνωση του γεωγραφικού χώρου οι δρόμοι και τα συστήματα μετακινήσεων και επικοινωνιών, εφ' όσον *αυξάνουν την παραγωγικότητα του οικονομικού συστήματος “μετακινώντας” αγαθά, ανθρώπους, πληροφορίες, χρήμα κ.λ.π. από ένα σημείο σε ένα άλλο, προσθέτοντας επιπλέον αξία σε ό,τι έχει μετακινηθεί στο σημείο προορισμού. Το σύστημα κυκλοφορίας κάνει έτσι τα αγαθά χρήσιμα και υπαρκτά όχι μόνο εκεί που παράγονται αλλά και εκεί που ζητούνται* (Χατζημιχάλης Κ.,2001). Ξεκινώντας από τη γενική παρατήρηση ότι η συνεκτικότητα, η πυκνότητα και η μορφή του δικτύου είναι ανάλογη με το επίπεδο ανάπτυξης μιας χώρας και ακόμη ότι διαφέρει από περιφέρεια σε περιφέρεια, επηρεάζει και επηρεάζεται κι αυτή από το βαθμό ανάπτυξης, έχουμε να παρατηρήσουμε ότι στην περιοχή υπάρχει ένα σχετικά αναπτυγμένο δίκτυο συγκοινωνιών και επικοινωνιών με έμφαση κυρίως

⁶ Δείκτες επιχειρηματικότητας: Στη θεωρία των μετρήσεων οι δείκτες χρησιμοποιούνται για την εμπειρική εξειδίκευση εννοιών που δεν είναι δυνατόν να εκφραστούν πλήρως στη βάση γενικά αποδεκτών κανόνων. Ως δείκτες επιχειρηματικότητας αναφέρουμε τους δείκτες διάρθρωσης κεφαλαίων, δείκτες αποδοτικότητας, δείκτες μεγέθυνσης κ.λ.π.

στα χερσαία μέσα και δη στο αυτοκίνητο, ενώ λιγότερο αναπτυγμένα είναι τα θαλάσσια και τα εναέρια.

Ήδη έχει τελειοποιηθεί και λειτουργεί η γέφυρα του Ακτίου που ενώνει την Πρέβεζα με την Αιτλ/νία και βρίσκεται σε εξέλιξη ο οδικός άξονας της Εγνατίας που ενώνει τη βορειοδυτική Ελλάδα (ένταξη στο σχέδιο TEN). Η βελτίωση ακόμη των αυτοκινητοδρόμων και η δημιουργία νέων συνδυασμένα με το οικιστικό δίκτυο (η Πρέβεζα έχει το πλεονέκτημα να διαθέτει λιμάνι) επηρεάζουν θετικά την οικονομική ανάπτυξη της περιοχής υπό την έννοια στενά και μόνο της οικονομικής μεγέθυνσης. Ουδείς μπορεί να αμφισβητήσει ότι προσελκύονται νέοι καταναλωτές, επηρεάζεται η ζήτηση, διευκολύνονται οι εμπορευματικές μεταφορές.

Αν λάβουμε όμως υπ' όψη μας ότι η οικονομική ανάπτυξη είναι όρος ευρύτερος από την οικονομική μεγέθυνση και ότι «βιώσιμη τοπική ανάπτυξη είναι η ανάπτυξη η οποία ικανοποιεί τις ανάγκες του παρόντος χωρίς να θέτει σε κίνδυνο την ικανότητα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιήσουν τις δικές τους ανάγκες», (έκθεση της επιτροπής GH Brundtland στον ΟΗΕ 1991), τότε πέρα από τις περιβαλλοντικές επιβαρύνσεις που αναμένονται με την υλοποίηση αυτών των έργων (ατμοσφαιρική ρύπανση, καταστροφή του τοπίου – χαρακτηριστικό είναι π.χ. ότι με τη σήραγγα του Ακτίου υποβαθμίστηκε ένα από τα ωραιότερα τοπία της Πρέβεζας – διάσπαση της ενότητας των ορεινών οικοσυστημάτων) τα οφέλη για την τοπική οικονομία με την ευρύτερη έννοια είναι αμφίβολα. Επομένως το αποτέλεσμα δε θα είναι μόνο το φτωχότερο και τραυματισμένο περιβάλλον αλλά και μια συνεχής διεύρυνση του κεφαλαιοκρατικού τρόπου παραγωγής, του οποίου η κινητήρια δύναμη δεν είναι άλλη από τη δημιουργία των όρων για την μελλοντική επέκτασή του (Χατζημιχάλης Κ., 2001).

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΜΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ
ΔΙΠΛ. ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΜΗΧΑΝΙΚΟΣ
T.U. HANNOVER Δ. ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ
ΜΕΛΟΣ Τ. Ε. Ε. - Α. Μ. 14318
Α. ΕΙΡΗΝΗΣ 46 - ΠΡΕΒΕΖΑ - ΤΗΛ. 2287

KALIMAE 1 200 000

Ισοδιαστάσιες καμπυλών άνα 200 μέτρα

Αι ιδιαιτερές του οικισμού, τα οποία διακρίνονται διακριτά και το οδηγούν
δυστυχώς ανεπιτηρησίμως, κατά της απόδοσής του 1961, με αποτέλεσμα 1962.

()

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Τ. ΚΟΥΒΕΛΗ

ΟΝΟΜΑΤΟΛΟΓΙΑ

KOPINCOZ Helyettesítő Személy

ΚΑΛΑΒΡΥΤΑ 1. 10. 70.

Κίτρον 1 Διά. Αμύγδαλ.

Αστυνομία, Ε.Δ.Α. Κορυμφού,

[illegible]

Ποταμός: Ὑδρογραφία

Έκδοσις 1963 Άρ. 441/1963

ΔΗΛΟΓΟΥΕΤΑΙ η καθ' οσονδησοι τροπον ανα
τοτοι, τοις λαφοντοις αντε ιδωμε, της Ε. Σ. Υ. Ε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: ΔΗΜΟΣ ΠΡΕΒΕΖΑΣ

3.1. Χώρος και Ιστορία

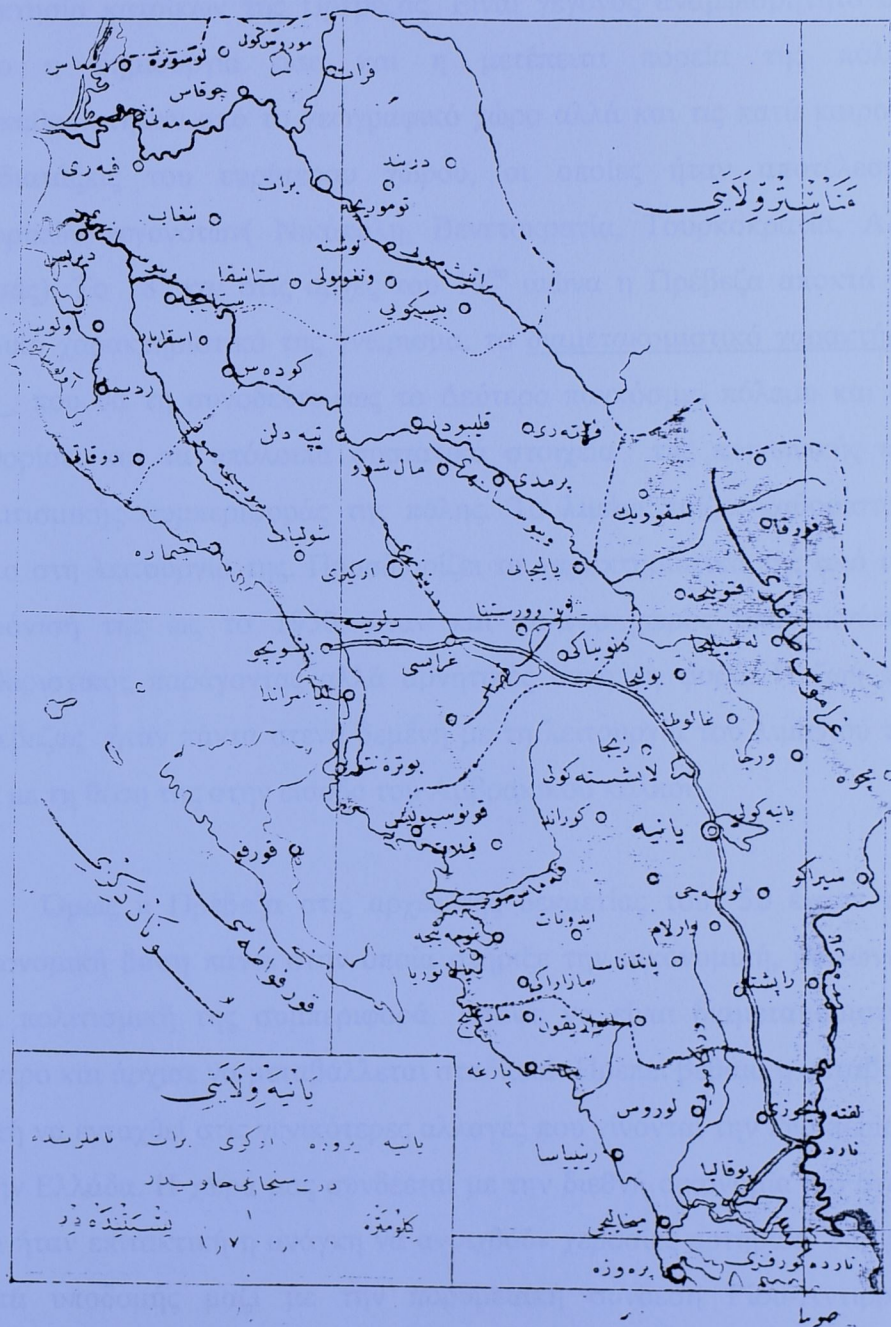
Η Πρέβεζα σε απόσταση μόλις 830 μέτρων από την απέναντι ακτή οφείλει την ύπαρξη και εξέλιξή της στη γεωγραφική θέση της. Ενισχύει την άποψη αυτή η επιχειρηματολογία που αναπτύχθηκε γύρω από την ονομασία της. Οποιαδήποτε εξήγηση δεχθούμε, του Αραβαντινού⁷ ή του Φουρίκη⁸ οδηγούμαστε στην άποψη ότι η ονοματοποθεσία προέρχεται από τη διάταξη του χώρου και τη λειτουργία του.

Βρίσκεται στο Νότιο άκρο του γεωγραφικού διαμερίσματος της Ηπείρου, πρωτεύουσα του ομώνυμου Νομού, που έχει έκταση 1086 m² και είναι το 11,8% της έκτασης της Ηπείρου και το 0,8% της έκτασης της χώρας. Η πόλη, χτισμένη στη δυτική άκρη της διπλανής χερσονήσου, αποτελεί ένα ενιαίο οικοσύστημα με όλη τη χερσόνησο. Το κυριότερο στοιχείο του οικοσυστήματος είναι ο Αμβρακικός κόλπος, η μεγαλύτερη κλειστή θάλασσα της Ελλάδας με έκταση περί τα 500 km², η λίμνη Πωγωνίτσα στη χερσόνησο του Άγιου Θωμά και οι λιμνοθάλασσες Μάζωμα, στα ανατολικά της Νικόπολης, και Βαθύ, οι οποίες σήμερα χρησιμοποιούνται ως ιχθυοτροφεία (ιβάρια).

Στο οικοσύστημα πρέπει να προσθέσουμε και στοιχεία της απέναντι ακτής της Αιτωλίας, παρόλο που αυτή διοικητικά υπάγεται σε άλλο νομό. Τέτοια στοιχεία είναι οι λίμνες Κοκάλια, Μικρή και Μεγάλη

⁷ Κατά τον Π. Αραβαντινό «Εισ την θέσιν τούτην προ τινός καιρού εδόθη το όνομα Πρέβεζα εκ των Νορμανδών ή Βενετών των εν τω Αμβρακικό κόλπω φοιτώντων, όπου προσωρμίζοντο εκπλέοντες και εισπλέοντες επί προμηθεύσει τροφίμων ειδών. Τοιούτον τι υπεμφαίνει τεκμήριον η λέξις Πρέβεζα εγκρακίσθεισα από της Ιταλικής Πρεβεζιόνε (προμήθεια)». Π. Αραβαντινός, χρονογραφία της Ηπείρου 2Β εν Αθήναις 18566. 133

⁸ Ο Π. Φουρίκης φρονεί για το όνομα «ότι τούτον ουδέν άλλο είναι η Αλβανική λέξις preveze, συνάρθρως preveza, ητις μετ' αφομοιωσιν του κλειστού e μετά του παρακειμένου ριζικού ανοικτού e

Χάρτης της τελευταίας περιόδου της Τουρκοκρατίας που απεικονίζει το ρόλο της Προβέζας ως διαμετακομιστικού κέντρου στον ευρύτερο χώρο (καρτ ποστάλ από τη συλλογή του Ν. Καράμπελα).

Σαλτίνη, όπως και το ίδιο το ακρωτήριο του Ακτίου, το οποίο είναι ιδιοκτησία κατοίκων της Πρέβεζας. Είναι γεγονός αναμφισβήτητο ότι τόσο η δημιουργία όσο και η μετέπειτα πορεία της πόλης προκαθορίστηκαν από το γεωγραφικό χώρο αλλά και τις κατά καιρούς αναδιατάξεις του ευρύτερου χώρου, οι οποίες ήταν αποτέλεσμα ιστορικών γεγονότων(Νικόπολη, Βενετοκρατία, Τουρκοκρατία, Αλή Πασάς). Το 18^ο και στις αρχές του 19^{ου} αιώνα η Πρέβεζα αποκτά το βασικό χαρακτηριστικό της γνώρισμα, το διαμετακομιστικό χαρακτήρα της, που θα τη συνοδεύει έως το Δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο και θα καθορίσει και τα υπόλοιπα συστατικά στοιχεία της κοινωνικής και πολιτισμικής συμπεριφοράς της πόλης. Το λιμάνι παίζει καθοριστικό ρόλο στη λειτουργία της. Προσδιορίζει τα χαρακτηριστικά της από την εμφάνισή της ως το 1950, όταν και πάλι ο χώρος αποδεικνύεται καθοριστικός παράγοντας αλλά αρνητικός αυτή τη φορά. Η ζωή της Πρέβεζας ήταν πάντα στενά δεμένη με τη λειτουργία του λιμανιού της και με τη θέση της στην είσοδο του Αμβρακικού κόλπου.

Όμως η Πρέβεζα στις αρχές της δεκαετίας του '50 έχασε την οικονομική βάση πάνω στην οποία στήριζε την οικονομική, κοινωνική και πολιτισμική της συμπεριφορά. Έπαψε να είναι διαμετακομιστικό κέντρο και άρχισε να μεταβάλλεται σταδιακά. Πρέπει βέβαια η μεταβολή αυτή να ενταχθεί στις γενικότερες αλλαγές που γίνονται την ίδια περίοδο στην Ελλάδα. Η χώρα μας συνδέεται με την διεθνή οικονομία πιο στενά και ήταν επιτακτική η ανάγκη να ανοιχθούν χερσαίες αρτηρίες. Τα έργα αυτά υποδομής μαζί με την πορθμειακή σύνδεση Ρίου-Αντιρρίου αφαίρεσαν από τη πόλη την προνομιακή της θέση από τον έλεγχο της

έγινε Preveza και δηλοί ότι και το πέραμα». Π. Φουρικής « Μικρά συμβολή εις την ηπειρωτικήν ιστορίαν Νικόπολις-Πρέβεζα», Ηπειρωτικά χρονικά (1929).

θαλάσσιας επικοινωνίας. Η πόλη από διαμετακομιστικό μεταβάλλεται σε αγροτικό κέντρο. Με βάση τα στοιχεία της απογραφής το 1961, το 43% των εργαζομένων απασχολούνταν στον πρωτογενή τομέα, γεγονός που οδήγησε το ΚΕΠΕ να κατατάξει την Πρέβεζα στα κέντρα αγροτικής ειδίκευσης. Έτσι στη δεκαετία του '60 το λιμάνι έπαψε να αποτελεί τη βάση της οικονομικής και κοινωνικής ζωής της πόλης και αντικαθίσταται από τη γεωργία.

Με την παρακμή του λιμανιού έφυγε κι ένας κόσμος που στήριζε την ύπαρξή του σ' αυτό: λιμενεργάτες, εκτελωνιστές, λεμβούχοι, καραγωγείς, εργάτες κ.λ.π. το λιμάνι λοιπόν έπαψε να είναι ζωοδότης της πόλης. Η απώλεια του διαμετακομιστικού ρόλου και η συντελούμενη μεταβολή της πόλης σε αγροτικό κέντρο συνιστά βαθιά τομή στην ιστορική πορεία της Πρέβεζας. Η ανατροπή αυτή του οικονομικού της ρόλου είναι η σπουδαιότερη μεταβολή που υφίσταται η Πρέβεζα σε μια ιστορική πορεία δύομισι αιώνων και αλλοιώνει τα οικονομικά της και κοινωνικά χαρακτηριστικά σε σημείο που μπορεί κάποιος να ισχυριστεί ότι η μεταπολεμική Πρέβεζα είναι διαφορετική πόλη από κάθε άποψη. (Αυδίκος Β., 1991)⁹

3.2. Πληθυσμιακά στοιχεία

Ο Ν. Πρέβεζας, όπως άλλωστε όλη η Ήπειρος, είναι μια περιοχή που τη χαρακτηρίζει γεωγραφική και οικονομική απομόνωση με έντονες ενδοπεριφερειακές ανισότητες. Είναι μια περιοχή απομονωμένη και μακριά από τα κέντρα οικονομικής δραστηριότητας τόσο της Ελλάδας όσο και της Ευρώπης με όλες τις συνέπειες που προκαλεί η δυσκολία

⁹ Για το κεφάλαιο Χώρος και Ιστορία χρησιμοποιήθηκαν στοιχεία από το βιβλίο του Αυδίκου Β. «Πρέβεζα 1945-1990»

προσπελασιμότητας. Με κατά κεφαλή εισόδημα υπολειπόμενο κατά πολύ του μέσου Εθνικού και του μέσου κοινοτικού είναι από τις φτωχότερες περιοχές τις Ελλάδας και της Ε.Ε. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι η πόλη της Πρέβεζας κατάφερε να γίνει αστικό κέντρο μόλις το 1951. Μιλάμε δηλαδή για μια «διαφορετική πόλη» από το 17^ο και 18^ο αιώνα που η Πρέβεζα διεδραμάτιζε σπουδαίο ρόλο όχι μόνο στην Ήπειρο αλλά και στη Β.Δ. Ελλάδα και Αλβανία καθώς είχε αναπτύξει ένα ευρύ δίκτυο εμπορικών σχέσεων με αρκετές πόλεις Ελληνικές αλλά και Ευρωπαϊκές όπως την Τεργέστη, το Λονδίνο, τη Βενετία κ.λ.π.

Ο πληθυσμός του Ν. Πρέβεζας ανέρχεται σε 59.334 (2001) και αποτελεί το 17,27% του συνολικού πληθυσμού της περιφέρειας Ηπείρου και μόλις το 0,57% του συνολικού πληθυσμού της χώρας. Ο πληθυσμός του νομού τα τελευταία 40 χρόνια παρέμεινε σχεδόν στάσιμος. Η ηλικιακή διάρθρωση του πληθυσμού δείχνει μια υστέρηση του νομού έναντι της χώρας στην ομάδα των ηλικιών 15-44 ετών, κυρίως σαν αποτέλεσμα της υψηλής εσωτερικής μετανάστευσης για την αναζήτηση καλύτερων ευκαιριών απασχόλησης και συνθηκών διαβίωσης. Αρνητικό στοιχείο αποτελεί η βαθμιαία άνοδος των ηλικιών 65 ετών και άνω, δείγμα γήρανσης του πληθυσμού. (Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία Πρέβεζας)

Όσον αφορά το επίπεδο εκπαίδευσης του πληθυσμού η εικόνα του νομού είναι μάλλον απογοητευτική: 4,24% πτυχιούχοι ΑΕΙ, 44,77% απολυτήριο δημοτικού, 11,2 % δεν γνωρίζει γραφή και ανάγνωση. Το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο των προηγούμενων γενεών και η έλλειψη ΑΕΙ αποτελούν τις κυριότερες αιτίες αυτής της κατάστασης. Με βάση το κατά κεφαλήν Α.Ε.Π. σε τρέχουσες τιμές (1991) ο Ν. Πρέβεζας

υπολείπεται κατά 2,5% του κατά κεφαλήν Α.Ε.Π. της χώρας, ενώ υπερέχει κατά 12,1% του κατ κεφαλήν ΑΕΠ της περιφέρειας Ηπείρου. Συνολικά στο Ν. Πρέβεζας το ΑΕΠ την περίοδο 1981-1991 αυξήθηκε κατ 14,8% και είναι ο μοναδικός νομός της Ηπείρου στον οποίο ο μέσος ρυθμός μεταβολής του ΑΕΠ είναι υψηλότερος από τον αντίστοιχο της χώρας (2,29% έναντι 1,96% της χώρας) την ίδια περίοδο. Γενικά ο Ν. Πρέβεζας εμφανίζεται ως ο δυναμικότερος της περιφέρειας Ηπείρου. Έχει το υψηλότερο κατά κεφαλήν ΑΕΠ, το υψηλότερο ρυθμό αύξησης του κατά κεφαλήν ΑΕΠ, τον υψηλότερο ποσοστό ενεργού πληθυσμού και τον υψηλότερο ρυθμό αύξησης του ενεργού πληθυσμού.(Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία Πρέβεζας)

Ο αστικός πληθυσμός ακολουθεί ανοδική πορεία από το 1951 μέχρι το 1991, βραδύτερη όμως απ' ότι στο σύνολο της χώρας. Ο ημιαστικός πληθυσμός είναι γενικά χαμηλός, αλλά από το 1981 και μετά αυξάνεται. Ο αγροτικός πληθυσμός παραμένει σταθερός γύρω στο 70% του συνολικού πληθυσμού μέχρι το 1981, ενώ στη συνέχεια εμφανίζει σημαντική πτώση και το 1991 φτάνει στο 59,6%. Παραμένει ωστόσο, σημαντικά υψηλός σε σχέση με τη χώρα. Το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού κατοικεί στις πεδινές και παράκτιες περιοχές, ενώ η εικόνα της ερήμωσης είναι εμφανής στις ορεινές περιοχές και η τάση που παρουσιάζεται τουλάχιστον από τις αρχές της δεκαετίας του 1960 για εγκατάλειψη των αγροτικών περιοχών και φυγή προς τα αστικά κέντρα δε φαίνεται να έχει ανατραπεί.(Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία Πρέβεζας)

Από την άλλη μεριά την τελευταία δεκαετία έχουν εγκατασταθεί στην Πρέβεζα πολλοί μετανάστες κατά κύριο λόγο Αλβανοί – λόγω της γειτνίασης της Ηπείρου με την Αλβανία - που απασχολούνται στον

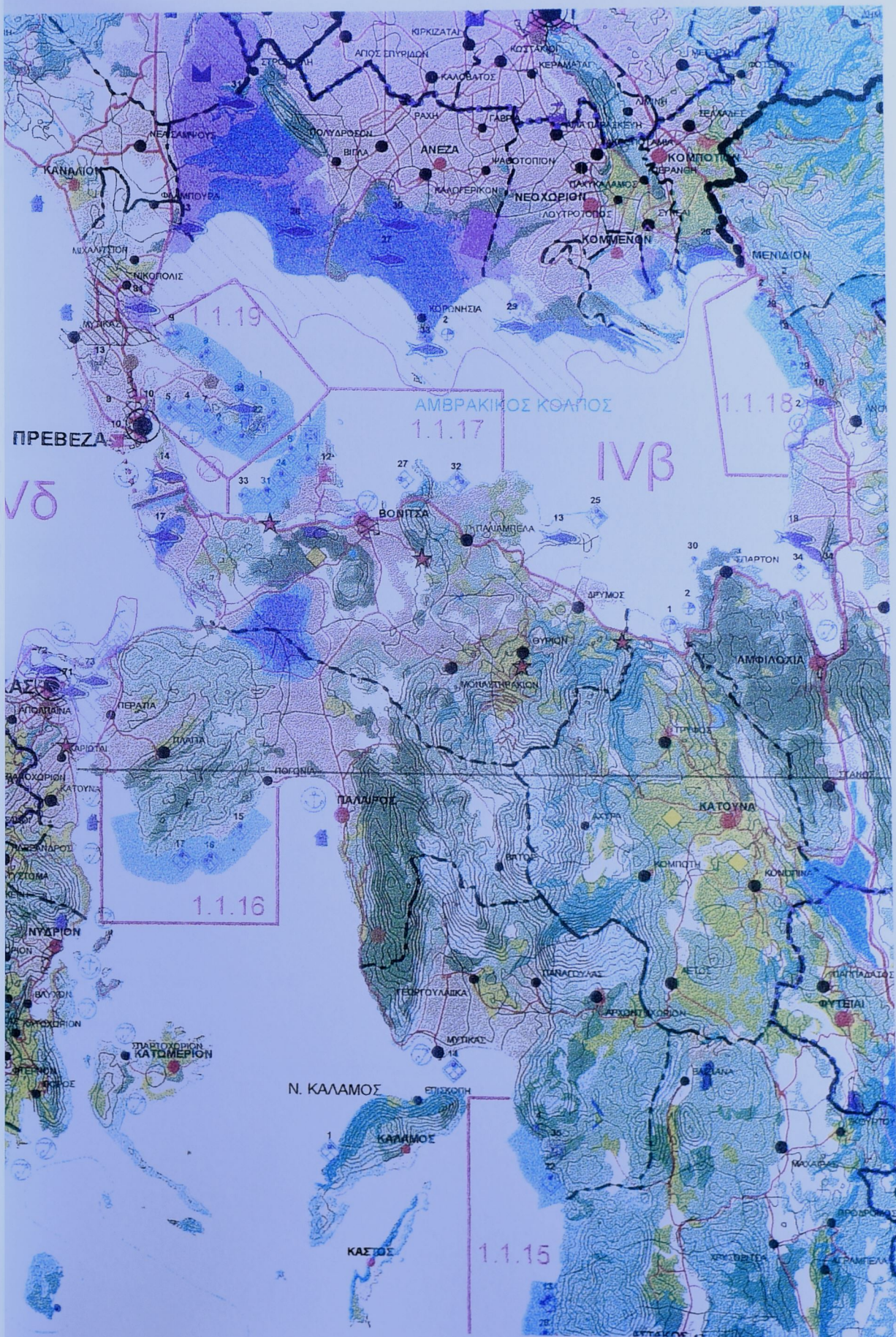
πρωτογενή και δευτερογενή τομέα, κυρίως όμως στον τομέα των προσωπικών υπηρεσιών¹⁰.

3.3 Οικονομικά ενεργός πληθυσμός (Ο.Ε.Π)

Το ποσοστό του ενεργού πληθυσμού του νομού ανέρχεται σε 39,68% (1994) και είναι το υψηλότερο μεταξύ των νομών της Ηπείρου (Μ.Ο. ενεργού πληθυσμού Ηπείρου: 36,59%). Επίσης είναι υψηλότερο και από τα αντίστοιχα της χώρας και της Ε.Ε. (38,07% και 39,5%). Το ποσοστό των ανέργων στο νομό παρουσιάζει άνοδο, ιδιαίτερα μετά το 1986 και φτάνει το 1991 στο 9,3% των οικονομικά ενεργών ατόμων. Σήμερα υπολογίζεται ότι ξεπερνά το 13%. Μέχρι το 1991 η ανεργία παρουσίαζε χειρότερη εικόνα σε σχέση με τη χώρα (ανεργία χώρας: 7,5%), ενώ σήμερα εκτιμάται ότι βρίσκεται στα ίδια περίπου επίπεδα. Σε σχέση με την περιφέρεια Ηπείρου είναι ελαφρά μικρότερη. Ο μη οικονομικά ενεργός πληθυσμός του νομού παρουσιάζει συνεχή άνοδο από το 1961 και φτάνει στις 28.246 άτομα το 1991, ποσοστό 48,2% του συνολικού πληθυσμού.

Οι γυναίκες, με βάση τα αποτελέσματα της απογραφής πληθυσμού το 1991, απασχολούνταν κυρίως στον πρωτογενή τομέα (γεωργία, κτηνοτροφία, αλιεία κ.λ.π) και στις υπηρεσίες ενώ οι άντρες κυρίως στον πρωτογενή τομέα, , στις κατασκευές, στο εμπόριο-υπηρεσίες και λιγότερο στις μεταποιητικές βιομηχανίες, γεγονός που καταδεικνύει το

¹⁰ Ο Andre Gorz στο άρθρο του «Πώς γεννιέται μια νέα τάξη υπηρετών» ισχυρίζεται ότι στις ελεύθερες οικονομίες ο μοναδικός τομέας στον οποίο υπάρχει η δυνατότητα να δημιουργηθεί στο μέλλον μεγάλος αριθμός θέσεων εργασίας είναι αυτός των προσωπικών υπηρεσιών και παρατηρεί ότι οι οικονομολόγοι μιλούν για μια «νέα ανάπτυξη που θα αποφέρει περισσότερη απασχόληση», για

ΠΡΕΒΕΖΑ

ΑΜΒΡΑΚΙΟΣ ΚΟΛΠΟΣ
1.1.17

1.1.18

IVB

Vδ

ΒΟΛΙΤΣΑ

1.1.16

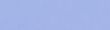
Ν. ΚΑΛΑΜΟΣ

1.1.15

ΚΑΣΙΟΣ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

Διοικητικά όρια

	Όρια κράτους		Όρια περιφερειών
	Όρια νομών		Όρια νέων ΟΤΑ
	Όρια παλαιών ΟΤΑ		Ζώνη παραλιακών ΟΤΑ
	Ισοϋψείς ανά 100μ.		Ισοβαθείς ανά 200μ.

Χρήσεις - κάλυψη γης (σύμπτυξη των κατηγοριών του Corine)*

	Αστική ανάπτυξη (111, 112, 133, 141, 142)		Φυσικοί βοσκότοποι (321)
	Βιομηχανικές ή εμπορικές ζώνες (121)		Θάμνοι και χερσότοποι (322, 323, 324)
	Ζώνες λιμένων (123)		Αραιή βλάστηση (332, 333)
	Αεροδρόμια (124)		Παραλίες αμμόλοφοι αμουδιές (331)
	Χώροι εξορύξεως ορυκτών (131)		Αποτεφρωμένες εκτάσεις (334)
	Χώροι απορρίψεως απορριμάτων (132)		Βάλτοι στην ενδοχώρα (411)
	Ετήσιες καλλιέργειες ή μη αρδεύσιμη αρώσιμη γη (241, 211)		Τυρφώνες (412)
	Οριζώνες (213)		Παραθαλάσσιοι βάλτοι (421)
	Άλλες καλλιέργειες (δενδρώδεις, αμπελώνες κλπ) (212, 221, 222, 223, 242)		Αλυκές (422)
	Λιβάδια (231)		Παλιρροιακά επίπεδα (423)
	Γεωργική γη με φυσική βλάστηση (243, 244)		Ροές ή συλλογές υδάτων (511, 512, 522)
	Δάση (311, 312, 313)		Παράκτιες λιμνοθάλασσες (521)

*Σημείωση: οι αριθμοί εντός παρενθέσεως αντιστοιχούν στις κατηγορίες του Corine που συμπίπτουν.

Μεταφορική Υποδομή

Κλειστοί αυτοκινητόδρομοι

Εθνικές οδοί

Επαρχιακές οδοί

Λοιπές οδοί

Γενικά λιμάνια

Τουριστικά λιμάνια

Ειδικά λιμάνια

Αλιευτικά καταφύγια

Αεροδρόμια

Διοικητική Υποδομή

Κεντρικά λιμεναρχεία

Λιμεναρχεία

Υπολιμεναρχεία

Λιμενικά τμήματα

Λιμενικοί σταθμοί

Οικισμοί βάσει πληθυσμού και βαθμίδας αυτοδιοίκησης

- 0 - 500
- 501 - 2000
- 2001 - 10000
- 10001 - 20000
- 20001 - 50000
- 50001 - 100000
- 100001 - 500000
- 500001 και πάνω

Έδρα νέου ΟΤΑ

Έδρα νομού

Έδρα περιφέρειας

Τεχνική Υποδομή - Πηγές Ρύπανσης

Χώροι υγειονομικής ταφής απορριμάτων

Λοιπές χωματερές

Βιολογικοί καθαρισμοί

Εκβολές αγωγών μη επεξεργασμένων λυμάτων

Θερμοηλεκτρικοί σταθμοί

Υδροηλεκτρικοί σταθμοί

Σημαντικές βιομηχανικές μονάδες

Άλλες σημαντικές πηγές ρύπανσης

Υποβρύχια καλώδια

Θεσμοθετημένες και Προτεινόμενες Ζώνες

Γενικά Πολεοδομικά Σχέδια

Ζώνες Οικιστικού Ελέγχου

ΒΙ.ΠΕ. - ΒΙ.ΠΑ. - ΒΙΟ.ΠΑ.

Π.Ο.Τ.Α.

Πολεοδομήσεις ιδιωτικές ή οικοδομικών συνεταιρισμών

Ξενοδοχεία άνω των 100 κλινών

Αρχαιολογικοί χώροι

Ζώνες προστασίας Ν. 1650/86

"Φύση 2000"

Αξιόλογα και ευαίσθητα οικοσυστήματα και περιοχές

1. ΜΟΝΑΔΕΣ ΚΑΙ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΘΑΛΑΣΣΙΩΝ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΩΝ*

1.1 Μονάδες εντατικών καλλιέργειών σε πλωτούς κλωβούς

	Καλλιεργούμενο είδος	Αίτηση	Έγκριση	Λειτουργία	Εκτός λειτουργίας
1.1.01	Τσιπούρα - Λαβράκι				
1.1.02	Φαγκρί - Μυτάκι				
1.1.03	Συναγρίδα				
1.1.04	Νέα είδη				
	Συγκεντρώσεις μονάδων / Αριθμός αυτών				

1.2 Μονάδες εντατικών καλλιέργειών σε χερσαίες εγκαταστάσεις

	Καλλιεργούμενο είδος	Αίτηση	Έγκριση	Λειτουργία	Εκτός λειτουργίας
1.2.01	Τσιπούρα - Λαβράκι				
1.2.02	Φαγκρί - Μυτάκι				
1.2.03	Συναγρίδα				
1.2.04	Νέα είδη				

1.3 Ιχθυογεννητικοί σταθμοί

		Αίτηση	Έγκριση	Λειτουργία	Εκτός λειτουργίας
1.3.01					

1.4 Μονάδες οστρακοκαλλιέργειών

	Καλλιεργούμενο είδος	Αίτηση	Έγκριση	Λειτουργία	Εκτός λειτουργίας
1.4.01	Μύδια				
1.4.02	Στρείδια				
1.4.03	Χτένια				
1.4.04	Κυδώνια				

Συγκεντρώσεις μονάδων / Αριθμός	Μύδια	Στρείδια			
					

1.5 Μονάδες καλλιέργειας καρκινοειδών

	Καλλιεργούμενο είδος	Αίτηση	Έγκριση	Λειτουργία	Εκτός λειτουργίας
1.5.04	Γαρίδες				

1.6 Ιχθυοτροφεία

		Προκήρυξη	Μίσθωση	Λειτουργία	Εκτός λειτουργίας

ΜΟΝΑΔΕΣ ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗΣ ΑΛΙΕΥΜΑΤΩΝ

	Παραγόμενα είδη	Αίτηση	Έγκριση	Λειτουργία	Εκτός λειτουργίας
1	Αλίπαστα	Αλ			
2	Κονσέρβες	Κο			
3	Καπνιστά	Κα			
4	Κατεψυγμένα	Ψ			
5	Αποφλοιωτήρια οστράκων	Απ			

Υγκεντρώσεις ανάδων / Αριθμός	Αλίπαστα	Κονσέρβες	Καπνιστά	Κατεψυγμένα	Αποφλ/τήρια οστράκων
					

ΜΟΝΑΔΕΣ ΕΜΠΟΡΙΑΣ ΑΛΙΕΥΜΑΤΩΝ

Είδος εμπορικού καταστήματος	Αίτηση	Έγκριση	Λειτουργία	Εκτός λειτουργίας
Συσκευαστήριο				
Κέντρο αποστολής οστράκων				
Ιχθυόσκαλα				

Υγκεντρώσεις ανάδων / Αριθμός	Συσκευα/ριο				
					

Σημείωση: οι κωδικοί αριθμοί των μονάδων αντιστοιχούν στους κωδικούς των πινάκων του τεύχους

προβάδισμα του πρωτογενή και τριτογενή τομέα έναντι του δευτερογενή στο νομό.

Ένα εξίσου σημαντικό στοιχείο για τον Ο.Ε.Π. (Οικονομικά Ενεργός Πληθυσμός) είναι ότι το 38,3% εργάστηκαν ως μισθωτοί, το 38,4% αυτοαπασχολήθηκε, ενώ οι εργοδότες ήταν μόλις το 5,8%, στοιχείο που υποδηλώνει πως ο βαθμός εξάρτησης των εργαζομένων από τους εργοδότες είναι πολύ μικρός. Ακόμη η αντρική απασχόληση είναι πιο έντονη στα ελεύθερα επαγγέλματα, ενώ η γυναικεία στη μισθωτή εργασία.

(Πηγή: Στατιστική υπηρεσία Πρέβεζας).

Στο παράρτημα Ι παρουσιάζονται πίνακες για τον Ο.Ε.Π. κατά φύλλο και κλάδο οικονομικής δραστηριότητας και για τους απασχολούμενους κατά φύλο, ομάδες κλάδων οικονομικής δραστηριότητας και θέση στο επάγγελμα.

3.4 Πρωτογενής τομέας

Το 1955 τοπική εφημερίδα σημείωνε ότι «η πρωτεύουσα του νομού μας είναι σχεδόν αγροτική»¹¹. Οι Πρεβεζάνοι είχαν αντιληφθεί τη νέα πραγματικότητα, τον αγροτικό χαρακτήρα της πόλης τους.

Εκτοτε και μέχρι σήμερα οι γεωργικές δραστηριότητες με την ευρύτερη έννοια (γεωργία, κτηνοτροφία και αλιεία) αποτελούν την κύρια

«τριτογενοποίηση» της οικονομίας, για την «κοινωνία των υπηρεσιών» που παίρνει τη σκυτάλη από τη «βιομηχανική κοινωνία»

¹¹ εφ. Αγών Πρεβέζης, Φεβρουάριος 1955, Πρέβεζα, αρ. φύλλου 2, σελ.3

απασχόληση των κατοίκων της περιοχής και συμβάλλουν τα μέγιστα στην οικονομία της, αφού πέραν της μεγάλης συμβολής στο πρωτογενή τομέα στηρίζουν σ' αυτόν και τις δραστηριότητες του δευτερογενή και τριτογενή τομέα. Όμως όσο αφορά τη σύνθεση της απασχόλησης σημειώνουμε την πτώση του πρωτογενή τομέα από 75% το 1961 στο 39% το 1991 και την άνοδο της απασχόλησης του τριτογενή τομέα από 13,6% το 1961 γύρω στο 41,5% το 1991. Επιβεβαιώνεται επομένως η υπεροχή του πρωτογενή τομέα όσον αφορά τη συμμετοχή του στην απασχόληση, υπεροχή όμως που μειώνεται δραστικά τα τελευταία χρόνια προς όφελος της απασχολήσεως του τριτογενή τομέα.

Γεωργία: Η γεωργία της περιοχής έχει μεγάλη σημασία για το εισόδημα, την εργασία, την απασχόληση, την κοινωνική διάρθρωση της περιοχής και τη χρήση φυσικών πόρων. Το εισόδημα από τη γεωργία αποτελεί σημαντικό στοιχείο της οικονομικής ζωής της περιοχής. Το $\frac{1}{4}$ του προϊόντος του νομού προερχόταν το 1990 από τη γεωργία, ποσοστό που περιορίστηκε σταδιακά στο $\frac{1}{5}$ το 1998. Όσο για την γεωργική γη στο νομό ανέρχεται γύρω στα 300.000 στρέμματα, σχεδόν το $\frac{1}{3}$ της έκτασής του. Τάσεις εγκατάλειψης της γεωργικής γης δεν παρατηρούνται καθώς υπάρχουν στο νομό ιδιαίτεροι παράγοντες που ευνοούν την ανάπτυξη της γεωργίας (κλίμα, καλή ποιότητα καλλιεργήσιμων εδαφών, άφθονα υπόγεια και επιφανειακά νερά). Η αγροτική οικονομία του νομού εξειδικεύεται κυρίως στη γεωργία όπου οι αροτραίες καλλιέργειες, η κηπευτική γη, τα εσπεριδοειδή και οι δενδρώδεις καλλιέργειες (κυρίως της ελιάς) έχουν δεσπόζουσα θέση στο σύνολο της εγχώριας παραγωγής. Σύμφωνα όμως με τον Παπαγιάννη (1985) *παρόλο που η περιοχή διαθέτει ένα τεράστιο φυσικό δυναμικό για την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων του πρωτογενή τομέα εν τούτοις αυτό παραμένει σε μεγάλο βαθμό ανεκμετάλλευτο.*

Υπάρχουν δηλαδή πολλοί περιοριστικοί παράγοντες για την ανάπτυξη ειδικά του κλάδου της γεωργίας όπως η ανεπάρκεια γεωργικών υποδομών, η μικρή γονιμότητα των ημιορεινών εδαφών, η μικρή έκταση της μέσης γεωργικής εκμετάλλευσης καθώς η μάζα των αγροτών του νομού κατέχει από 10 έως 20 στρέμματα, όταν ο μέσος κλήρος στην Ελλάδα είναι 42 στρ. και στην Ε.Ε. 300 στρ.

Κτηνοτροφία: Η κτηνοτροφία αποτελεί δυναμικό κλάδο στο νομό ιδιαίτερα στους τομείς της χοιροτροφίας και της προβατοτροφίας, ενώ δυναμική είναι και η βοοτροφία. Από στοιχεία του ΚΕΠΕ (1990) η συμβολή των κυριότερων προϊόντων στην ακαθάριστη αξία της κτηνοτροφικής παραγωγής είναι: αιγοτροφία 55%, η χοιροτροφία 19% και ακολουθούν τα βοοειδή με ποσοστό 17% περίπου.

Επιπτώσεις της γεωργίας και της κτηνοτροφίας στην ποιότητα των υδάτων και τα οικοσυστήματα: Η εντατικοποίηση της γεωργίας και κτηνοτροφίας δημιουργεί προβλήματα ρύπανσης στον Αμβρακικό κόλπο, που αν και, θεωρητικά τουλάχιστον δεν έχει διαταραχθεί ακόμα η ισορροπία του, ενδεχόμενη όμως όξυνση των περιβαλλοντικών προβλημάτων θα προκαλούσε ανεπανόρθωτες καταστροφές.

Είναι γνωστόν ότι η ρύπανση από αγροτικές δραστηριότητες είναι πολύ δύσκολο να ελεγχθεί. Η χρήση λιπασμάτων ιδιαίτερα φωσφορικών και φυτοφαρμάκων εμπλουτίζει ταυτόχρονα το χώμα σε τοξικά βαρέα μέταλλα, συνθετικές οργανικές ουσίες που δεν αποδομούνται εύκολα και γρήγορα και κυρίως ανόργανα θρεπτικά συστατικά. Όλα αυτά μέσω της

απόπλυσης της γης και των απορροών καταλήγουν στους υδάτινους αποδέκτες.

Σύμφωνα με τους Χατζημπίρο και συνεργάτες οι οποίοι εκτιμούν τις ποσότητες αζώτου και φωσφόρου που καταλήγουν στον Αμβρακικό με βάση την καλλιεργήσιμη έκταση όλης της λεκάνης απορροής (Λούρου και Αράχθου) και τις ποσότητες λιπασμάτων που χρησιμοποιήθηκαν στους νομούς Άρτας, Πρέβεζας, Ιωαννίνων και Αιτωλοκαρνανίας τα έτη 1986 και 1987, οι ποσότητες αζώτου και φωσφόρου που καταλήγουν στον Αμβρακικό είναι οι εξής:

N. Άρτας: Άζωτο: 691 τόνοι/έτος

Φώσφορος: 88 τόνοι/έτος

N. Πρέβεζας: Άζωτο: 386 τόνοι/έτος

Φώσφορος: 53 τόνοι/έτος

N. Αιτ/νίας: Άζωτο: 270 τόνοι/έτος

Φώσφορος: 39 τόνοι/έτος

N. Ιωαννίνων: Άζωτο: 142 τόνοι/έτος

Φώσφορος: 18 τόνοι/έτος

Από τη μελέτη Παπαγιάννη επισημαίνεται ότι η αυξημένη χρήση λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων σε συνδυασμό με την ταχύτερη κυκλοφορία του νερού στο έδαφος (λόγω επέκτασης των αρδευτικών έργων) αναμένεται να αυξήσει τις ποσότητες φορτίων που τελικά απορρέουν στον Αμβρακικό.

Οι υψηλές συγκεντρώσεις χαλκού οι οποίες μετρήθηκαν σε βενθικούς οργανισμούς που συνελέγησαν στο Ανατολικό τμήμα του Αμβρακικού (π.χ. στην Παλιομπούκα η συγκέντρωση του χαλκού έφτασε τα 59,8

ppm) αντιστοιχούν σε αιχμές ρύπανσης που προστίθενται στις τιμές βιοσυσσώρευσης που παρατηρούνται στην περιοχή (3-10ppm) και μπορούν να αποδοθούν σε ενώσεις χαλκού που χρησιμοποιούνται στα χοιροστάσια, κυρίως, αλλά και σε μερικές καλλιέργειες, και εμπλουτίζουν τον κόλπο με πρόσθετες ποσότητες χαλκού (πέραν των συνήθων που οφείλονται στα αστικά λύματα και τις μεταφερόμενες από την ατμόσφαιρα) μέσω των επιφανειακών απορροών. (Πηγή: μελέτη ΕΚΘΕ)

Εξ' άλλου η σημερινή υποβαθμισμένη κατάσταση των λιμνοθαλασσών του Βόρειου Αμβρακικού και η μείωση της αλιευτικής παραγωγής σε αυτές μπορούν να αποδοθούν κατά σημαντικό ποσοστό στο συνδυασμό φορτίσεων από τις κτηνοτροφικές μονάδες και τις απορροές των καλλιεργειών. (Πηγή: μελέτη ΕΚΘΕ)

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να τονίσουμε ότι η προστασία της περιοχής από την κακή και αλόγιστη χρήση φυσικών πόρων (όπως νερό) και τη ρύπανση των υδάτινων αποδεκτών αποσκοπεί όχι μόνον στην προστασία της φύσης αλλά και στην προστασία των άλλων παραγωγικών δραστηριοτήτων που αναπτύσσονται στην περιοχή.

3.5 Αλιεία

3.5α Αλιευτική παράδοση στην Πρέβεζα

Ο Αμβρακικός κόλπος από τα παλαιά χρόνια ήταν μια περιοχή πλούσια σε αλιεύματα και ανέκαθεν οι κάτοικοι της παράκτιας ζώνης ασχολούνταν με την αλιεία είτε στον κόλπο είτε στις λιμνοθάλασσες που εκτείνονται στο βόρειο τμήμα του. Ήταν φυσικό οι παράλιες ανθρώπινες

κοινότητες να στηρίζουν την επιβίωσή τους στην αλιεία του κόλπου και των εσωτερικών υδάτων.

Από τη μελέτη της Ζαλαχώρη, κ.α. (2001) πληροφορούμαστε ότι οι οικογένειες των παράκτιων οικισμών του Β. Αμβρακικού είχαν κύρια πηγή εισοδήματος την αλιεία και κατά δεύτερο λόγο τη γεωργία και την κτηνοτροφία, αφού τα καλλιεργήσιμα εδάφη της περιοχής ήταν περιορισμένα και βρισκόταν κάτω από το διαρκή κίνδυνο των πλημμυρών.

Το υγρό στοιχείο καθόρισε την οικονομική και κοινωνική ζωή της περιοχής του Αμβρακικού. Η ανάπτυξη των λιμανιών της Κόπραινας και της Πρέβεζας ως αλιευτικών και εμπορικών κέντρων σηματοδότησε τη συνύπαρξη της αλιευτικής δραστηριότητας, στον κόλπο και τις λιμνοθάλασσες, με την εμπορική δραστηριότητα.

Παρακάτω στην ίδια μελέτη περιγράφεται το καθεστώς της ιδιοκτησίας των λιμνοθαλασσών. Η αλιεία επιτρεπόταν μόνο με ειδική άδεια, η οποία δινόταν από τις κρατικές υπηρεσίες της περιοχής. Παλαιότερα, μεγάλα τμήματα των λιμνοθαλασσών αποτελούσαν εκκλησιαστική περιουσία και μισθωνόταν για αλιευτική εκμετάλλευση, ορισμένη χρονική περίοδο, κυρίως σε προύχοντες της περιοχής, επειδή η μεγάλη έκταση τους απαιτούσε πολύ προσωπικό και άρα υψηλό κόστος λειτουργίας. Όταν η κυριότητα τους πέρασε στο ελληνικό κράτος, άρχισαν σταδιακά να σχηματίζονται αλιευτικοί συνεταιρισμοί από κατοίκους των παράκτιων χωριών, στους οποίους παραχωρούνταν τα διβάρια, κατά προτεραιότητα, με δημοπρασία. Με την υποχρέωση της ίσης προσφοράς εργασίας από τα μέλη, γινόταν ίσος καταμερισμός των καθαρών κερδών στις μερίδες-άτομα του συνεταιρισμού.

Ο Βωλκός, το Καμάκι, η Απόχη, το Παραγάδι, ο Καμαρολόγος, ο Γκάγκαμος, τα δίχτυα ήταν μερικά από τα βασικά αλιευτικά εργαλεία, σύμφωνα με ένα παλιό ψαρά της Πρέβεζας και εμπειρικό γνώστη των αλιευτικών θεμάτων. Σύμφωνα με τον ίδιο υπήρχαν πολλοί τρόποι

ψαρέματος όπως η γυροβολιά, τα διβάρια, η καμπάνα, ο γρύπος, το νταλιάνι, το πυροφάνι, η τράτα κ.λ.π.

Η περιγραφή των παραδοσιακών τρόπων αλιείας, σαφώς και αποτελεί αντικείμενο άλλης εργασίας. Όμως θεωρούμε σκόπιμο να αναφερθούμε σε δυο απ' αυτούς το νταλιάνι, που ήταν ο πιο διαδεδομένος τρόπος ψαρέματος στην Πρέβεζα και τα ιβάρια που η εξέλιξή τους θεωρούμε ότι είναι οι σύγχρονης μορφής υδατοκαλλιέργειες που αποτελούν το κυρίως αντικείμενο της εργασίας μας.

Νταλιάνι : Σύμφωνα με πληροφορίες που πήραμε από τον αλιευτικό συνεταιρισμό Πρέβεζας παλαιότερα λειτουργούσαν τέσσερα Νταλιάνια στον κόλπο, αλλά σήμερα λειτουργεί μόνο το Νταλιάνι της Λασκάρας που φαίνεται να έχει επηρεαστεί από την επέκταση γειτονικής μονάδας πλωτών ιχθυοκλωβών. Μοναδική στην Ελλάδα αλιευτική μέθοδος που έφεραν στην περιοχή Μικρασιάτες πρόσφυγες. Χρησιμοποιείται για την αλίευση της μπάφας (θηλυκός κέφαλος με αυγά). (Βλέπε φώτο 3,4)

Διβάρια : διβάρι ή βιβάρι σύμφωνα με το λεξικό Εμμ.Κριαρά είναι το ιχθυοτροφείο (φυσικό ή τεχνητό) και προέρχεται από τη λατινική λέξη *vinarium*. Πρόκειται για παραδοσιακό σύστημα διαχείρισης των αλιευμάτων που κινούνται από και προς τις λιμνοθάλασσες. (Βλέπε φώτο 1,2) Στον Αμβρακικό η μέθοδος αυτή οργανώθηκε από την περίοδο ακμής της αρχαίας Νικόπολης, ενδεχομένως όμως να προϋπήρχε. Σε μια προσπάθεια εκσυγχρονισμού της μεθόδου, έγιναν πολλές αλλαγές. Από τη δεκαετία του '80 ως τις μέρες μας ένα σύνολο τεχνητών επεμβάσεων στις λιμνοθάλασσες δεν απέδωσε τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Το κόστος των επεμβάσεων δεν πρέπει να αποτιμηθεί μόνο οικονομικά αλλά περιβαλλοντικά και κοινωνικά, καθώς οικότοποι προτεραιότητας σύμφωνα με την 92/43 οδηγία της Ε.Ε. υποβαθμίσθηκαν ανεπανόρθωτα

Παραδοσιακή καλαμωτή ή "πήρα" (διβάρι).
(φωτο. Μ. Θεοδωρακάκης)

2. Καλύβα φύλαξης του διβαριού.
(φωτο. Η. Καϊναδάς)

3. Σήκωμα του δίχτυού σε νταμάνι στη Λαοκάρδα. Στο βάθος φαίνονται τα δύο παρατηρητήγια.

4. Παρατηρητήριο σε νταμάνι.
(φωτο. Η. Καϊναδάς)

(η εκτίμηση και τα στοιχεία από συνέντευξη με υπάλληλο του αλιευτικού συνεταιρισμού Πρέβεζας). Το ίδιο και η αλιευτική παράδοση (δυνάμει τουριστικός πόρος) που αλλοιώθηκε ανεπιστρεπτί. Η συσσωρευτική δράση των ανθρώπινων επεμβάσεων στον κόλπο δημιουργεί σοβαρά προβλήματα στην επιβίωση και καλή ανάπτυξη των ψαριών, όπως και στην ετήσια ανανέωση των ιχθυοπληθυσμών με νέο γόνο. (περισσότερα στοιχεία για την περιβαλλοντική υποβάθμιση βλέπε Αλιεία και Περιβάλλον στο κεφάλαιο 3.5β)

3.5β Η αλιεία σήμερα

Ο Αμβρακικός κόλπος αποτελεί ένα σημαντικό αλιευτικό κέντρο της χώρας, τόσο γιατί η υψηλή βιολογική παραγωγικότητα, τα μικρά βάθη και οι καλές καιρικές συνθήκες ευνοούν την ανάπτυξη της μικρής παράκτιας αλιείας, όσο και γιατί οι λιμνοθάλασσες λειτουργούν σαν εκτατικά ιχθυοτροφεία.

Σήμερα η παραγωγή αλιευμάτων προέρχεται από :

- * Θαλάσσια αλιεία με σκάφη.
- * Αλιεία εσωτερικών υδάτων (λίμνες, ποτάμια, λιμνοθάλασσες).
- * Υδατοκαλλιέργειες (γλυκών, εφάλμυρων και αλμυρών υδάτων).

Θεωρούμε σκόπιμο να αναφερθούμε εκτενώς στη δραστηριότητα της αλιείας καταγράφοντας όσο μπορούμε τη σημερινή κατάσταση στον Αμβρακικό.

Αλιευτική παραγωγή - Κατάσταση αποθεμάτων : Τα αλιευτικά αποθέματα αποτελούν τυπικό παράδειγμα ανανεώσιμου φυσικού πόρου, του οποίου η οικονομική εκμετάλλευση υπόκειται σε ελεύθερη

πρόσβαση. Συνέπειες της ελεύθερης πρόσβασης είναι η υπερεκμετάλλευση των αποθεμάτων, η σπατάλη οικονομικών πόρων και οι χαμηλές αποδόσεις στον τομέα της αλιείας (Pearse και Turner, 1990).

Δεν υπάρχουν τεκμηριωμένα επιστημονικά συμπεράσματα πάνω στην αλιευτική κατάσταση των ιχθυοαποθεμάτων του Αμβρακικού. Οι μέχρι σήμερα ερευνητικές εργασίες και μελέτες έχουν ασχοληθεί περισσότερο με ποιοτικές περιγραφές της τοπικής αλιείας παρά με εκτιμήσεις αφθονίας των αποθεμάτων και της αλιευτικής προσπάθειας ή τις τάσεις αυτών στο χρόνο (Anonymous, 1994). Μια ανεξάρτητη εκτίμηση της αλιευτικής παραγωγής του Αμβρακικού είναι αυτή που παρουσιάστηκε στη μελέτη του ΚΕΠΕ (1990) και αναφέρεται σε στοιχεία του Υπ. Γεωργίας. Σύμφωνα μ' αυτή η συνολική παραγωγή από τη θαλάσσια αλιεία στον Αμβρακικό εκτιμάται σε 480-500 τόνους, με έντονη τάση μείωσης κατά την τελευταία εικοσαετία. Η ποσότητα αυτή είναι ποσότητα εξαιρετικά χαμηλή σε σχέση με τη γεωγραφική έκταση της περιοχής, τον αριθμό σκαφών που εργάζονται σ' αυτή και την υποτιθέμενη μεγάλη παραγωγικότητα του Αμβρακικού.

Παρά την έλλειψη κατάλληλων ερευνητικών και στατιστικών δεδομένων, υπάρχουν διάφορες ενδείξεις ελάττωσης των αποθεμάτων και αλλαγής της σύστασης των ιχθυοπληθυσμών. Τόσο οι τοπικοί ψαράδες όσο και αρκετοί ιχθυολόγοι της περιοχής ισχυρίζονται ότι οι ψαριές μειώνονται, παρά το γεγονός ότι χρησιμοποιούνται συνεχώς περισσότερα εργαλεία και ξοδεύονται περισσότερες ώρες εργασίας στην αλιεία. Για τους περισσότερους ψαράδες και ιχθυολόγους υπάρχει σοβαρή υπεραλίευση που σε μεγάλο βαθμό προξενείται από τα πολλά σκάφη ερασιτεχνικής αλιείας. Ακούγοντας πολλούς ψαράδες αλλά και

διοικητικούς υπάλληλους από σχετικές υπηρεσίες να περιγράφουν την αλιευτική κατάσταση είναι δύσκολο να μη σκεφθεί κανείς ότι υπάρχει σοβαρή υπεραλίευση που προξενήθηκε από την απρογραμματίστη ανάπτυξη της αλιείας τόσο της επαγγελματικής όσο και της ερασιτεχνικής. Φορέας της Νομαρχιακής υπηρεσίας αλιείας Πρέβεζας, σε προφορική συνέντευξη μας πληροφόρησε ότι κάποτε υπήρχαν 100-150 επαγγελματίες ψαράδες στην περιοχή και ελάχιστοι ερασιτέχνες, τώρα υπάρχουν 800 επαγγελματίες και 3.000 ερασιτέχνες ψαράδες. Κάποτε τα σκάφη ήταν παλιά και μικρά, και χρησιμοποιούσαν λίγες εκατοντάδες μέτρα δίχτυ το καθένα, σήμερα είναι μεγαλύτερα και χρησιμοποιούν χιλιάδες μέτρα δίχτυ. Σύμφωνα με τον αλιευτικό συνεταιρισμό Πρέβεζας, ο μεγαλύτερος αριθμός πτώσης της παραγωγής παρατηρήθηκε γύρω στα μέσα της δεκαετίας του 1980 και πρέπει να αποδοθεί σε μεγάλο βαθμό σε υπεραλίευση που έγινε σε εκβολές ποταμών.

Η υπεραλίευση δε φαίνεται να είναι η μόνη αιτία του προβλήματος. Τόσο οι ψαράδες όσο και οι διοικητικοί φορείς της περιοχής θεωρούν σαν πιθανή αιτία της πτώσης της παραγωγής την περιβαλλοντική υποβάθμιση που προξενείται από εκπλύσεις γεωργικής γης, τη ρύπανση από τα ελαιοτριβεία και τις τοπικές αγροτικές βιομηχανίες, τις κτηνοτροφικές μονάδες και τα ιχθυοτροφεία στην περιοχή του Λούρου.

Ανεξάρτητα από την αιτία της πτώσης της παραγωγής, γεγονός είναι ότι σήμερα η προσφορά δεν επαρκεί να καλύψει τις τοπικές ανάγκες της αγοράς. Σύμφωνα με πληροφορίες από τοπικές πηγές (αλιευτικός συνεταιρισμός Πρέβεζας), όχι μόνο δεν διακινούνται αλιεύματα προς άλλες περιοχές αλλά συχνά εισάγονται ψαριά από άλλες περιοχές (π.χ. Πάτρα).

Αλιευτική απασχόληση και εισόδημα: Αν και στο παρελθόν υπήρχαν πολλοί ψαράδες αποκλειστικής απασχόλησης, σήμερα ελάχιστοι από αυτούς που αλιεύουν μέσα στον Αμβρακικό κόλπο απασχολούνται αποκλειστικά στην αλιεία. Ο λόγος είναι ότι καθώς με την πάροδο του χρόνου οι αλιευτικές αποδόσεις ελαττώνονται, η αλιεία δεν προσφέρει πλέον ικανοποιητικό εισόδημα. Αυτό ισχύει ιδίως για τις περιοχές του νότιου Αμβρακικού, όπου περίπου το 70-80% των απασχολούμενων στην αλιεία έχει κάποια κτηματική περιουσία. Οι περισσότεροι από αυτούς θεωρούν τη γεωργία σαν κύρια απασχόληση και βλέπουν την αλιεία μόνο σαν μια εποχιακή απασχόληση για την εξασφάλιση συμπληρωματικού εισοδήματος. Είναι λογικό να περιμένει κανείς ότι οι ετεροαπασχολούμενοι δεν έχουν την ίδια επαγγελματική στάση επάνω στα θέματα και τα προβλήματα της αλιείας όπως και οι αποκλειστικά απασχολούμενοι. Οι λίγοι ψαράδες αποκλειστικής απασχόλησης είναι συνήθως άτομα χωρίς κτηματική περιουσία. Το μεγαλύτερο ποσοστό από αυτούς βρίσκεται στην Πρέβεζα και τις γύρω περιοχές και ψαρεύει τόσο μέσα στον Αμβρακικό όσο και στο Ιόνιο Πέλαγος.

Κατά μέσο όρο, ένας αποκλειστικής απασχόλησης ψαράς ξοδεύει στην αλιεία 250-300 ημέρες το χρόνο και έχει ένα μέσο ακαθάριστο μηνιαίο εισόδημα περίπου 350.000 δραχμές. Λόγω του υψηλού κόστους που έχει η τοπική αλιεία (συντήρηση σκάφους, καύσιμα, εργαλεία, ζημίες από δελφίνια κ.λ.π) το ακαθάριστο αυτό εισόδημα μεταφράζεται σε καθαρό μηνιαίο εισόδημα περίπου 180.000 δραχμές. Για τους ψαράδες μερικής απασχόλησης, ο χρόνος απασχόλησης στην αλιεία δεν ξεπερνά τους έξι μήνες ετησίως και συνήθως περιλαμβάνει λιγότερες από 100 ημέρες εργασίας. Επειδή οι ψαράδες αυτοί χρησιμοποιούν μικρά σκάφη

και μικρής δυναμικότητας εργαλεία, το εισόδημα από την αλιεία είναι μικρό και κυμαίνεται στις 6.000 δραχμές ημερησίως.(Πηγή: ETANAM)

Λόγω της απροθυμίας των νέων να εισέλθουν στο επάγγελμα, υπάρχουν ελάχιστοι νέοι ψαράδες. Για παράδειγμα εκτιμάται ότι μόνο 15 από τους 250 ενεργούς ψαράδες της Πρέβεζας έχουν ηλικία κάτω των 30 ετών. Η ηλικία των περισσότερων ψαράδων κυμαίνεται από 35 έως 70 χρόνια.(Πηγή: ETANAM)

Οι τιμές των προϊόντων είναι καλές και η ζήτηση ικανοποιητική. Η διάθεση των προϊόντων γίνεται στην ντόπια αγορά. Ουσιαστικά, η ζήτηση είναι μεγαλύτερη της προσφοράς, με αποτέλεσμα να μην υπάρχουν πλεονάζουσες ποσότητες αλιευμάτων για διάθεση σε άλλες περιοχές εκτός Αμβρακικού. Δεν υπάρχει καμία συλλογικότητα στην εμπορία. Επειδή οι αλιευόμενες ποσότητες είναι σχετικά μικρές, οι ψαράδες διαθέτουν την παραγωγή τους κατευθείαν στους καταναλωτές ή σε εστιατόρια. Γενικά, δεν υπάρχουν ενεργοί αλιευτικοί συνεταιρισμοί ελεύθερων ψαράδων στον Αμβρακικό κόλπο. Στην Πρέβεζα μόνο υπάρχει ένας αλιευτικός συνεταιρισμός με περίπου 50 μέλη που εκμεταλλεύεται δημόσια ιχθυοτροφεία.

3.5γ Αλιεία και Περιβάλλον

Ο Αμβρακικός κόλπος αποτελεί μία κλειστή λεκάνη με έκταση 406 Km² που επικοινωνεί με το Ιόνιο πέλαγος μέσω ενός στενού διαύλου πλάτους 600μ. και βάθους 5μ. Ο ρυθμός ανανέωσης των νερών του κόλπου από το άνοιγμα αυτό είναι μικρός. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με τη σταδιακή αύξηση των οργανικών και χημικών

ρυπαντών που εισέρχονται στον κόλπο με τα νερά των ποταμών, αλλά και τις διακυμάνσεις της απορροής του Άραχθου λόγω της λειτουργίας υδροηλεκτρικού φράγματος, έχουν δημιουργήσει τοξικά φαινόμενα, καταστρεπτικές εναλλαγές της αλατότητας και γενικά οικολογική υποβάθμιση της παράκτιας ζώνης, που έχει επιπτώσεις στην αλιευτική παραγωγή. Τα φράγματα, τα αναχώματα και άλλες επεμβάσεις μείωσαν την προσφορά σε γλυκά νερά στην ευρύτερη περιοχή και σε φερτά υλικά. Ακόμη η μη σταθερή παροχή των ποταμών προκαλεί απότομες διακυμάνσεις στην αλατότητα και τη θερμοκρασία των νερών. Ως αποτέλεσμα των ανωτέρω προκλήθηκαν ποιοτικές και ποσοτικές αλλαγές στην υδρόβια χλωρίδα και πανίδα, ενώ παράλληλα αυξήθηκε σταδιακά η αλατότητα του κόλπου και των λιμνοθαλασσών. Για παράδειγμα σημειώνεται σήμερα στο Τσουκαλιό αλατότητα 30 ‰ ήτοι κατά 5 βαθμούς αυξημένη σε σχέση με μετρήσεις του 1988. Το γεγονός αυτό πιθανότατα δεν είναι άσχετο με την αντίστοιχη κάθετη πτώση της παραγωγής χελιών στο ίδιο χρονικό διάστημα. (Πηγή: ETANAM)

Ιχθυολόγος της ETANAM, σε προσωπική συνέντευξη, μας πληροφόρησε ότι υπάρχει μια σταδιακή μείωση των αποθεμάτων χωρίς να είναι γνωστό σε ποιο βαθμό ευθύνεται η οικολογική υποβάθμιση και σε ποιο βαθμό η υπεραλίευση. Ωστόσο, αν και η υπεραλίευση αποτελεί μία αναμφισβήτητη πραγματικότητα, είναι δύσκολο να αποφύγει κανείς τη σκέψη ότι ένα σημαντικό μέρος του προβλήματος οφείλεται στην καταστροφή του περιβάλλοντος των ψαριών.

Επεισόδια μαζικής θνησιμότητας των ψαριών, που συνήθως συνδυάζεται με έλλειψη οξυγόνου και άνοδο των ψαριών στην επιφάνεια («μπατάρει» η θάλασσα κατά την έκφραση των ψαράδων) δεν είναι

σπάνια. Το Δεκέμβριο του 1998 οι ψαράδες παρατήρησαν μεγάλη θνησιμότητα ψαριών (κυρίως μυτάκι, λαβράκι και τσιπούρα) που συνέπεσε με τις πρώτες πλημμύρες και αποδόθηκε στην είσοδο επιβαρημένων νερών με αγροτικές εκπλύσεις. (Πηγή: ETANAM)

Μια άλλη μορφή περιβαλλοντικής επιβάρυνσης είναι η παρουσία στο βυθό μεγάλων ποσοτήτων πλαστικών υλικών (σακούλες, κ.λ.π.) και σκουπιδιών γενικότερα που μεταφέρονται κυρίως με τα νερά των σκουπιδιών. Ο αλιευτικός σύλλογος της Πρέβεζας πιστεύει ότι για το καθαρίσµα του κόλπου πρέπει να επιτραπεί μία ελεγχόµενη χρησιμοποίηση μηχανότρατας ή άλλου συρόµενου εργαλείου.

Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να υπενθυμίσουμε τις αρχές που διέπουν το περιβάλλον στο οποίο η επιβίωση κάθε οργανισμού εξαρτάται απόλυτα από το πολύπλοκο αλυσιδωτό πλέγμα της ζωής, την τροφική αλυσίδα. Η εξαφάνιση ενός είδους, προκαλώντας το σπάσιμο αυτής της αλυσίδας, είναι δυνατό να επιφέρει μια προσωρινή διατάραξη ή μόνιμη καταστροφή του περιβάλλοντος. Έτσι αρχίζει ο φαύλος κύκλος ενός άνισου, και τις περισσότερες φορές, καταστροφικού αγώνα του ανθρώπου, για την «προστασία» ενός προβληματικού περιβάλλοντος που ο ίδιος δημιούργησε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: Ο ΚΛΑΔΟΣ ΤΩΝ ΥΔΑΤΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΩΝ

4.1. Εισαγωγή

Η Υδατοκαλλιέργεια αποτελεί πλέον για τη χώρα μας ένα σημαντικό τομέα της πρωτογενούς παραγωγής, με τεχνικές, οικονομικές και κοινωνικές διαστάσεις. Μέχρι τις αρχές τις δεκαετίας του '80, στην Ελλάδα ήταν γνωστές μόνο οι υδατοκαλλιέργειες εκτατικής μορφής των λιμνοθαλασσών και από τις εντατικές αυτές των εσωτερικών υδάτων, κυρίως της πέστροφας.

Κατά την τελευταία δεκαετία, οι εντατικές υδατοκαλλιέργειες θαλασσινών ειδών έχουν αναδειχθεί σε έναν από τους πλέον δυναμικούς και αναπτυσσόμενους τομείς, στηριζόμενες τόσο στην αξιοποίηση των ευνοϊκών συνθηκών των Ελληνικών θαλασσών, όσο και στη διαρθρωτική πολιτική ενισχύσεων από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Σήμερα η χώρα μας κατέχει την πρώτη θέση στην Ε.Ε. στην παραγωγή θαλασσινών ειδών εντατικής καλλιέργειας (βλέπε πίνακες 4.6 και 4.7 στην παράγραφο 4.4).

Η έναρξη της υδατοκαλλιέργειας στην Ελλάδα, το 1951, συμπίπτει με την ίδρυση του πρώτου Ιχθυογεννητικού σταθμού στο Λούρο. Τα ιχθύδια που παράγονταν τότε προορίζονταν για εμπλουτισμούς λιμνών και ποταμών. Μετά το 1962, και σε σύντομο χρονικό διάστημα, αναπτύχθηκαν τα πρώτα ιχθυοτροφεία που σταδιακά εξαπλώθηκαν σε όλη την Ελλάδα. Ωστόσο, μέχρι το 1981, οι δραστηριότητες περιορίζονταν στη λειτουργία μονάδων εντατικής πεστροφοκαλλιέργειας, κυπρινοτροφείων εκτατικής μορφής και σε πέντε με έξι μονάδες καλλιέργειας μυδιών.

Στην Ελλάδα υπολογίζεται ότι λειτουργούσαν (το 2000) 615 μονάδες υδατοκαλλιέργειας. Στις υφιστάμενες πλωτές και χερσαίες μονάδες εκτρέφονται τα παρακάτω είδη: πέστροφα, σολομός, κυπρίνος, χέλι, τιλάπια, τσιπούρα, λαβράκι και καλλιεργούνται μύδια και στρείδια.

Η ανάπτυξη του κλάδου των θαλάσσιων καλλιεργειών στην Ελλάδα, κατά τα τελευταία χρόνια, είναι συνάρτηση πολλών παραμέτρων, σημαντικότερες από τις οποίες (σύμφωνα με την Αργυρού,(1995)) είναι:

- η άνοδος του Βιοτικού επιπέδου των Ευρωπαίων πολιτών και η αυξανόμενη απαίτηση για τρόφιμα υψηλής βιολογικής και θρεπτικής αξίας
- η έντονη προβολή της αξίας της Μεσογειακής δίαιτας και η υγιεινή διατροφή, της οποίας το ψάρι είναι αναπόσπαστο στοιχείο.
- οι περιβαλλοντικές ανησυχίες για τη δραματική υποβάθμιση της παραγωγικότητας των θαλασσών αλλά και η δυσκολία αποτελεσματικής εφαρμογής μοντέλων διαχείρισης του ενάλιου πλούτου.
- το διαρκώς αυξανόμενο κόστος αλιείας
- οι ιδανικές για εκτροφή ευρύαλων ψαριών γεωμορφολογικές και κλιματολογικές συνθήκες του Ελληνικού χώρου
- η συνειδητοποίηση των παραπάνω από τις κοινοτικές και εθνικές αρχές που δημιούργησαν ένα ευνοϊκό χρηματοδοτικό περιβάλλον ανάπτυξης επιχειρηματικών πρωτοβουλιών και η αξιοποίηση του, από τους επενδυτές.

Η ταχεία ανάπτυξη που γνώρισε η ιχθυοκαλλιέργεια στη χώρα μας οφείλεται αφενός στις κλιματολογικές συνθήκες και αφετέρου στις επιδοτήσεις της Ε.Ε. που έδωσαν σημαντική ώθηση στον κλάδο: η μορφολογία των Ελληνικών ακτών και οι κατάλληλες για την ανάπτυξη του γόνου θαλάσσιες θερμοκρασίες που επικρατούν, δίνουν σημαντικό προβάδισμα έναντι των άλλων Μεσογειακών χωρών στην ανάπτυξη των ευρύαλων ψαριών. Η έλλειψη αλιεύματων στην Ε.Ε., οδήγησε στην

έκδοση σχετικής οδηγίας για την χρηματοδότηση και ανάπτυξη της ιχθυοκαλλιέργειας. Το ευνοϊκό αυτό χρηματοδοτικό πλαίσιο που δημιούργησαν οι Ευρωπαϊκές και οι κρατικές αρχές στήριξε σημαντικά τη δημιουργία νέων μονάδων. Ειδικότερα η συμβολή των Ευρωπαϊκών χρηματοδοτικών προγραμμάτων υπήρξε καθοριστική στην ανάπτυξη του κλάδου, καθ' όσον το αρχικό κόστος επένδυσης είναι υψηλό, και το διάστημα απόσβεσης μεγάλο.

4.2. Χωροταξική κατανομή μονάδων θαλάσσιων υδατοκαλλιεργειών - Απασχόληση

Την περίοδο 1987-1993 εγκρίθηκαν 217 μονάδες με βάση τον κανονισμό 4028/86 της ΕΟΚ(το παράρτημα II περιλαμβάνει το μέρος του κανονισμού που αφορά τις υδατοκαλλιεργείες, άρθρο 1,11,12). Η χωροταξική κατανομή των μονάδων αυτών παρουσιάζεται στο χάρτη που ακολουθεί.

Από τον χάρτη παρατηρείται ότι αρχικά οι περισσότερες μονάδες συγκεντρώθηκαν στις περιοχές εκείνες που συνδυάζουν την αξιοποίηση των γεωμορφολογικών, κλιματολογικών, κοινωνικών και οικονομικών πλεονεκτημάτων. Οι περισσότερες συγκεντρώθηκαν στην Πελοπόννησο, στη Σ. Ελλάδα, στην Εύβοια.

Σήμερα υπάρχουν σε ολόκληρη τη χώρα συνολικά 282 μονάδες θαλασσοκαλλιεργειών. Από τις μονάδες αυτές 35 ανήκουν σε καθετοποιημένες παραγωγικές μονάδες. Ο κλάδος της θαλάσσιας υδατοκαλλιεργείας συγκροτείται από δύο βασικά είδη επιχειρήσεων: καθετοποιημένες μονάδες και μονάδες πάχυνσης. Οι καθετοποιημένες μονάδες εκτός από μονάδα πάχυνσης διαθέτουν και ιχθυογεννητικούς

ΜΟΝΑΔΕΣ ΘΑΛΑΣΣΙΩΝ ΙΧΘΥΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΩΝ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

σταθμούς όπου γίνεται η παραγωγή γόνου. Οι ιχθυογεννητικοί σταθμοί της χώρας ανέρχονται σε 36.

Ποσοστό 27% των μονάδων είναι εγκατεστημένο στη Σ. Ελλάδα, 20% στην Πελοπόννησο και Εύβοια και ακολουθούν οι περιοχές της Δωδεκανήσου και των νησιών του Ιονίου όπως προκύπτει από τους πίνακες 4.1 και 4.2.

Η συγκέντρωση όμως των μονάδων σε μικρές σχετικά γεωγραφικές περιοχές δημιουργεί περιβαλλοντικά και κοινωνικά προβλήματα. «Το γεγονός αυτό επιβάλλει την επιτήρηση των πλωτών μονάδων, τον προσανατολισμό της εκτροφής σε εκτεθειμένες περιοχές, γεγονός που μειώνει τον κίνδυνο των περιβαλλοντικών επιπτώσεων, την ορθολογική ανάπτυξη των υδατοκαλλιεργειών και των νέων επενδύσεων σε περιοχές που παραμένουν ανεκμετάλλευτες λαμβάνοντας υπόψη και άλλες δραστηριότητες π.χ. τουρισμός» (Αργυρού 1995).

Ο αριθμός των άμεσα απασχολούμενων στον τομέα των υδατοκαλλιεργειών και εσωτερικών υδάτων ανήλθε στην Ελλάδα στα 6.564 άτομα για το 2000 (4.664 σε θαλάσσιες καλλιέργειες και 1900 άτομα σε λιμνοθάλασσες και γλυκά νερά), ενώ ταυτόχρονα υπάρχει και ένας μεγαλύτερος αριθμός έμμεσα απασχολούμενων στον τομέα (βιοτεχνίες, βιομηχανίες, υπηρεσίες), που ανέρχονται σε περισσότερα από 8.500 άτομα, σύμφωνα με εκτιμήσεις. Στοιχεία για την απασχόληση παρουσιάζονται στους επόμενους πίνακες.

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ ΘΑΛΑΣΣΙΩΝ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΩΝ		
	ΜΟΝΑΔΕΣ ΠΑΧΥΝΣΗΣ*	ΙΧΘ/ΚΟΙ ΣΤΑΘΜΟΙ**
ΘΡΑΚΗ	0	1
Α. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	2	
Κ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	4	1
Δ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	0	0
ΗΠΕΙΡΟΣ	15	1
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	2	0
ΕΥΒΟΙΑ	35	5
ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ	54	7
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	41	3
ΝΗΣΙΑ ΙΟΝΙΟΥ	8	3
ΝΗΣΙΑ ΑΙΓΑΙΟΥ	19	1
ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΑ	20	3
ΚΡΗΤΗ	0	0
ΣΥΝΟΛΟ	200	25

Πηγή: ΣΕΘ-ΑΤΕ.

Πίνακας 4.1. Γεωγραφική κατανομή μονάδων θαλάσσιων καλλιεργειών κατά το έτος 1996 (Πηγή: ΣΕΘ – ΑΤΕ).

* **Μονάδα πάχυνσης.** Ασχολείται με την ανάπτυξη του γόνου. Αυτό το στάδιο παραγωγής λαμβάνει χώρα εντός της θάλασσας σε ειδικά κλουβιά με δίκτυα.

** **Ιχθυογεννητικός σταθμός.** Παράγει γόνου, ο οποίος πωλείται στις μονάδες ιχθυοκαλλιεργειών.

ΠΙΝΑΚΑΣ: 4.2.							
ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΜΟΝΑΔΩΝ ΥΔΑΤ/ΓΕΙΩΝ ΠΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥΣΑΝ ΤΟ 1998							
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ	ΜΟΝΑΔΕΣ ΠΑΧΥΝΣΗΣ				ΙΧΘΥΟΓΕΝΝΗΤΙΚΟΙ ΣΤΑΘΜΟΙ		
	ΠΕΣΤΡΟΦΑΣ	ΧΕΛΙΩΝ	ΘΑΛ. ΨΑΡΙΩΝ	ΜΥΔΙΩΝ	ΣΥΝΟΛΟ	ΕΥΡΥΑΛΩΝ	ΛΟΙΠΩΝ
ΘΡΑΚΗ	1	-	-	3	4	1	-
ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	23	6	5	330	369	4	1
ΗΠΕΙΡΟΣ	50	-	17	-	72	2	3
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	6	1	2	-	9	-	-
ΕΥΒΟΙΑ	1	-	33	-	34	7	-
ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ	8	1	62	7	79	8	-
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	8	1	45	1	55	7	-
ΝΗΣΙΑ ΙΟΝΙΟΥ	-	2	13	-	15	2	-
ΝΗΣΙΑ ΑΙΓΑΙΟΥ	-	-	22	2	24	2	-
ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΑ	-	-	17	-	17	2	-
ΚΡΗΤΗ	2	-	2	-	4	-	-
ΣΥΝΟΛΟ	99	11	218	343	682	35	4
ΣΥΝΟΛΟ 1996	95	9	200	344	665	25	-
ΣΥΝΟΛΟ 1997	100	11	209	346	681	34	-

ΠΗΓΗ: ΑΤΕ – Δ/ΝΣΗ ΖΩΙΚΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ – ΤΜΗΜΑ ΑΛΙΕΙΑΣ

Πίνακας 4.3

Απασχόληση στην Υδατοκαλλιέργεια (έτος 1999)

	Εσωτερικά ύδατα	Θαλάσσια ύδατα	Σύνολο
Πλήρης απασχόληση	1.520	2.364	3.884
Μερική απασχόληση	380	716	1.096
Σύνολο	1.900	3.080	4.980

Πηγή: Διεύθυνση Υδατοκαλλιεργειών και Εσωτερικών Υδάτων, Υπουργ.
Γεωργίας

Πίνακας 4.4

Απασχόληση στην Υδατοκαλλιέργεια (έτος 2000)

	Εσωτερικά ύδατα	Θαλάσσια ύδατα	Σύνολο
Πλήρης απασχόληση	1.520	3.414	4.934
Μερική απασχόληση	380	1.250	1.630
Σύνολο	1.900	4.664	6.564

Πηγή: Διεύθυνση Υδατοκαλλιεργειών και Εσωτερικών Υδάτων, Υπουργ.
Γεωργίας

Συγκρίνοντας τους δυο πίνακες, βλέπουμε μια αύξηση των απασχολούμενων στις θαλάσσιες καλλιέργειες, τόσο όσο αφορά την πλήρη απασχόληση όσο και την μερική απασχόληση. Ο αυξανόμενος αριθμός εργαζόμενων σχετίζεται με την αύξηση του αριθμού των μονάδων, την επέκταση των ήδη υπαρχόντων και επομένως την αυξημένη παραγωγή των θαλάσσιων ειδών, όπως θα δούμε στη συνέχεια.

4.3 Προσφορά -Ζήτηση

Στο σημείο αυτό θα εξετάσουμε δυο σημαντικούς παράγοντες για τον κλάδο, την προσφορά και τη ζήτηση.

Η παραγωγική εξέλιξη των ευρύαλων ψαριών (τσιπούρα- λαβράκι) από υδατοκαλλιέργειες αυξήθηκε με πολύ υψηλούς ρυθμούς από τις αρχές της παρούσας δεκαετίας. Ενώ το 1990 η παραγωγή ήταν 1600 τόνοι, το 1996 ανήλθε σε 24.000 τόνους περίπου, αυξήθηκε δηλαδή με μέσο ετήσιο ρυθμό της τάξης του 61,6%. Η συνολική παραγωγή το 2000 έφθασε τους 50.295,7 τόνους, από 282 μονάδες πάχυνσης με αξία 76.140 εκατομ. δραχμές (αύξηση 17,99% και 16,24% στην παραγωγή και στη συνολική αξία, αντίστοιχα, σε σχέση με το 1999). Στις μονάδες πάχυνσης κατά το 2000 παρήχθησαν και 1232,7 τόνοι φαγκρί και μυτάκι (νέα είδη) που συμπεριλαμβάνονται στην παραπάνω συνολική παραγωγή (2,45% του συνόλου).(Πηγή:Τμήμα Αλιείας της Δ/σης Ζωικής παραγωγής της ΑΤΕ)

Πίνακας 4.5

Παραγωγή ευρύαλων ψαριών από υδατοκαλλιέργειες στην Ελλάδα την περίοδο 1986-2000

	1986	1988	1991	1995	1998	2000
ποσότητα σε tn	90	200	3.450	17.553	34.644	50.297,2

Πηγή: Υπ. Γεωργίας

Στην αλματώδη αύξηση της παραγωγής συνέτειναν η ανάπτυξη της εισαγόμενης (κυρίως από τις βόρειες χώρες με παράδοση στην αλιεία όπως Νορβηγία και Σουηδία) αλλά και της εγχώριας τεχνολογίας και τεχνογνωσίας (στην Δ.Ελλάδα το ΙΧΘΥΚΑ: ΙΧΘΥοκαλλιεργητικό Κέντρο Αχελώου, ως φορέας έρευνας και τεχνολογίας, έχει προσανατολίσει τη δραστηριότητά του προς αυτή την κατεύθυνση). Πιο συγκεκριμένα από το 1990 έως σήμερα το ποσοστό επιβίωσης των ψαριών αυξήθηκε από 75% σε 90%, ο ρυθμός ανάπτυξης βελτιώθηκε έτσι ώστε τα ψάρια να φθάνουν στο μέγεθος για πώληση σε 15 μήνες από 19 μήνες το 1990. Η παραγωγικότητα ανά εργαζόμενο στα κλουβιά έχει

αυξηθεί από 10 σε 27 τόνους προϊόντος και η μέση δυναμικότητα των επιχειρήσεων από 20 σε 106 τόνους.

Επίσης, οι επιδοτήσεις που δόθηκαν τα προηγούμενα χρόνια συντήρησαν και ανέπτυξαν πολυάριθμες μονάδες παραγωγής ψαριών με αποτέλεσμα να υπάρχει στην αγορά υπερπροσφορά προϊόντων.

Η παραγωγή, επίσης, σε ιχθύδια αυξήθηκε σημαντικά την περίοδο 1990-1997, ανερχόμενη σε 70.000.000 ιχθύδια το 1994 (αποτελώντας το 45% της Μεσογειακής παραγωγής) και σχεδόν 100.000.000 ιχθύδια το 1997. Ο αριθμός των ιχθυδίων που προμηθεύτηκαν οι μονάδες πάχυνσης έφτασε στο ποσό των 190.880.000 κατά το έτος 1998. Σήμερα με την παραγωγή που προαναφέρθηκε οι ιχθυογεννητικοί σταθμοί καλύπτουν κατά μεγάλο μέρος τη ζήτηση για γόνο προσδίδοντας στις επιχειρήσεις του κλάδου το πλεονέκτημα της άμεσης προμήθειας και της δυνατότητας ελέγχου της ποιότητας. Η μεγάλη όμως αύξηση της παραγωγής ιχθυδίων των Ελληνικών Ιχθυογεννητικών σταθμών δεν είναι αρκετή για να καλύψει πλήρως τις ανάγκες των μονάδων πάχυνσης με αποτέλεσμα κάποιες ποσότητες ιχθυδίων να εισάγονται από το εξωτερικό (Κύπρο, Ισπανία, Ιταλία, Γαλλία και Τουρκία). Το ποσοστό όμως των εισαχθέντων ιχθυδίων σε σχέση με την εγχώρια παραγωγή έχει σημαντικά μειωθεί π.χ. από 143% για το λαβράκι και 140% για την τσιπούρα το 1988 έχει σταθεροποιηθεί μεταξύ του 9-11% τα τελευταία χρόνια για την τσιπούρα και μειώνεται συνεχώς για το λαβράκι έχοντας φθάσει οι εισαγωγές το 1% της εγχώριας παραγωγής το 1998. (Πηγή: Τμήμα Αλιείας της Δ/σης Ζωικής παραγωγής της ΑΤΕ) Οι εξελίξεις αυτές στην αγορά γόνου είχαν ως αποτέλεσμα ο βαθμός αυτάρκειας της Ελληνικής αγοράς να κυμαίνεται μεταξύ 93-95% την

τελευταία διετία. Έτσι, ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα που αντιμετώπισε αρχικά ο κλάδος, η εξάρτηση από τον εισαγόμενο γόνο, του οποίου ο ποιοτικός έλεγχος ήταν σχεδόν αδύνατος, φαίνεται μέχρι στιγμής να αντιμετωπίζεται. Η δραστική μείωση των εισαγόμενων ιχθυδίων δε φανερώνει μόνο την αποτελεσματικότητα των εγχώριων ιχθυογεννητικών σταθμών σε απόλυτες τιμές παραγωγής, αλλά και την ικανότητα και την ανάπτυξη της τεχνογνωσίας στην παραγωγή προϊόντων με ανταγωνιστική τιμή. Επί πλέον, η συνεχιζόμενη χρήση των νέων τεχνολογιών θα συμβάλλει στην επίτευξη υψηλότερων ποσοστών επιβίωσης, στη διασφάλιση των συνθηκών ανάπτυξης και προστασίας του περιβάλλοντος, καθώς και στη μείωση του κόστους παραγωγής.

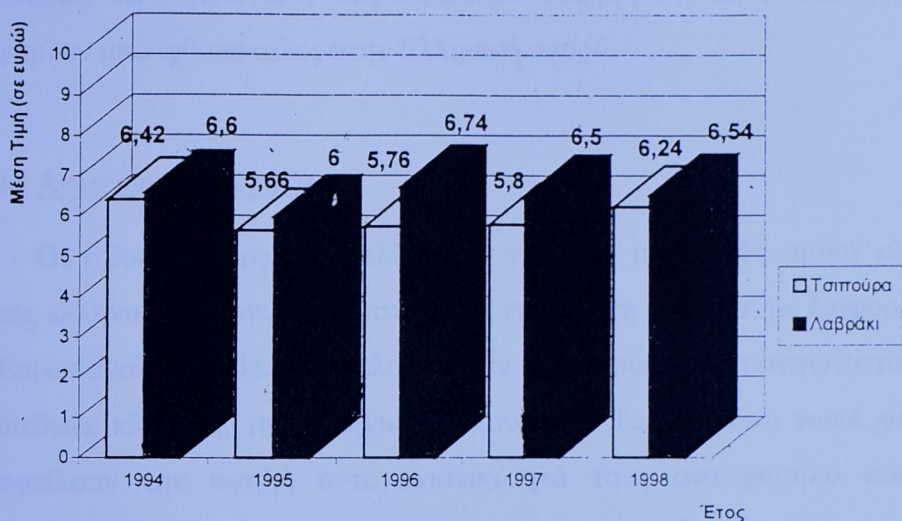
Από την άλλη η ζήτηση, τόσο η εγχώρια όσο και η εξωτερική έχει σαφώς αυξηθεί από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 αφενός, γιατί το καταναλωτικό κοινό έχει πειστεί για την ποιότητα και την διαιτητική αξία των εκτρεφόμενων ψαριών, αφ' ετέρου, γιατί προμηθεύεται φρέσκα ψάρια σε χαμηλές τιμές. Παρόλα αυτά όμως η ζήτηση παραμένει υποτονική σε αντίθεση με την αυξημένη παραγωγή δημιουργώντας μεγάλο πρόβλημα ρευστότητας σε αρκετές επιχειρήσεις, ιδιαίτερα μικρομεσαίες.

Σύμφωνα με τον Παπαηλία (ΑΤΕ,1996) παράλληλα με τη συνεχή αύξηση της παραγωγής του κλάδου των θαλάσσιων υδατοκαλλιεργειών, παρατηρήθηκε αύξηση του ανταγωνισμού και μείωση της ζήτησης των ειδών αυτών στην αγορά. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τη σημαντική μείωση των τιμών διάθεσης των προϊόντων και κατ' επέκταση τη συνεχή μείωση του περιθωρίου κέρδους των παραγωγών. Είναι χαρακτηριστικό, ότι στην περίοδο 1989-1995 η τιμή της τσιπούρας και του λαβρακίου, έπεσε από τα 14 Ευρώ/κιλό στα 5,83 Ευρώ/κιλό. Από το 1996 όμως, η καθοδική πορεία των τιμών πώλησης

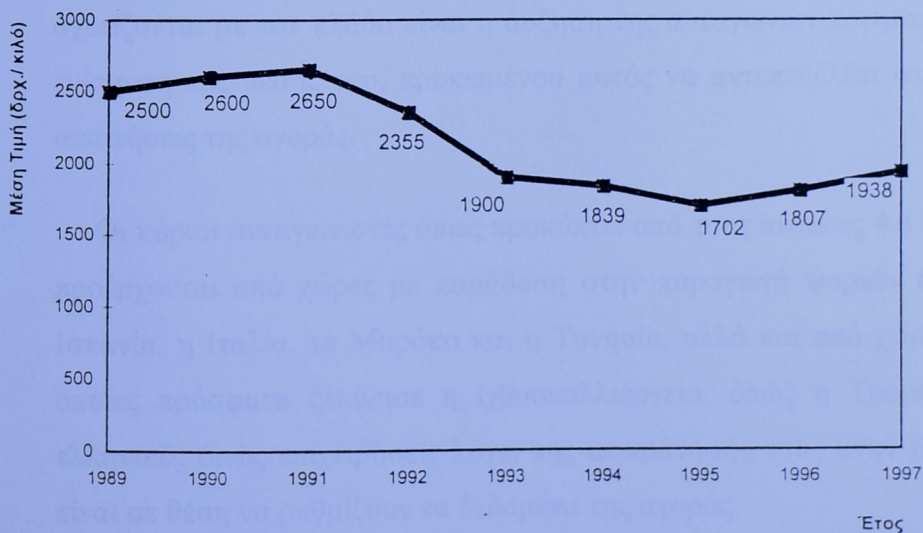
των ευρύαλων ψαριών Ελληνικής παραγωγής, στην Ευρωπαϊκή αγορά ανακόπηκε και σημειώθηκε σχετική αύξηση των τιμών, οι οποίες στο τέλος του 1998 διαμορφώθηκαν περίπου στα 6,40 Ευρώ/κιλό (6,24 Ευρώ/κιλό για την τσιπούρα και 6,54 Ευρώ/κιλό για το λαβράκι) (Διάγραμμα 4.1). Παρόμοια πορεία σημείωσαν και οι τιμές διάθεσης της τσιπούρας και του λαβρακίου στην εγχώρια αγορά ενδεικτικά αναφέρουμε ότι η μέση τιμή πώλησης και των δύο ειδών εκτιμήθηκε για το 1989 στις 2500 δρχ./κιλό ενώ το 1997 διαμορφώθηκε στις 1950 δρχ./κιλό (Διάγραμμα 4.2). Πηγή: F.A.O. (Food and Agriculture Organization of the United Nations)

«Το φαινόμενο της μείωσης των τιμών διάθεσης των προϊόντων του κλάδου της θαλασσοκαλλιέργειας (τσιπούρας και λαβρακίου) εμφανίστηκε αρχικά το 1990, λόγω της αυξημένης προσφοράς σε σχέση με τη ζήτηση». (ΠΑΠΑΗΛΙΑΣ, ΑΤΕ, 1996). Η πίεση που ασκήθηκε στον κλάδο, λόγω της θεαματικής πτώσης των τιμών, ήταν έντονη και οι συνέπειες καθοριστικές για τη μετέπειτα πορεία του κλάδου. Σύμφωνα με τον Ιωακειμίδη (1995) πολλές μικρομεσαίες κυρίως μονάδες, λόγω χαμηλής συνολικής διαχειριστικής στάθμης και οικονομικής επιφάνειας από τη μια μεριά, και αυξημένου βαθμού δανειακής επιβάρυνσης από την άλλη απορροφήθηκαν από άλλες υγιέστερες διαχειριστικά μονάδες, με αποτέλεσμα τη δημιουργία μιας ολιγοπωλιακής κατάστασης στον κλάδο.

Στην εσωτερική αγορά η ζήτηση την τελευταία τριετία έχει αυξηθεί αφ' ενός λόγω της συμπίεσης των τιμών που προκύπτει από την υπερπροσφορά και αφ' ετέρου λόγω της διεύρυνσης των δικτύων διανομής. Σήμερα διατίθενται ψάρια από τα σούπερ μάρκετ και είναι πιο προσιτά στον καταναλωτή. Η διαφήμιση, η καθιέρωση σήματος ποιότητας και οι ανταγωνιστικές τιμές έναντι των ψαριών θαλάσσιας

Διάγραμμα 4.1: Μέσες τιμές διάθεσης τσιπούρας και λαβρακιού στην Ευρωπαϊκή αγορά

Διάγραμμα 4.2: Μέσες τιμές διάθεσης τσιπούρας και λαβρακιού στην Ελληνική αγορά

Πηγή: Αλιευτικά Νέα. (Μάιος, 1999)

αλιείας, θα συμβάλλουν στη περαιτέρω αύξηση της κατανάλωσης των ψαριών από ιχθυόσκαλες στην Ελληνική αγορά.

4.4 Ανταγωνιστικότητα

Οι ιχθυοκαλλιέργειες εξελίχθηκαν γρήγορα σε ένα δυναμικό κλάδο της ελληνικής οικονομίας, κατέχοντας την πρώτη θέση και με διαφορά σε Ευρωπαϊκό επίπεδο. Αποτελούν έναν από τους πιο ανταγωνιστικούς διεθνώς κλάδους, της ελληνικής οικονομίας. Τα ελληνικά νωπά ψάρια οφείλουν την υψηλή ανταγωνιστικότητά τους στο χαμηλό κόστος παραγωγής αλλά και στην καλή ποιότητά τους. Οι ευνοϊκές φυσικές συνθήκες και λιγότερο η αναπτυγμένη τεχνογνωσία, που έχει αποκτηθεί, παίζουν σημαντικό ρόλο στην καλή ποιότητα των ψαριών. Παρόλα αυτά όμως ένας από τους βασικούς στόχους που θέτουν οι φορείς που σχετίζονται με τον κλάδο είναι η αύξηση της ανταγωνιστικότητας και η ενίσχυση της θέσης του, προκειμένου αυτός να αντεπεξέλθει στις νέες απαιτήσεις της αγοράς.

Οι κύριοι ανταγωνιστές όπως προκύπτει από τους πίνακες 4.6 και 4.7 προέρχονται από χώρες με παράδοση στην παραγωγή ψαριών όπως η Ισπανία, η Ιταλία, το Μαρόκο και η Τυνησία, αλλά και από χώρες στις οποίες πρόσφατα ξεκίνησε η ιχθυοκαλλιέργεια, όπως η Τουρκία. Οι ελληνικές όμως επιχειρήσεις λόγω της επικράτησής τους στην Ευρώπη είναι σε θέση να ρυθμίζουν τα δεδομένα της αγοράς.

Σύμφωνα με τη διαγνωστική μελέτη για τον κλάδο του Άγγλου ιχθυολόγου κ. Ian Macfarlane, ο κύριος ανταγωνιστής που παρουσιάζει την μεγαλύτερη δυναμική ανάπτυξης είναι και θα παραμείνει η Τουρκία. Βάσει της ανάπτυξης του κλάδου στην γειτονική χώρα, η παραγωγή της

ΧΩΡΑ	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Γαλλία	320	360	907	1.013	1.016	1.250
Ελλάδα	4.800	6.700	9.000	12.000	14.000	15.000
Ιταλία	1.000	2.500	2.600	3.000	3.500	4.600
Μάλτα	250	1.100	970	1.156	2.000	2.000
Πορτογαλία	289	450	785	1.150	1.700	1.900
Ισπανία	2.210	2.720	3.300	4.700	5.530	6.900
Κύπρος			223	600	768	800
Τουρκία	3.158	6.070	8.000	9.000	6.000	6.750
ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ	12.027	19.900	25.785	32.619	34.514	39.200

Πίνακας 4.6: Παραγωγή τσιπούρας στις Χώρες της Μεσογείου (τόνοι)

ΧΩΡΑ	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Γαλλία	1.280	1.440	1.360	1.500	1.650	2.300
Ελλάδα	4.700	6.800	8.000	9.000	12.000	14.000
Ιταλία	2.500	3.500	4.400	3.900	4.300	5.200
Μάλτα	400	400	330	396	500	2.000
Πορτογαλία	83	300	490	556	902	1.000
Ισπανία	390	610	650	900	829	1.200
Κύπρος			100	150	58	150
Τουρκία	1.029	2.229	2.000	3.000	5.000	5.750
ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ	10.382	15.279	17.330	19.402	25.239	31.600

Πίνακας 4.7: Παραγωγή λαβρακίου στις Χώρες της Μεσογείου (τόνοι)

Τουρκίας προβλέπεται να αυξηθεί τα επόμενα τρία χρόνια, προσφέροντας στην ευρωπαϊκή αγορά ανταγωνιστικά προϊόντα σε χαμηλές τιμές.

Προκειμένου οι μεγάλες μονάδες του κλάδου να αντιμετωπίσουν τον διεθνή ανταγωνισμό, που προέρχεται από τις άλλες μεσογειακές χώρες, οι οποίες έχουν εισέλθει δυναμικά στον τομέα των ιχθυοκαλλιεργειών, στοχεύουν στην παραπέρα μείωση του κόστους παραγωγής και στην απόδειξη του γεγονότος ότι ο κλάδος προσφέρει ποιοτικά προϊόντα.

Το Υπ. Γεωργίας δεσμεύτηκε και χρηματοδότησε, μέσω του Pesca (χρηματοδοτικό πρόγραμμα της Ε.Ε. για την αλιεία, 1994-1999), την ίδρυση και λειτουργία μιας νέας εταιρίας με την επωνυμία ΕΛΑΠΟ (Ελληνική Αλιευτική Ποιοτική), στην οποία έχουν ήδη δείξει ενδιαφέρον και συμμετέχουν αρκετές εταιρείες από τον κλάδο. Με την εφαρμογή του σχετικού προγράμματος υπό την εποπτεία και του αρμόδιου Υπουργείου, οι εταιρείες έχουν τη δυνατότητα να προωθούν τα προϊόντα τους εφοδιασμένα με το σήμα ποιότητας Agro, αυξάνοντας έτσι τη διαπραγματευτική αξία των προϊόντων τους και εξασφαλίζοντας στον καταναλωτή την ανώτερη ποιοτική αξία των ελληνικών προϊόντων θαλασσοκαλλιέργειας. Σύμφωνα με τον Οικονομικό Ταχυδρόμο (10/3/2001) για την καθιέρωση όμως σήματος ποιότητας απαιτείται εκσυγχρονισμός και επέκταση των μονάδων τσιπούρας και λαβρακίου, αύξηση της παραγωγής γόνου, μετεγκατάσταση μονάδων, δημιουργία συσκευαστηρίων, μεταποιητικών και εμπορικών κέντρων, όπως και δικτύων διανομής.

Στο σημείο αυτό θέτουμε ένα εύλογο ερώτημα. Πώς οι μικρότερες εταιρείες του κλάδου θα μπορέσουν να παρακολουθήσουν τις ραγδαίες

εξελιζεις της οικονομίας και να ανταποκριθούν στα νέα δεδομένα, όταν, αφενός οι δανειακές επιβαρύνσεις αυτών είναι υψηλές, και αφετέρου το περιθώριο κέρδους έχει μειωθεί δραματικά λόγω της συνεχούς μείωσης των τιμών από τη μια και της ραγδαίας ανάπτυξης των μονάδων σε σύντομο χρονικό διάστημα από την άλλη;

«Δυστυχώς», επισημαίνει παράγοντας της αγοράς, «δεν υπάρχει άλλος δρόμος. Οι συνενώσεις, οι συγχωνεύσεις ή οι συνεργασίες μεταξύ μονάδων του κλάδου είναι αναγκαίες, προκειμένου όσες επιχειρήσεις το επιθυμούν να γίνουν περισσότερο ανταγωνιστικές και να ανταποκριθούν στα νέα δεδομένα της αγοράς. Για παράδειγμα, σε λίγο καιρό θα είναι αναγκαία η ύπαρξη κωδικού συσκευαστηρίου, στις ποσότητες που θα εξάγονται με δεδομένη σχετική οδηγία της Κοινότητας. Πόσες μονάδες έχουν τη δυνατότητα να δημιουργήσουν ένα νέο συσκευαστήριο;» ερωτά καταλήγοντας ο κορυφαίος παράγοντας του χώρου. («Οικονομική Επιλογή», Απρίλιος 1998).

Έτσι, όπως εμφανίζεται η όλη κατάσταση, η αναδιάταξη του παραγωγικού δυναμικού και η πορεία προς τη συγκεντροποίηση της αγοράς είναι κάτι παραπάνω από βέβαιη και αναπόφευκτη.

4.5 Εισαγωγές -Εξαγωγές

Οι εισαγωγές και οι εξαγωγές αποτελούν βασικά οικονομικά μεγέθη που ολοκληρώνουν την εικόνα του κλάδου. Το εμπορικό ισοζύγιο ενός κλάδου (διαφορά εισαγωγών -εξαγωγών), το οποίο ενδιαφέρει άμεσα μια εθνική οικονομία, δείχνει τη δυναμικότητα του κλάδου και τη θέση που κατέχει στο διεθνές επίπεδο.

Συγκεκριμένα, η χώρα μας στο διάστημα 93-99 ήταν ελλειμματική σε αλιευτικά προϊόντα και κατά το διάστημα αυτό το έλλειμμα κυμάνθηκε μεταξύ 31.300 και 44.793, όσον αφορά την ποσότητα, και 1.464 εκατ. δραχμές και 20.162 εκατ. δραχμές αντίστοιχα, όσον αφορά την αξία. Η σχέση εισαγωγών - εξαγωγών έχει βελτιωθεί υπέρ του αλιευτικού μας ισοζυγίου, όσον αφορά την ποσότητα, δεδομένου ότι το 1993 οι εξαγωγές μας αντιπροσωπεύουν το 44,6% των εισαγωγών, ενώ το 1999 το 62,5%. Στη μόνη κατηγορία που παρουσιάζεται θετικό ισοζύγιο είναι η κατηγορία των νωπών αλιευμάτων εξαιτίας της μεγάλης αύξησης των εξαγωγών των προϊόντων υδατοκαλλιέργειας¹².

Η παραγωγή τσιπούρας και λαβρακίου στα κράτη της Μεσογείου από 5.620 τόνους το 1990 ανήλθε σε 89.550 τόνους το 1999. Όπως παρατηρείται στα διαγράμματα 4.1 και 4.2 η Ελλάδα αποτελεί την πρώτη παραγωγική χώρα στη Μεσόγειο και στην Ε.Ε. με 40.000 τόνους περίπου παραγωγή τσιπούρας και λαβρακίου που αντιπροσωπεύει το 46% και 59% αντίστοιχα.

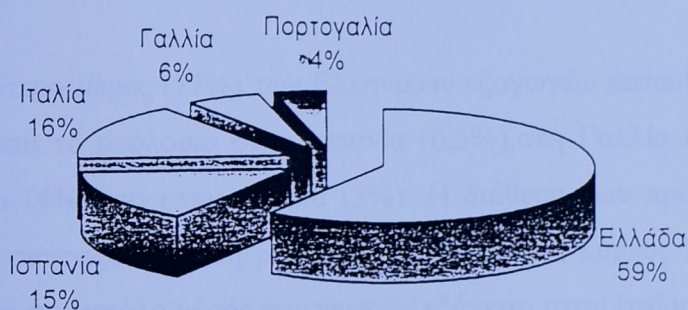
Όπως είναι αναμενόμενο από το μέγεθος της ελληνικής παραγωγής κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών δεν έχουν γίνει καθόλου εισαγωγές τσιπούρας και λαβρακίου και επομένως το εξωτερικό εμπόριο των ψαριών αυτών αφορά μόνο τις εξαγωγές.

Το 75% περίπου της συνολικής παραγωγής εξάγεται, ενώ το υπόλοιπο μέρος της παραγωγής καταναλώνεται στην εγχώρια αγορά. Η εισροή συναλλάγματος από εξαγωγές των ειδών αυτών ξεπέρασε το 1998 τα 41 δισ. δραχμές. Μάλιστα, όπως προκύπτει από την τελευταία μελέτη του

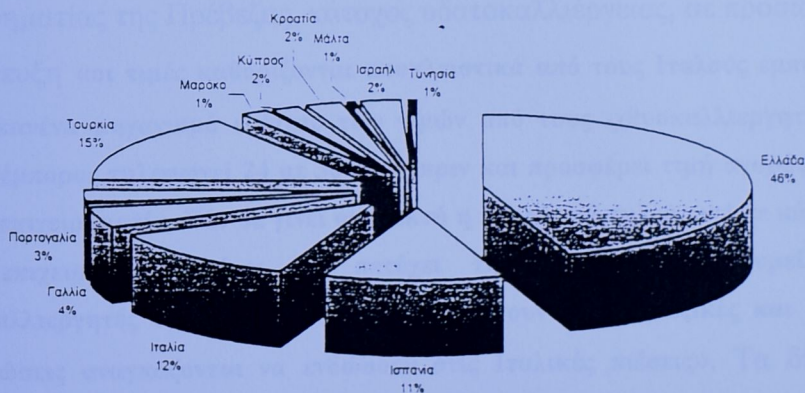
¹² Πηγή: Υπ.Γεωργίας

Διάγραμμα 4

Α. Πάραγωγή τσιπούρας και λαβρακιού στην Ε.Ε. το 1999

Β. Παραγωγή τσιπούρας και λαβρακιού στα κράτη της Μεσογείου το 1999

IOBE, ο μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης των εξαγωγών το διάστημα 1990-2000 έφθασε το 49,6%, ενώ σημαντική ανάπτυξη προβλέπεται να έχει ο κλάδος έως το 2005. Προβλέπεται ότι οι εξαγωγές θα προσεγγίσουν, την ίδια χρονιά, τους 67.000 τόνους με ετήσιο ρυθμό αύξησης 10,3%.

Το μεγαλύτερο μέρος (77%) των Ελληνικών εξαγωγών κατευθύνεται στην Ιταλία και το υπόλοιπο στην Ισπανία (6,5%),στη Γαλλία (5,5%), στη Γερμανία (4%) και στην Αγγλία (3%). Η διάθεση των προϊόντων ξεκίνησε και συνεχίζεται με τη μεσολάβηση εμπόρων , κυρίως Ιταλών. Έτσι εξηγείται ότι μεγάλο μέρος των ψαριών εξάγεται στην Ιταλία. Η επί σειρά ετών σχέση των Ελλήνων επιχειρηματιών με τους Ιταλούς εμπόρους έχει δημιουργήσει συνθήκες εξάρτησης με αρνητικές επιπτώσεις στην ανάπτυξη του κλάδου. «Δυστυχώς», επισημαίνει επιχειρηματίας της Πρέβεζας, κάτοχος υδατοκαλλιέργειας, σε προσωπική συνέντευξη «οι τιμές καθορίζονται αποκλειστικά από τους Ιταλούς εμπόρους χωρίς κανένα μηχανισμό ελέγχου των τιμών από τους ιχθυοκαλλιεργητές. Ο Ιταλός έμπορος τηλεφωνεί 24 με 36 ώρες πριν και προσφέρει τιμή αγοράς στον πρώτο επιχειρηματία. Εάν δε γίνει αποδεκτή η προσφορά τηλεφωνεί σε κάποιον άλλο επιχειρηματία μέχρι να πετύχει την τιμή που επιθυμεί. Οι ιχθυοκαλλιεργητές στην αγωνία τους να καλύψουν τις τραπεζικές και άλλες υποχρεώσεις αναγκάζονται να ενδώσουν στις Ιταλικές πιέσεις». Τα δίκτυα διανομής μέχρι πρότινος βρισκόνταν στα χέρια των Ιταλών εμπόρων οι οποίοι με την τακτική αυτή εκμεταλλεύονταν τους Έλληνες ιχθυοκαλλιεργητές, γιατί εκτός του ότι προμηθεύονταν τα ψάρια σε χαμηλές τιμές με αποτέλεσμα να αποκομίζουν το μεγαλύτερο κέρδος, αυτόματα περιόριζαν και την εξωτερική αγορά για τα ελληνικά προϊόντα.

Πέραν από τις παραδοσιακές αγορές της δυτικής Ευρώπης, οι Ελληνικές επιχειρήσεις έχουν ήδη ξεκινήσει είσοδο σε νέες αναδυόμενες αγορές όπως της Πορτογαλίας, της Ελβετίας, Αυστρίας, Βελγίου, ΗΠΑ. Η προσπάθεια αυτή θα συνεχισθεί και προβλέπεται να έχει θετικά αποτελέσματα.

Το άνοιγμα των Βαλκανικών και Παρευξείνιων αγορών δημιουργεί πρόσθετες ευκαιρίες για τα Ελληνικά προϊόντα. Παρόλα αυτά οι ελληνικές επιχειρήσεις δεν έχουν ακόμα διεισδύσει στις αγορές αυτές. Η περαιτέρω μείωση των τιμών θα κάνει προσιτές κάποιες από αυτές τις αγορές στα Ελληνικά ψάρια. Το άνοιγμα ορισμένων αγορών όπως της Ρωσίας, προβλέπεται να συμβεί τα επόμενα τρία χρόνια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ: ΕΡΕΥΝΑ ΠΕΔΙΟΥ

5.1 Μεθοδολογία της επιτόπιας έρευνας

Η επιτόπια έρευνα πραγματοποιήθηκε το χρονικό διάστημα από 10/2 έως 20/2/2003 και από 15/3 έως 25/3/2003. Περιλάμβανε επιχειρήσεις εντατικής υδατοκαλλιέργειας θαλασσινών ειδών. Η επιλογή του κλάδου και δήμου δεν ήταν τυχαία. Ο συγκεκριμένος κλάδος, τα τελευταία χρόνια, είχε ραγδαία ανάπτυξη σύμφωνα με τους οικονομικούς δείκτες με αποτέλεσμα σε πολλά σημεία ανά τον ελλαδικό χώρο να δραστηριοποιούνται μονάδες πάχυνσης ψαριών. Ανάλογη δραστηριοποίηση μονάδων υπήρξε και στο Δ. Πρέβεζας, ένα δήμο με παράδοση στην αλιεία – που σημειωτέον είναι και τόπος καταγωγής της «ερευνήτριας». Η έρευνά μας δεν περιορίστηκε μόνο σε ερωτηματολόγια στις επιχειρήσεις αλλά περιλαμβάνει συνεντεύξεις με αρμόδιους φορείς του κλάδου (διευθυντή της ETANAM, διευθύντρια της Εποπτείας Αλιείας) και με επιστημονικό εργατικό δυναμικό (ιχθυολόγοι).

Από τη Διεύθυνση Εποπτείας Αλιείας Πρέβεζας βρήκαμε πόσες μονάδες υδατοκαλλιέργειας δραστηριοποιούνται στον Αμβρακικό κόλπο και ποιες είναι αυτές. Συγκεκριμένα υπάρχουν δέκα (10) μονάδες πάχυνσης ευρύαλων ψαριών και πέντε (5) μυδοκαλλιέργειες. Από τις δεκαπέντε (15) επιχειρήσεις αποφασίσαμε να κάνουμε ερωτηματολόγιο στις δέκα (10) μονάδες πάχυνσης ψαριών. Το γεγονός ότι δε συμπεριλάβαμε στην έρευνά μας τις μυδοκαλλιέργειες εξηγείται από την ίδια τη φύση της καλλιέργειας των μυδιών, την οποία θα την χαρακτήριζε κάποιος εκτατικής μορφής καλλιέργεια (αντικείμενο της εργασίας είναι οι εντατικής μορφής καλλιέργειες). Δεδομένου ότι ούτε πρώτες ύλες χρησιμοποιούνται (τροφή, φάρμακα) αλλά ούτε και ιδιαίτερος τεχνολογικός εξοπλισμός. Ερωτηματολόγια, λοιπόν, δόθηκαν και στις δέκα (10) επιχειρήσεις που

δραστηριοποιούνται στην περιοχή. Έγινε, δηλαδή, πλήρης απογραφή των μονάδων υδατοκαλλιέργειας της Πρέβεζας.

Όσον αφορά τα ερωτηματολόγια (βλέπε παράρτημα ΙΙΙ), περιλάμβαναν ένα ευρύ φάσμα ερωτήσεων σχετικά με τα χαρακτηριστικά των επιχειρήσεων και τη σχέση τους με την τοπική ανάπτυξη. Οι βασικές θεματικές ενότητες που μας απασχόλησαν είναι τα γενικά γνωρίσματα των επιχειρήσεων, η χωροθέτηση και ο χώρος παραγωγής τους, οι προμήθειες και οι μεταφορές καθώς και οι αγορές που διοχετεύονται τα προϊόντα, τα χαρακτηριστικά του εργατικού δυναμικού και οι φορείς που στηρίζουν τη λειτουργία των επιχειρήσεων.

Οι ερωτήσεις των συνεντεύξεων αφορούσαν τα χαρακτηριστικά των επιχειρήσεων, το καθεστώς που επικρατεί στην περιοχή σχετικά με τις μονάδες, τις συνθήκες μέσα στις οποίες αυτές αναπτύχθηκαν. Σκοπός επίσης ήταν να πάρουμε τη γνώμη των αρμόδιων φορέων σχετικά με την όλη παρουσία των μονάδων στην περιοχή, τη μελλοντική τους πορεία αλλά και την προσφορά τους στην τοπική ανάπτυξη. Στόχος μας ήταν να έχουμε μια εικόνα και σε συνδυασμό με τα ερωτηματολόγια να εξαγάγουμε κάποια συμπεράσματα.

Παρακάτω επιχειρείται μια αναλυτική περιγραφή των ερωτηματολογίων στα οποία απάντησαν στελέχη ή επικεφαλής των επιχειρήσεων. Οι απαντήσεις που μας έδωσαν σε συνδυασμό με τις συνεντεύξεις που μας παραχώρησαν ο διευθυντής της ETANAM και η Επόπτρια Αλιείας θα μας επιτρέψουν να σχηματίσουμε μία πρώτη εικόνα για τον κλάδο. Σε κάθε θεματική ενότητα περιλαμβάνεται πίνακας με τα αποτελέσματα της έρευνας.

Στο παράρτημα ΙΙΙ παρουσιάζεται το ερωτηματολόγιο που συμπλήρωσαν οι επιχειρήσεις. Στο παράρτημα ΙV υπάρχουν φωτογραφίες μιας επιχείρησης και ενός συστήματος τροφοδότησης. Στο V παράρτημα υπάρχει χάρτης γεωγραφικής κατανομής των μονάδων της Πρέβεζας και στο παράρτημα VI παρουσιάζονται ποσοστοποιημένα κάποια από τα αποτελέσματα της έρευνας.

5.2 Γενικά χαρακτηριστικά μονάδων υδατοκαλλιέργειας

Οι επιχειρήσεις της περιοχής τις οποίες και επισκεφθήκαμε, όπως προείπαμε, είναι δέκα (10). Είναι όλες μεσαίες επιχειρήσεις με βάση τον αριθμό των απασχολούμενων (9-19 εργαζόμενοι) αλλά και με βάση τον ετήσιο «τζίρο». Ένα από τα πρώτα ερωτήματα που τέθηκαν ήταν η νομική τους μορφή. Οι επιχειρήσεις είναι όλες ανώνυμες εταιρείες¹³, ξεκίνησαν όμως ως ομόρρυθμες¹⁴. Οι επεκτάσεις που έγιναν στις μονάδες, η αύξηση της παραγωγής καθώς και η αύξηση του ετήσιου «τζίρου» συντέλεσαν στο να αλλάξουν τη νομική τους μορφή. Τις επιχειρήσεις αυτές στα πρώτα χρόνια της λειτουργίας τους θα τις κατέταξε κάποιος στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, με δεδομένο το χαμηλό αριθμό απασχολούμενων (4-9 άτομα) αλλά και την παραγωγή που δεν υπερέβαινε τους 200 τόνους. Όσο όμως μεγάλωναν οι επιχειρήσεις προτίμησαν τη μορφή της ανώνυμης εταιρείας για

¹³ Ανώνυμη εταιρεία (Α.Ε.): Σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία το ποσό που απαιτείται για την ίδρυση μιας ανώνυμης εταιρείας είναι 20.000.000δρχ. (Ν.2579/98). Η ανώνυμη εταιρεία είναι εταιρεία κεφαλαίου και επομένως βαρύτητα έχει μόνο το μετοχικό κεφάλαιο και όχι τα πρόσωπα που την αποτελούν. Οι μέτοχοι της Α.Ε. δεν έχουν καμιά ευθύνη για τις υποχρεώσεις της εταιρείας και η ευθύνη τους είναι περιορισμένη μέχρι το ποσό που έχουν συνεισφέρει για την ίδρυση της εταιρείας. Ένα σημαντικό πλεονέκτημα είναι η δυνατότητα που έχει η εταιρεία να αυξήσει τα κεφάλαιά της με την έκδοση νέων μετοχών και την πώλησή τους στο κοινό. Όταν η Α.Ε. δεν επιθυμεί να αποκτήσει νέους μετόχους για διάφορους λόγους και χρειάζεται αύξηση του κεφαλαίου της τότε είτε εκδίδει ομολογίες όπου το σύνολό τους αποτελεί το ομολογιακό δάνειό της είτε δανείζεται από τις τράπεζες με μακροπρόθεσμο, μεσοπρόθεσμο ή βραχυπρόθεσμο δανεισμό (ΣΑΙΤΗ, 2000).

¹⁴ Ομόρρυθμη εταιρεία (Ο.Ε.): Η σύσταση της ομόρρυθμης επιχείρησης γίνεται από δύο ή και περισσότερους εταίρους. Οι εταίροι είναι συνυπεύθυνοι για την κεφαλαιακή διάρθρωση της εταιρείας και τις επενδυτικές αποφάσεις. Το πλεονέκτημα της ομόρρυθμης εταιρείας είναι η κατάτμηση της φορολογητέας ύλης ενώ σε αυτόν τον τύπο επιχείρησης ισχύει το απεριόριστο της ευθύνης των εταίρων (ΣΑΙΤΗ, 2000).

Γενικά χαρακτηριστικά μονάδων ιχθυοκαλλιέργειας

Πηγή: Επτιόπια Έρευνα / Επεξεργασία Ερωτηματολογίου

να εκμεταλλευτούν τα πλεονεκτήματα των μεγάλων επιχειρήσεων (φοροαπαλλαγές, επιχορηγήσεις κ.λ.π.).

Όλες οι επιχειρήσεις είναι σχετικά νέες: η παλαιότερη δημιουργήθηκε το 1989. Το διάστημα 1992-1996 φαίνεται να ιδρύθηκαν οι περισσότερες μονάδες. Η ανάπτυξή τους συνέπεσε με τη συνεχιζόμενη πτώση των τιμών και δεν είναι βέβαιο ότι οι επιχειρηματίες είχαν συνυπολογίσει την πτωτική τους τάση, όταν σχεδίαζαν την ανάπτυξη και την κερδοφορία των μονάδων. Το διάστημα 1997-2001 ιδρύθηκε μόλις μία επιχείρηση, γεγονός που σχετίζεται άμεσα με την περίοδο κρίσης, η οποία πλήττει τον κλάδο των ιχθυοκαλλιέργειών. Αποτέλεσμα αυτής της κρίσης είναι ότι κάποιες από τις μονάδες (συγκεκριμένα τρεις) άλλαξαν ιδιοκτήτες, οι οποίοι επίσης είναι κάτοικοι της Πρέβεζας. Οι καινούργιοι ιδιοκτήτες είναι κάτοικοι Πρέβεζας, όπως κάτοικοι Πρέβεζας είναι και στην πλειοψηφία τους οι ιδιοκτήτες των άλλων μονάδων (εννέα επιχειρηματίες ζουν και εργάζονται στην Πρέβεζα, ενώ ένας είναι μόνιμος κάτοικος Αθηνών). Το γεγονός αυτό αποτελεί θετική έκβαση για την ανάπτυξη της τοπικής κοινωνίας. Οι επιχειρήσεις δηλαδή υδατοκαλλιέργειας της Πρέβεζας καταφέρνουν και αντιστέκονται στο γενικότερο κλίμα των συγχωνεύσεων και εξαγοράς των μικρών επιχειρήσεων από τις μεγάλες, δεδομένου ότι μέσα στη γενικότερη κρίση στόχος των μεγάλων εταιρειών του κλάδου είναι η διεθνοποίηση της αγοράς, που απαιτεί καθετοποιημένα σχήματα, ευέλικτα, με ισχυρό μάρκατζμεντ και το οποίο είναι εφικτό μόνο μέσω εξαγοράσεων μικρομεσαίων επιχειρήσεων.

Από το ερωτηματολόγιο προκύπτει ότι οι μονάδες διατηρούν όλες την αρχική τους θέση, από την ίδρυσή τους. Παρά τα όποια προβλήματα που δημιουργούνται κατά καιρούς, κανένας από τους ιδιοκτήτες δεν εξέφρασε τη διάθεση ή την επιθυμία να βρει κάποιο άλλο μέρος για την εγκατάσταση της επιχείρησής του. Γεγονός ενθαρρυντικό για την τοπική κοινότητα, αφού οι

μονάδες ιχθυοκαλλιέργειας συμβάλλουν στην δημιουργία θέσεων απασχόλησης.

Οι επιχειρήσεις ρωτήθηκαν για τα εκτρεφόμενα είδη ψαριών και εάν με την πάροδο των χρόνων προστέθηκαν νέα είδη. Οχτώ (8) από τις δέκα (10) ξεκίνησαν τη λειτουργία τους με παραγωγή τσιπούρας και λαβρακίου, ενώ οι δύο μόνο με τσιπούρα. Πρόσφατα, λόγω της μείωσης των τιμών, μερικές μονάδες (4) παράγουν μυτάκι, ενώ μία παράγει επίσης λιθρίνι και κέφαλο. Η παραγωγή (δυναμικότητα) των μονάδων στην αρχή της λειτουργίας τους δεν ξεπερνούσε τους 100 – 150 τόνους ανά μονάδα βάσει νόμου (σύμφωνα με αυτόν το νόμο η παραγωγή δεν μπορούσε να ξεπεράσει τους 100-150 τόνους ανά μονάδα ετησίως, μέσα στα πλαίσια της πολιτικής για την προστασία του Αμβρακικού κόλπου). Όλες οι επιχειρήσεις, τώρα, έχουν αυξήσει τη δυναμικότητά τους και κάποιες από αυτές φτάνουν τους 300tn ανά έτος, ακόμα και τους 600tn ετησίως¹⁵. Αυτό οφείλεται αφ' ενός στο γεγονός ότι στις επιχειρήσεις δόθηκε άδεια για μεγαλύτερη παραγωγή (100tn περίπου ετησίως) και αφ' ετέρου στη μείωση του αρχικού μεγάλου κόστους λειτουργίας με την δημιουργία εσωτερικών οικονομιών κλίμακας¹⁶. Τα τελευταία χρόνια οι περισσότερες μονάδες εκσυγχρονίστηκαν (χρησιμοποίησαν αυτόματο τάισμα, δημιούργησαν συσκευαστήρια) γεγονός που τους επέτρεψε τη μεγαλύτερη παραγωγή με σχετικά μικρό κόστος παραγωγής.

¹⁵ Γεγονός που εντάσσει τις μονάδες στις μεσαίες επιχειρήσεις και κάποιες από αυτές στις μεγάλες, αν λάβουμε σαν κριτήριο την παραγωγικότητα, με βάση το διαχωρισμό του Ρογδάκη Γιάννη (ιχθυολόγος-ωκεανογράφος) στην εισήγησή του στο συνέδριο για την ανάπτυξη του Αμβρακικού κόλπου «Υδατοκαλλιέργειες στην παράκτια ζώνη της Δ. Ελλάδας: εξέλιξη, παρούσα κατάσταση και προοπτικές».

¹⁶ Εσωτερικές οικονομίες κλίμακας: Οι συνθήκες εκείνες που επιτρέπουν τη μείωση του κόστους ανά μονάδα προϊόντος παράλληλα με την αύξηση της συνολικής παραγωγής που προέρχονται κυρίως από τεχνολογικούς παράγοντες από αναδιάρθρωση και αναδιοργάνωση της παραγωγικής διαδικασίας κ.α. που αποκαθιστούν την optimum και πιο κερδοφόρο παραγωγή (Χατζημιχάλης, 2000)

Ο μηχανολογικός εξοπλισμός περιλαμβάνει κυρίως αυτόματο σύστημα τροφοδότησης¹⁷, διαλογέα ψαριών, πλυντήριο διχτυών, κλάρκ, επίσης βάρκες, σκάφος εργασίας 12 x 4 (με σιδερένιο γερανό), φορτηγό ψυγείο. Ο εξοπλισμός των μονάδων έγινε σταδιακά κατά τη διάρκεια της λειτουργίας τους και έχουν φτάσει σε ένα τεχνολογικά προηγμένο επίπεδο αναδιάρθρωσης και αναδιοργάνωσης της παραγωγικής διαδικασίας. Δύο από τις μονάδες διαθέτουν και σύστημα συσκευασίας ψαριών. Παρόλο που η παραγωγή της κάθε επιχείρησης έχει αυξηθεί λόγω του μηχανολογικού εξοπλισμού, ο αριθμός των εργαζομένων που μετέχουν σ' αυτή καθ' αυτή τη διαδικασία παραγωγής των ψαριών, όπως διαπιστώσαμε από τις συνεντεύξεις με τους ιδιοκτήτες, παραμένει ο ίδιος. Σύμφωνα με τον Andre Gorz στο άρθρο "Πώς γεννιέται μια νέα τάξη υπηρετών" σε όλες τις καπιταλιστικές χώρες της Ευρώπης ο παραγόμενος πλούτος έχει τριπλασιαστεί ή τετραπλασιαστεί μέσα στο διάστημα της τελευταίας τριακονταπενταετίας. Ωστόσο για την παραγωγή του δεν απαιτούνται οι τριπλάσιες ώρες εργασίας, όπως θα περίμενε κανείς: οι ανάγκες αγοράς εργασίας είναι πολύ μικρότερες.

5.3 Χωροθέτηση και χώρος παραγωγής των επιχειρήσεων

Η χωροθέτηση (γεωγραφική κατανομή) των επιχειρήσεων είναι ιδιαίτερα σημαντική, γιατί μας επιτρέπει την εξαγωγή συμπερασμάτων για τη λειτουργία των επιχειρήσεων και την αλληλεπίδρασή τους με τον περιβάλλοντα χώρο (περιβάλλον, άλλες δραστηριότητες). Η κατανομή των μονάδων έχει ως εξής: 2 μονάδες ιχθυοκλωβών λειτουργούν στην περιοχή Άγιος Θωμάς Πρέβεζας, 2 στην Ιχθυόσκαλα περιοχή Μαυρή, 2 στην Πωγωνίτσα, 1 στο Φάρο Λασκάρα, 1 στη Λασκάρα και 3 στην Αγία Τριάδα. Μία μονάδα μυδοκαλλιέργειας βρίσκεται στο Μάζωμα και τρεις στο

¹⁷ Βλέπε φωτογραφία στο παράρτημα IV.

Χωροθέτηση και Χώρος Παραγωγής των Επιχειρήσεων

Επιχειρήσεις	8	9	10		11		12			13		14		
			NAI	OXI	NAI	OXI	i. τόπος κατοικίας	ii. καταλληλότητα	i + ii	NAI	OXI	NAI	OXI	Δεν απάντησαν την ερώτηση
Μεσαιές	17.27	3269,1	-	10	9	1	3	1	6	5	5	5	3	2

8. Στρέμματα Μισθωμένης Θαλάσσιας έκτασης (κατά μέσο όρο /επιχείρηση)

9. m² ωφέλιμης θαλάσσιας επιφάνειας (κατά μέσο όρο /επιχείρηση)

10. Υπάρχει προοπτική μετεγκατάστασης

11. Ο ιδιοκτήτης μένει στο Δ. Πρέβεζας; Ναι - Όχι

12. Λόγοι εγκατάστασης στο Δ. Πρέβεζας

13. Αμφιβάνονται μέτρα για την ασφάλεια και υγιεινή των εργαζομένων;

14. Αμφιβάνονται μέτρα για την αποφυγή θαλάσσιας ρύπανσης;

Σόγωνο¹⁸. Οι επιχειρήσεις βρίσκονται σε διαδοχική διάταξη στην είσοδο του Αμβρακικού κόλπου¹⁹. Συνεπώς όλες διέπονται από τις ίδιες περιβαλλοντολογικές συνθήκες και συνθήκες υγιεινής.

Η θαλάσσια μισθωμένη έκταση της κάθε επιχείρησης, όπως προέκυψε από τις απαντήσεις των ερωτώμενων και τη διασταύρωση με τα επίσημα στοιχεία της εποπτείας Αλιείας, έχει ως εξής: Κάθε μία από τις οχτώ (8) επιχειρήσεις κατέχει είκοσι (20) στρέμματα μισθωμένης θαλάσσιας έκτασης, μία δεκαπέντε (15) στρέμματα και μία δέκα (10) στρέμματα. Ο μέσος όρος ωφέλιμης θαλάσσιας επιφάνειας ανά επιχείρηση είναι 3269,1m². Κάθε επιχείρηση, λοιπόν έχει αρκετά περιθώρια επέκτασης με άμεσο στόχο την αύξηση της παραγωγής, πράγμα που μας επιβεβαίωσαν οι ιδιοκτήτες έξι (6) επιχειρήσεων ότι βρίσκεται στα άμεσα σχέδιά τους.

Κάποιες επιχειρήσεις έχουν ενοικιάσει από το Δήμο και κάποια χερσαία έκταση δίπλα στη μισθωμένη θαλάσσια έκταση, όπου εκεί βρίσκονται αποθηκευτικοί χώροι και χώροι συσκευαστηρίου. Από τις δέκα (10) επιχειρήσεις επτά (7) έχουν δικό τους συσκευαστήριο ενώ οι υπόλοιπες τρεις (3) συσκευάζουν στην ιχθυόσκαλα (τόπος διακίνησης ψαριών). Όλες οι επιχειρήσεις διαθέτουν γραφεία, κάποια από τα οποία βρίσκονται μέσα στην πόλη και άλλα στεγάζονται στην ιχθυόσκαλα στην περιοχή Μαυρή έξω από την Πρέβεζα.

Ο διευθυντής της ETANAM, μετά από προσωπική συνέντευξη, μας ενημέρωσε σχετικά με το καθεστώς χωροθέτησης που ισχύει για τις υδατοκαλλιέργειες στον Αμβρακικό. Στην ευρύτερη παράκτια περιοχή του Αμβρακικού έχει γίνει, με βάση τις συνθήκες Ramsar, Βέρνης κ.α.

¹⁸ Κρίνουμε απαραίτητη την αναφορά στη χωροθέτηση των μυδοκαλλιιεργειών διότι βρίσκονται στην ευρύτερη περιοχή δραστηριοποίησης των υπόλοιπων μονάδων. Έτσι μπορούμε να έχουμε συνολική εικόνα της περιοχής.

χωροθετικός προγραμματισμός και έχουν καθοριστεί με ειδική διυπουργική απόφαση ζώνες προστασίας καθώς και ζώνες επιτρεπόμενων δραστηριοτήτων.

Ειδικότερα για τις υδατοκαλλιέργειες καθορίστηκε η περιοχή ανάμεσα στον Άγιο Θωμά και την Αγία Τριάδα. Η επιλογή αυτή ήταν αποτέλεσμα δύο παραγόντων: i. Τα ρεύματα στην περιοχή είναι ισχυρά με αποτέλεσμα να περιορίζεται η ρύπανση και ii. Ιχθυολογικές μελέτες που έγιναν έδειξαν ότι η περιοχή αυτή είναι κατάλληλη για καλλιέργεια θαλασσινών ψαριών σε κλουβιά και πλαγκτονικών οργανισμών που χρησιμεύουν σαν ιχθυοτροφές για την ανάπτυξη γόνου.

Στα άμεσα σχέδια των αρμοδίων φορέων, όπως πληροφορηθήκαμε από την Εποπτεία Αλιείας, είναι να γίνει με διυπουργική απόφαση των Υπουργών Γεωργίας και ΥΠΕΧΩΔΕ συγκεκριμένη χωροθέτηση για τις νέες μονάδες και ειδικότερα για τα πλωτά συστήματα. Τη χωροθέτηση αυτή μπορεί να εισηγηθεί ειδική Επιτροπή Εμπειρογνομόνων η οποία θα στηριχθεί στα ήδη υπάρχοντα στοιχεία για την ποιότητα των νερών του κόλπου και για τη δυναμικότητα (σημερινή και μελλοντική) των υπαρχουσών μονάδων. Να σημειωθεί ότι προς την κατεύθυνση αυτή υπάρχει και σχετική μελέτη από την ETANAM όπου μετά από ετήσιο κύκλο μετρήσεων καταλήγει σε συγκεκριμένες προτάσεις για τις κατάλληλες θέσεις και την ιδιομορφία των περιβαλλοντικών τους συνθηκών. Ας ελπίσουμε όλα αυτά να εφαρμοστούν και στην πράξη, γιατί πιστεύουμε ότι η ανάπτυξη ενός τομέα, χωρίς να λαμβάνονται υπ' όψη βασικοί παράμετροι, ελλοχεύει κινδύνους και για τις ίδιες τις επιχειρήσεις, αλλά και για την περιοχή όπου είναι εγκατεστημένες.

¹⁹ Βλέπε χάρτη στο παράρτημα V

Όπως προκύπτει από το ερωτηματολόγιο καμία από τις επιχειρήσεις δεν σκοπεύει να μετεγκατασταθεί. Ο μόνος λόγος που μπορεί να αναγκάσει κάποια από αυτές να μετεγκατασταθεί σε κάποιο άλλο σημείο είναι στην περίπτωση μεγάλης συγκέντρωσης μονάδων στην συγκεκριμένη περιοχή, όπου ο ανταγωνισμός θα είναι μεγάλος. Όμως αυτό θεωρητικά είναι αδύνατο εφ' όσον υπάρχει η πρόβλεψη, βάσει νομοθεσίας, η απόσταση μεταξύ των μονάδων να είναι τουλάχιστον 500 μέτρα. –Στην πράξη βέβαια αυτό καταστρατηγείται, όπως μας πληροφόρησε ιδιοκτήτης μονάδας. Συγκεκριμένα στην περιοχή Άγιος Θωμάς τρεις μονάδες δεν τήρησαν αυτή την προϋπόθεση με αποτέλεσμα στη συγκεκριμένη περιοχή να υπάρχει υπερσυγκέντρωση μονάδων.- Από τα παραπάνω οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι οι επιχειρήσεις αυτές δημιουργούν τις κατάλληλες προϋποθέσεις για τοπική οικονομική στην περιοχή. Υπάρχει δηλαδή μια εν δυνάμει τάση για τοπική οικονομική η οποία είναι ιδιαίτερα σημαντική.

Οι επιχειρήσεις ρωτήθηκαν, ακόμη, για τα μέτρα υγιεινής και ασφάλειας που λαμβάνουν. Συνολικά πέντε (5) επιχειρήσεις λαμβάνουν μέτρα τα οποία περιλαμβάνουν το σύνολο των κανόνων ασφάλειας προσωπικού και πλωτών κλωβών καθώς και επιστάμενη καθαριότητα των χώρων από θέμα υγιεινής. Οι υπόλοιποι δεν απάντησαν την ερώτηση, υποθέτουμε έτσι ότι δε λαμβάνεται κανένα μέτρο. Όσο αφορά για τη μόλυνση της θάλασσας μόνο πέντε (5) επιχειρήσεις λαμβάνουν κάποια υποτυπώδη μέτρα όπως αποφυγή χρήσης τοξικών υλικών. Από τις υπόλοιπες, τρεις (3) περιορίστηκαν στην απάντηση ότι οι υδατοκαλλιέργειες δεν προκαλούν μόλυνση, ενώ δύο (2) δεν απάντησαν καθόλου. Οι απαντήσεις δυστυχώς μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι οι κάτοχοι των επιχειρήσεων δεν είναι επαρκώς ενημερωμένοι για τα θέματα υγιεινής και μόλυνσης των θαλασσών, για να μην καταλήξουμε στο απογοητευτικό συμπέρασμα ότι δεν είναι ευαισθητοποιημένοι. Όμως το όποιο περιβαλλοντικό κόστος προκύπτει (αρνητικές οικονομίες) πλήττει τα μέλη της

τοπικής κοινωνίας²⁰ που όμως δεν αντιδρούν – αν και πιστεύουν ότι θα υπάρξει μόλυνση του περιβάλλοντος²¹ – είτε γιατί δεν πλήττονται άμεσα είτε γιατί ελπίζουν σε κάποια θέση εργασίας λόγω της έλλειψης εκβιομηχάνισης στην περιοχή. Οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις αντιφάσκουν έτσι τις θετικές οικονομικές προοπτικές, όπως συμβαίνει και με άλλες παράκτιες λειτουργίες, π.χ. εντατικός τουρισμός.

5.4 Προμήθειες – Μεταφορές – Αγορές προϊόντων

Οι συνδέσεις των επιχειρήσεων τόσο προς τα μπρος όσο και προς τα πίσω είναι σχετικά απλές, δεδομένου ότι η οικονομία της συγκεκριμένης περιοχής δεν είναι αναπτυγμένη (οι πολύπλοκες συνδέσεις είναι χαρακτηριστικό γνώρισμα των αναπτυγμένων οικονομιών).

Οι μονάδες της Πρέβεζας προμηθεύονται τις πρώτες ύλες (γόνο) από το εξωτερικό, κυρίως την Ιταλία και την Κύπρο αλλά και από διάφορες περιοχές της Ελλάδας όπως τη Χαλκίδα, το Γαλαξίδι και τη Ναύπακτο. Αποκλειστικά από την Ελλάδα προμηθεύονται συνολικά μόνο τρεις (3) επιχειρήσεις, ενώ οι υπόλοιπες εφτά (7) έχουν αναπτύξει οικονομικές συνδέσεις “προς τα πίσω” τόσο με το εσωτερικό της χώρας όσο και το εξωτερικό. Θα μπορούσε κάποιος να υποθέσει ότι υπάρχει εξάρτηση των μονάδων της Πρέβεζας από τον “εισαγόμενο γόνο”, όπως συνέβαινε δύο-τρία χρόνια πριν για όλο τον κλάδο των υδατοκαλλιεργειών στην Ελλάδα, λόγω αδυναμίας της Ελληνικής αγοράς

²⁰ Πρόσφατες έρευνες στον ελλαδικό χώρο έδειξαν την επίδραση των ιχθυοκαλλιεργειών στη χημεία της υδάτινης στήλης και τους πληθυσμούς των παρασίτων, στα θρεπτικά συστατικά και στο πλαγκτό, όπως και στο ίζημα κάτω από τους πλωτούς κλωβούς εκτροφής (εκτίμηση της οικολογικής κατάστασης του Αμβρακικού κόλπου: Γκόστη Ολυμπία, 11^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ιχθυολόγων) (βλέπε αναλυτικά στο κεφάλαιο συμπεράσματα).

²¹ Από προσωπική επιτόπια έρευνα που έγινε σε τυχαίο δείγμα δέκα (10) ανθρώπων στις 25./2/2003 στη περιοχή Άγιος Θωμάς Πρέβεζας (η εν λόγω περιοχή, όπου δραστηριοποιούνται μονάδες εκτροφής ψαριών, αποτελεί τόπο κατοικίας αρκετών ανθρώπων του Δ.Πρέβεζας) με ερώτηση «Πιστεύετε ότι οι ιχθυοκαλλιέργειες έχουν άσχημες συνέπειες για το περιβάλλον;» οι εφτά (7) απάντησαν «Ναι» χωρίς να μπορούν να αιτιολογήσουν την απάντησή τους και οι τρεις (3) «Δεν ξέρω».(Οι εκτιμήσεις μας στο κεφάλαιο συμπεράσματα)

Προμήθειες – Μεταφορές – Αγορές Προϊόντων

Επιχειρήσεις	15		16			17		18		19		20	21	
	Ελλάδα	Ελλάδα + Εξωτερικό	Ήπειρος (Πρέβεζα-Ιωάννινα)	Ελλάδα	Ελλάδα + Εξωτερικό	Εξωτερικό	Εξωτερικό + Εγχώρια Αγορά	Ξένη Αγορά	Εγχώρια Αγορά	A	B	NAI	OXI	NAI
Μεσαίες	30	70	40	20	40	60	40	10	-	23,2	76,8	-	10	4
														6

15. Προμήθεια γόνου (%)

16. Προμήθειες για αναλώσιμα (%)

17. Περιοχές διοχέτευσης των προϊόντων (%)

18. Μεγαλύτερο μέρος της παραγωγής διοχτεύεται στην εγχώρια ή ξένη αγορά;

19. Ποιος κάνει τη μεταφορά των προϊόντων στην αγορά;

A: Επιχειρήσεις B: Χονδρέμποροι (%)

20. Προμηθεύετε με πρώτες ύλες μεταποιητικές επιχειρήσεις; (NAI – OXI)

21. Προμηθεύετε καταστήματα λιανικής πώλησης εντός N Πρεβέζης (NAI - OXI);

να ανταποκριθεί στις αυξανόμενες απαιτήσεις των μονάδων για αύξηση της παραγωγής. Τα τελευταία χρόνια όμως κάτι τέτοιο δεν ισχύει, αφού η ντόπια παραγωγή ιχθυδίων έχει αυξηθεί πάρα πολύ, ώστε να καλύπτει το 90% των απαιτήσεων των μονάδων. Παρ' όλα αυτά οι μονάδες της Πρέβεζας διατηρούν τις οικονομικές τους συνδέσεις "προς τα πίσω" με το εξωτερικό ελπίζοντας και προσδοκώντας σε ένα άνοιγμα προς την Ευρωπαϊκή αγορά για την πώληση των προϊόντων τους, όπως μας τόνισε χαρακτηριστικά επιχειρηματίας, κάτοχος υδατοκαλλιέργειας, σε ερώτησή μας "γιατί δεν προμηθεύονται τις πρώτες ύλες αποκλειστικά από την Ελλάδα".

Αντίθετα, οι προμηθευτές για αναλώσιμα (τροφή, φάρμακα κ.α.) προέρχονται από την Ελλάδα και μάλιστα σε ένα μεγάλο ποσοστό (40%) από την Ήπειρο (Πρέβεζα, Ιωάννινα, Άρτα), ενώ οι προμήθειες των αναλώσιμων από το εξωτερικό καλύπτουν πολύ μικρά ποσοστά.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρουν έχει να δούμε σε ποιες περιοχές διοχετεύουν τα προϊόντα τους οι επιχειρήσεις. Από το ερωτηματολόγιο προκύπτει ότι όλες οι μονάδες διοχετεύουν το μεγαλύτερο μέρος της παραγωγής τους στην ξένη αγορά και μάλιστα σε μεγάλα ποσοστά της τάξεως 80% - 90% της παραγωγής. Γεγονός ιδιαίτερα εντυπωσιακό δεδομένου ότι αναφερόμαστε σε μεσαίες επιχειρήσεις (μέχρι πρόσφατα μικρομεσαίες) μιας περιοχής με όχι ιδιαίτερη οικονομική ανάπτυξη. Η κύρια αγορά των προϊόντων είναι η Ιταλία και μάλιστα η κεντρική Ιταλία. Όλες οι μονάδες διοχετεύουν μέρος της παραγωγής τους στην περιοχή του Πρίντεζη. Η γειτνίαση του λιμανιού της Ηγουμενίτσας και της Πρέβεζας με την Ιταλία δικαιολογεί το γεγονός ότι οι κύριοι αγοραστές των ψαριών είναι Ιταλοί «χονδρέμποροι». Επίσης σημαντικές αγορές αποτελούν η Ισπανία και η Γαλλία με πολύ μικρότερο βέβαια ποσοστό απορρόφησης των προϊόντων αλλά με πολύ μεγάλες προοπτικές. Κάποιοι ιδιοκτήτες μας πληροφόρησαν ότι στοχεύουν κυρίως

στην ξένη αγορά, διότι μπορεί να διοχετεύουν μεγάλες ποσότητες με σχετικά μικρό κόστος μεταφοράς (η υπόθεση ότι το κόστος μεταφοράς είναι αναλογικό με την απόσταση βλέπουμε ότι τελικά δεν ισχύει πάντα).

Η εγχώρια αγορά περιορίζεται αποκλειστικά στη ντόπια και στην ευρύτερη αγορά της Δ. Ελλάδας. Ιδιαίτερη εντύπωση μας έκανε το γεγονός ότι μόνο το 50% των επιχειρήσεων διοχετεύει προϊόντα της στην εγχώρια αγορά. Η ντόπια αγορά είναι περιορισμένη και αριθμητικά αλλά και λόγω κυρίως της νοοτροπίας που επικρατεί στο καταναλωτικό κοινό εξ' αιτίας της άγνοιας (και επομένως της δυσπιστίας για τα προϊόντα) αλλά και του γεγονότος ότι ειδικά οι κάτοικοι της Πρέβεζας δε στερούνται ψαριών ελεύθερης βοσκής. Πάρα ταύτα στόχος τους ενός συνεταιρισμού που υπάρχει στην Πρέβεζα (συμπεριλαμβάνει τρεις (3) επιχειρήσεις) είναι να επεκταθεί και στην ντόπια αγορά με την κατάλληλη οργάνωση.

Τις μεταφορές των πρώτων υλών τις αναλαμβάνουν αποκλειστικά οι προμηθευτές, τόσο του εξωτερικού όσο και του εσωτερικού. Αντίθετα, οι μεταφορές των προϊόντων παραγωγής γίνονται από τους χονδρέμπορους ή τις ίδιες τις επιχειρήσεις, ανάλογα με την περιοχή προορισμού τους. Στο εξωτερικό τα προϊόντα μεταφέρονται με την ευθύνη των χονδρεμπόρων – αγοραστών, ενώ στην ντόπια αγορά τις μεταφορές τις αναλαμβάνουν οι ίδιες οι επιχειρήσεις με ιδιόκτητα ή ενοικιαζόμενα φορτηγά.

Επίσης, οι επιχειρήσεις ρωτήθηκαν εάν προμηθεύουν καταστήματα λιανικής πώλησης εντός του Ν. Πρέβεζας. Από τις δέκα (10) επιχειρήσεις, οι τέσσερις (4) διοχετεύουν προϊόντα στη ντόπια αγορά, οι οποίες μάλιστα είναι οι πρώτες που ιδρύθηκαν στην περιοχή. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι η πιο παλιά μονάδα προμηθεύει το 70% των καταστημάτων λιανικής πωλήσεως στη Πρέβεζα. Βλέπουμε, λοιπόν, ότι κάποιες από τις μονάδες έχουν αναπτύξει

μορφές συνεργασίας με ψαροπώλεις. Μια τέτοια συνεργασία, την οποία μπορεί να ακολουθήσουν και οι άλλες επιχειρήσεις – δεδομένου ότι η ζήτηση ψαριών αυξάνεται κατά την θερινή περίοδο λόγω τουριστικής κίνησης στην περιοχή – οδηγεί σε τοπική συγκέντρωση που δημιουργεί περισσότερες προϋποθέσεις για επιρροή της τοπικής ανάπτυξης.

5.5 Εργατικό δυναμικό

Η αναφορά στα χαρακτηριστικά του εργατικού δυναμικού, ενός εργατικού δυναμικού που έκανε την εμφάνισή του στη συγκεκριμένη περιοχή πριν μια δεκαετία, είναι ιδιαίτερα σημαντική. Δεδομένου ότι στην περιοχή υπάρχουν μόνο μικρομεσαίες επιχειρήσεις υδατοκαλλιέργειας, όπως προαναφέραμε, ο μέσος όρος της απασχόλησης/επιχείρηση είναι 9,4 εργαζόμενοι. Ο αριθμός των εργαζόμενων έχει υπολογιστεί με βάση τα στοιχεία που δόθηκαν από τους ίδιους τους ιδιοκτήτες, τα οποία όμως για αρκετές επιχειρήσεις δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα.

Από τις δέκα (10) επιχειρήσεις, οι έξι (6) απασχολούν και ξένους εργαζόμενους. Οι ξένοι προέρχονται κυρίως από την Αλβανία και την Ινδία. Οι επιχειρήσεις αυτές απασχολούν ξένους σε ποσοστό 40%, ενώ σε περιόδους αιχμής και οι έξι (6) επιχειρηματίες όπως ανέφεραν προσλαμβάνουν εποχιακά κυρίως ξένους εργάτες (σε ποσοστό 70%). Παρόλο που οι υπόλοιπες απάντησαν αρνητικά στην ερώτησή μας, από τις συνεντεύξεις αφέθηκε να εννοηθεί ότι τουλάχιστον για εποχικούς εργάτες πρέπει να προσλαμβάνουν ξένους. Γιατί όπως ειπώθηκε, πολύ εύκολα βρίσκεις ξένους εργάτες, όταν τους χρειάζεσαι και φυσικά το κόστος είναι σχετικά χαμηλότερο. Αυτό μας επιτρέπει να συμπεράνουμε ότι όλες οι επιχειρήσεις, ακόμα και αυτές που μας απάντησαν αρνητικά, απασχολούν ξένους εργάτες σε ποσοστό μεγαλύτερο

Εργατικό Δυναμικό

Επιχειρήσεις	22			23		24		25		26
	α		β	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	Δ. Πρέβζας	Χωριά Ν. Πρέβζας	Μέσος Όρος Γυναικών
	Ειδικευμένοι	Ανεπίκλυτοι	Μέσος Όρος απασχόλησης ανά Επιχείρηση							
Μεσαίες	10	84	9,4	-	10	6	4	60	4	1

22. α) Συνολική Απασχόληση:

22. β) Μέσος Όρος απασχόλησης ανά επιχείρηση

23. Έχουν άλλη απασχόληση οι εργαζόμενοι;

24. Υπάρχουν ξένοι εργαζόμενοι; (ΝΑΙ – ΟΧΙ)

25. Περιοχές προέλευσης εργαζομένων (%)

26. Μέσος όρος γυναικών

από αυτό που φαίνεται, δεδομένου ότι στην πλειοψηφία τους είναι μικρομεσαίες επιχειρήσεις και πολλές φορές τίθεται θέμα όχι αύξησης κέρδους αλλά επιβίωσή τους.

Στην ερώτησή μας, αν οι εργαζόμενοι έχουν άλλη απασχόληση, όλες οι επιχειρήσεις απάντησαν αρνητικά. Ύστερα όμως από επαφή με το επιστημονικό (ειδικευμένο) προσωπικό τεσσάρων επιχειρήσεων, πληροφορηθήκαμε ότι οι ιχθυολόγοι των μονάδων αυτών δουλεύουν ως διδακτικό προσωπικό στα Τ.Ε.Ι. της Ηγουμενίτσας και του Μεσολογγίου. Χαρακτηριστικό είναι ότι δύο εξ' αυτών προετοιμάζουν την κατασκευή δικών τους ιχθυοκαλλιεργειών. Η εγγύτητα στους Δήμους αυτούς, στους οποίους δραστηριοποιείται ο συγκεκριμένος κλάδος, αποτελεί πηγή συμπληρωματικού εισοδήματος του τοπικού εργατικού δυναμικού της Πρέβεζας, γεγονός που οδηγεί σε μια ευρύτερη περιφερειακή ανάπτυξη²².

Η διάρθρωση του εργατικού δυναμικού περιλαμβάνει κατοίκους του Δ. Πρέβεζας (σε ποσοστό 60%) και κατοίκους χωριών του Ν. Πρέβεζας, τα οποία βρίσκονται κοντά στο Δήμο και έχουν κατεξοχήν αγροτικό χαρακτήρα. Για το 70% των εργαζομένων που προέρχονται από χωριά (στα οποία και κατοικούν), η απασχόληση στις επιχειρήσεις αποτελεί εναλλακτική μορφή απασχόλησης.

Οι επιχειρήσεις, επίσης, ρωτήθηκαν για τα ποσοστά ειδικευμένου και ανειδίκευτου προσωπικού. Σε όλες τις επιχειρήσεις ανεξάρτητα με τον αριθμό των εργαζομένων το ειδικευμένο προσωπικό ανέρχεται σε δύο άτομα ανά επιχείρηση. Η πλειοψηφία, λοιπόν, των εργαζομένων είναι ανειδίκευτοι. Σύμφωνα με τα λεγόμενα ενός ιχθυολόγου, λόγω της κρίσης που διέρχεται ο

²² Θεωρώντας την ευρύτερη περιοχή της Δ.Ελλάδας ως μία περιφέρεια έχουμε κίνηση των συντελεστών παραγωγής, διότι υπάρχει κέρδος.

τομέας της αλιείας, έχει μεταφερθεί εργατικό δυναμικό στις υδατοκαλλιέργειες όλου του Αμβρακικού. Μπορεί, επομένως να θεωρήσει κάποιος ότι οι συγκεκριμένοι έχουν μια κάποια εμπειρία και είναι εξοικειωμένοι με το αντικείμενο, γεγονός που θεωρείται από τους ιδιοκτήτες μια κάποια ειδίκευση. Η επαγγελματική κατάρτιση και η εξειδίκευση των εργαζομένων μέσω της κρατικής εκπαίδευσης περιορίζεται σε ορισμένα σεμινάρια που διοργανώνει ο Ο.Α.Ε.Δ., τα οποία πρόσφατα άρχισαν να λειτουργούν.

Στο σημείο αυτό θα γίνει αναφορά για το γυναικείο εργατικό δυναμικό, η δυναμική του οποίου είναι πολύ μικρή έως μηδαμινή. Η επιτόπια έρευνα μας έδειξε ότι οι μισές μόνο επιχειρήσεις απασχολούν γυναίκες και σε ποσοστό γύρω στο 10% των εργαζομένων τους. Γεγονός που δείχνει ότι ο κλάδος τοπικά διακρίνεται για την ανδρική απασχόληση, αφού αυτή η κατάσταση ισχύει και σε γενικότερο επίπεδο. Θεωρούμε ότι είναι σκόπιμο να βελτιωθεί η ποιότητα και ο αριθμός των ευκαιριών απασχόλησης για τις γυναίκες, οι οποίες συχνά στηρίζονται σε εποχιακή απασχόληση ή δραστηριότητες που απαιτούν χαμηλό επίπεδο επιμόρφωσης και αποφέρουν χαμηλούς μισθούς. Η γυναικεία στήριξη στη λειτουργία επιχειρήσεων υδατοκαλλιέργειας θα πρέπει να αναγνωρισθεί περισσότερο. Η επιμόρφωση γυναικών που ασχολούνται ή επιθυμούν να ασχοληθούν σε λογιστικές ή διοικητικές δραστηριότητες θα έπρεπε να προβλέπεται σε προγράμματα του Ε.Κ.Τ. (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο).

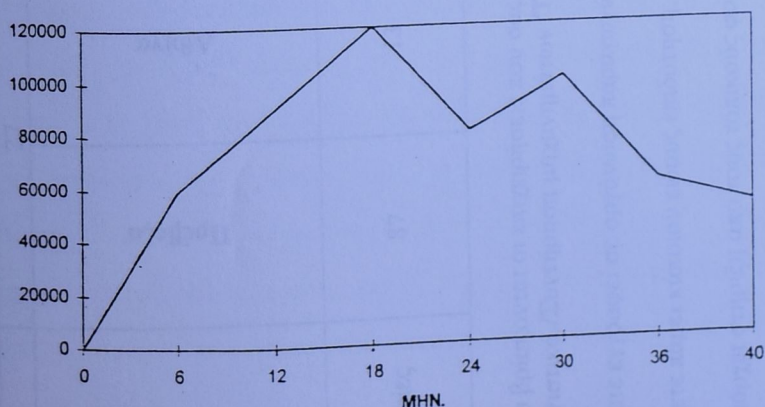
Όσο αφορά τη μεταβολή του προσωπικού και οι δέκα (10) επιχειρήσεις παρουσίασαν αυξήσεις στον αριθμό των εργαζομένων. Οι παλιές επιχειρήσεις αύξησαν τον αριθμό των εργαζομένων σε μεγάλα ποσοστά, αφού και αυτές ακολούθησαν τη γενικότερη ραγδαία ανάπτυξη του κλάδου. Στις υπόλοιπες επιχειρήσεις η μεταβολή στο προσωπικό δεν ήταν ιδιαίτερα σημαντική.

Συμπερασματικά διαπιστώνουμε ότι οι επιχειρήσεις, παρ' όλο τον εκσυγχρονισμό που συντελέστηκε στις περισσότερες απ' αυτές, διατήρησαν ή και αύξησαν το εργατικό δυναμικό, γεγονός ιδιαίτερα ευνοϊκό για την τοπική ανάπτυξη.

5.6 Φορείς και υπηρεσίες εξυπηρέτησης επιχειρήσεων

Οι επιχειρήσεις ρωτήθηκαν εάν έχουν πάρει κάποιες επιδοτήσεις, τι είδους και ποιο στάδιο αφορούσαν αυτές. Και οι δέκα (10) μονάδες μας απάντησαν ότι επιδοτήθηκαν με προγράμματα της Ε.Ε. κυρίως επί των παγίων κεφαλαίων. Η δημιουργία των επιχειρήσεων της περιοχής στηρίχθηκε στις επιχορηγήσεις της Ε.Ε. (πρόγραμμα PESCA). Τα υπόλοιπα κεφάλαια, συμπεριλαμβανομένων και των κεφαλαίων κίνησης προήλθαν από τραπεζικό δανεισμό. Ακολουθεί μια ανάλυση που αφορά στην ανάγκη κεφαλαίων για τη δημιουργία μονάδας θαλασσοκαλλιέργειας και τη λειτουργία της τα δύο πρώτα χρόνια που συμπεριλαμβάνεται στη «Διαγνωστική μελέτη των μονάδων ιχθυοκαλλιέργειας της Πρέβεζας», του Επιμελητηρίου Πρέβεζας.

«Στο Διάγραμμα απεικονίζεται η ανάγκη κεφαλαίων για τη δημιουργία μονάδας θαλασσοκαλλιέργειας και τη λειτουργία της τα δύο πρώτα χρόνια.

ΑΠΑΙΤΟΥΜΕΝΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΜΟΝΑΔΑΣ (επένδυση των 60 εκ. δρχ.)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

Φορείς και Υπηρεσίες Εξυπηρέτησης των Επιχειρήσεων

Επιχειρήσεις	27		28		29		30
	Πρέβεζα	Αθήνα	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΝΑΙ
Μεσαίες	87	13	3	7	10	-	2
							8

27. Που βρίσκονται οι επιχειρήσεις που σας εξυπηρετούν σε τακτική βάση για:

Λογιστικά / Συντήρηση μηχανημάτων / Τράπεζες; (%)

28. Έχετε εγγραφεί σε οργάνωση παραγωγών;

29. Έχετε πάρει κάποιου είδους επιδότηση;

30. Υπάρχει στήριξη από τους τοπικούς φορείς;

Εάν υποθέσουμε ότι τα αναγκαία κεφάλαια για τη δημιουργία μονάδας δυναμικότητας Χ τόνων είναι 60.000δρχ., τότε το κεφάλαιο κίνησης που απαιτείται για τους πρώτους 12 μήνες λειτουργίας είναι άλλα 60.000δρχ. (στους 18 μήνες). Στη συνέχεια η ανάγκη κεφαλαίων κίνησης, παρουσιάζει μια δεύτερη «κορυφή» στο τέλος του δεύτερου έτους (στους 30 μήνες). Από το τρίτο έτος η κατάσταση ομαλοποιείται».

Βάσει της παραπάνω ανάλυσης, προκύπτει ότι οι επιχειρήσεις της Πρέβεζας θα πρέπει να χρησιμοποιήσαν σημαντικά τραπεζικά κεφάλαια για τις ανάγκες των δύο πρώτων ετών λειτουργίας. Όπως προέκυψε από την έρευνα τα τραπεζικά κεφάλαια που χρησιμοποίησαν οι μονάδες αρχικώς, υπό μορφή δανείου, ήταν το 35% του κόστους κατασκευής και λειτουργίας τους, ενώ τα ίδια κεφάλαια δεν ξεπερνούσαν το 20% του κόστους. Το υπόλοιπο 45% προήλθε από επιδοτήσεις της Ε.Ε., μέσω χρηματοδοτικών προγραμμάτων όπως π.χ. το πρόγραμμα Pesca. Οι πτωτικές τιμές των τελευταίων ετών πρέπει να έχουν δημιουργήσει δυσχέρεια στη δυνατότητα αποπληρωμής αυτών των κεφαλαίων. Το πρόβλημα γίνεται εντονότερο με την πρόσφατη αδιαλλαξία των τραπεζών να δεχτούν περισσότερο ελαστικούς διακανονισμούς αποπληρωμής. Η έλλειψη ρευστότητας, δε δίνει τη δυνατότητα στις επιχειρήσεις να αποκτήσουν ικανοποιητική ασφάλιση των προϊόντων τους. Από τα παραπάνω προκύπτει ότι: είναι πολύ πιθανό οι επιχειρήσεις της Πρέβεζας να αντιμετωπίσουν σοβαρότατα προβλήματα στις αποπληρωμές των δανείων και τα προβλήματα αυτά θα οξυνθούν τα επόμενα χρόνια με την προβλεπόμενη συνεχιζόμενη μείωση των τιμών. Επίσης σημαντική ενίσχυση έχουν λάβει οι επιχειρήσεις για την επέκτασή τους. Τη χρονική περίοδο της έρευνάς μας, η πλειοψηφία των επιχειρήσεων έχει καταθέσει σχετική τεχνοοικονομική μελέτη για έγκριση άδειας εκσυγχρονισμού στα πλαίσια του Γ' ΚΠΣ. Κάτι τέτοιο δίνει τη δυνατότητα στις επιχειρήσεις να γίνουν πιο ανταγωνιστικές και σε συνδυασμό και με

άλλες κινήσεις (όπως θα δούμε στη συνέχεια του κεφαλαίου) να αντιμετωπίσουν τα διαρθρωτικά προβλήματα που φαίνεται να υπάρχουν.

Ιδιαίτερο κλίμα συνεργασίας των μονάδων με τους τοπικούς φορείς και στήριξη απ' αυτούς δε φαίνεται να υπάρχει. Οχτώ (8) στις δέκα (10) επιχειρήσεις, όπως απάντησαν σε σχετική ερώτηση, δεν απολαμβάνουν καμιά μορφή στήριξης από το Δήμο, ενώ τα τοπικά Σύμφωνα Απασχόλησης που προωθεί ο ΟΑΕΔ με χρηματοδότηση της Ε.Ε. λίγοι επιχειρηματίες (συγκεκριμένα τρεις) τα προτιμούν όπως προκύπτει από τα ερωτηματολόγια. Όμως, σύμφωνα με το Δήμαρχο της Πάντοβα, Settimo Gottardo η τοπική αυτοδιοίκηση, ως οικονομική οντότητα, πέρα από το γεγονός ότι είναι η μόνη οικονομική αρχή, δε θα πρέπει να αρκείται σε μια διοικητική ενασχόληση με τον τομέα της, αλλά θα πρέπει να κατανοεί και να προσανατολίζει τις προόδους της οικονομίας μαζί με όλους τους πρωταγωνιστές της ανάπτυξης, ιδιωτικούς είτε δημόσιους, επιχειρήσεις και οργανισμούς. Από την άλλη πλευρά όμως το τμήμα Αλιείας και η ΑΤΕ φαίνεται να είναι πιο κοντά στους παραγωγούς, όπως προκύπτει από τις συνεντεύξεις μ' αυτούς, αφού μεγάλο μέρος της ενημέρωσής τους προέρχεται από τις υπηρεσίες αυτές.

Διαπιστώσαμε από τις συνεντεύξεις με τους επιχειρηματίες ότι, στη συντριπτική τους πλειοψηφία, θεωρούν ως κυρίαρχα προβλήματα του κλάδου τις τιμές διάθεσης της παραγωγής και το κόστος λειτουργίας τους, ενώ ο εκσυγχρονισμός της διαχείρισης, η ποιότητα του γόνου και η αντιμετώπιση των ασθενειών, είναι προβλήματα που απασχολούν όλους τους παραγωγούς αλλά δεν κρίνονται σαν προβλήματα άμεσης προτεραιότητας. Στην προσπάθειά μας να καταλάβουμε πώς αντιλαμβάνονται οι παραγωγοί τον τρόπο αντιμετώπισης των προβλημάτων τους σταθήκαμε σ' αυτό το κομμάτι της συνέντευξης αρκετή ώρα. Μεγάλο ποσοστό των μονάδων θεωρεί ότι η αντιμετώπιση των σημερινών προβλημάτων πρέπει να γίνει από κοινού με

όλες τις μονάδες. Αυτό αποδεικνύει ότι έχει ωριμάσει η ανάγκη ενιαίας αντιμετώπισης των βασικών προβλημάτων. Κάτι τέτοιο, μέχρι στιγμής φαινόταν πολύ δύσκολο, δεδομένου ότι ο ανταγωνισμός στην περιοχή είναι ιδιαίτερα υψηλός μεταξύ των επιχειρήσεων, όπως τόνισε ο επικεφαλής του ενός συνεταιρισμού που δημιουργήθηκε στην Πρέβεζα. Εξαιτίας αυτής της κατάστασης ο συνεταιρισμός αυτή τη στιγμή βρίσκεται υπό διάλυση, αφού έχουν απομείνει μόνο δύο (2) μονάδες σ' αυτόν.

Επίσης, στην ευρύτερη περιοχή Πρέβεζας – Ηγουμενίτσας, δραστηριοποιείται μία οργάνωση ιχθυοκαλλιεργητών με έδρα την Ηγουμενίτσα, στην οποία μόνο τρεις (3) μονάδες της Πρέβεζας είναι εγγεγραμμένες. Κρίνουμε επιτακτική την ανάγκη μιας διατοπικής συνεργασίας των μονάδων στην ευρύτερη περιοχή της Δ. Ελλάδας με στόχο την ομαλοποίηση των προβλημάτων τους και ενίσχυση της θέσης τους όχι μόνο σε εθνικό επίπεδο αλλά πολύ περισσότερο σε ευρωπαϊκό.

Τέλος, τα καταστήματα που προσφέρουν υπηρεσίες στις επιχειρήσεις σε τακτική βάση, χωροθετούνται κατά κανόνα στο Δήμο. Η εξυπηρέτηση δηλαδή για τα λογιστικά, τις τράπεζες και τη συντήρηση των μηχανημάτων γίνεται σε τοπικό επίπεδο, ακόμα και των δύο μονάδων που οι ιδιοκτήτες τους κατοικούν στην Αθήνα. Ενδιαφέρον έχει να πούμε ότι τα τελευταία δύο με τρία χρόνια στο Δήμο έχουν ανοίξει 3-4 ιδιωτικά γραφεία όσο αφορά τις υδατοκαλλιέργειες και απασχολεί το καθένα δύο με τρία άτομα (για την έγκριση άδειας οποιασδήποτε περαιτέρω εργασίας στις μονάδες απαιτείται σχετική τεχνοοικονομική μελέτη). Η ύπαρξη των επιχειρήσεων στην περιοχή ενισχύει και άλλους εργαζόμενους (π.χ. μηχανικούς, λογιστές κ.τ.λ.), πράγμα που οδηγεί στην τοπική ανάπτυξη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ: ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Βασικός στόχος μας ήταν να διερευνήσουμε τον κλάδο των υδατοκαλλιεργειών στο Ν. Πρέβεζας που είναι ίσως ο μοναδικός βιομηχανικός κλάδος στην περιοχή, ο οποίος, παρά τα προβλήματα που αντιμετωπίζει, βρίσκεται σε ικανοποιητική λειτουργία και τροχιά ανάπτυξης. Να δούμε τη συμβολή του στην τοπική ανάπτυξη μίας αναπτυσσόμενης περιοχής όπως είναι η Πρέβεζα, η οποία ανήκει στις ενδιάμεσες περιοχές. (ενδιάμεσες περιφέρειες εννοούμε τις περιοχές εκείνες που μετά τα μέσα της δεκαετίας του 1970 εμφάνισαν θετικές εξελίξεις στην πληθυσμιακή αύξηση, αύξηση απασχόλησης κ.λ.π.: Βαΐου Ντ., Χατζημιχάλης Κ., 1987). Να ανιχνεύσουμε ακόμη τις αρνητικές εξωτερικές οικονομίες που δημιουργούν μέσα στα πλαίσια της βιώσιμης ανάπτυξης.

Η προσπάθειά μας ήταν να κατανοήσουμε αν και κατά πόσο μεσαίες επιχειρήσεις, όπως είναι οι υδατοκαλλιέργειες, μπορούν να χρησιμοποιήσουν και να εκμεταλλευτούν τους τοπικούς πόρους της περιοχής, καθώς και να απορροφήσουν τη διαθέσιμη τοπική ειδικευμένη και ανειδίκευτη εργατική δύναμη, μειώνοντας την ανεργία. Σε καμία περίπτωση δε φιλοδοξούμε και ούτε είμαστε σε θέση να διατυπώσουμε προτάσεις και λύσεις. Κάποιες παρατηρήσεις μας όμως ίσως φανούν χρήσιμες για περαιτέρω έρευνα του θέματος.

Ξεκινώντας από τα γενικά περιγραφικά στοιχεία των επιχειρήσεων, διαπιστώνεται, μέσα από τη δική μας έρευνα πεδίου, ότι η φύση των υδατοκαλλιεργειών του Ν. Πρέβεζας, δε ξεφεύγει από τη

γενικότερη εικόνα της πλειοψηφίας των επιχειρήσεων του κλάδου που έχουν αναπτυχθεί στο σύνολο της χώρας. Πρόκειται δηλαδή κυρίως για μεσαίες επιχειρήσεις και με επικρατούσα την νομική μορφή της ανώνυμης εταιρίας.

Τα χαρακτηριστικά αυτά των επιχειρήσεων οδηγούν σε συγκεκριμένα συμπεράσματα. Η νομική μορφή έχει να κάνει με την περιορισμένη ευθύνη των εταίρων, ένας παράγοντας ιδιαίτερα ευνοϊκός για τις συγκεκριμένες εταιρίες της έρευνάς μας, δεδομένου της σημαντικής δανειακής επιβάρυνσης αυτών. Οι περισσότερες από τις επιχειρήσεις έχουν μικρό αριθμό μετόχων και επέλεξαν αυτή τη μορφή κυρίως για λόγους φορολογικούς. Δηλαδή να επωφεληθούν οι μέτοχοι από τις διάφορες φορολογικές απαλλαγές και τις άλλες διευκολύνσεις που παρέχει ο νόμος στις Α.Ε. Οι επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον Αμβρακικό παράγουν περίπου το 10% της συνολικής παραγωγής της χώρας. Το γεγονός ότι είναι μεσαίες δικαιολογείται από το ότι κάθε μία από τις επιχειρήσεις απασχολεί ένα ικανοποιητικό αριθμό εργαζόμενων στα πλαίσια της μικρής κοινωνίας της Πρέβεζας. Πρόκειται δηλαδή για επιχειρήσεις που εμφανίζονται με κάποια δυναμική και συμβάλλουν στην τοπική ανάπτυξη μέσω της απασχόλησης (βλέπε και παρακάτω) προσφέροντας θέσεις εργασίας σε τοπικό επίπεδο, σε μια περιοχή όπου ζει αγροτικός πληθυσμός χαμηλών εισοδημάτων. Μπορούμε να πούμε με μια πρώτη ματιά ότι υπάρχουν κάποιες καλές προϋποθέσεις για την ομαλή πορεία και ανάπτυξή τους. Επειδή όμως η ανάπτυξη είναι πολυσύνθετη και πολυδιάστατη, αφού εμπλέκονται περισσότεροι τομείς από έναν, κοινωνικός, πολιτικός, περιβαλλοντικός, οικονομικός, δε θα βιαστούμε να βγάλουμε μεμονωμένα συμπεράσματα, παρά θα προχωρήσουμε στην εξέταση των παραγόντων που εμείς κρίνουμε ότι συνθέτουν την ολοκληρωμένη ανάπτυξη.

Από την έρευνά μας ακόμη προέκυψαν κάποιες διαπιστώσεις που αφορούν στις αιτίες που οδηγούν τους επιχειρηματίες στην επιλογή του συγκεκριμένου τόπου για την χωροθέτηση των επιχειρήσεων. Με βάση τις απαντήσεις τους εκτιμούμε ότι ένας από τους βασικούς παράγοντες ήταν η ύπαρξη τοπικών φυσικών συντελεστών παραγωγής, στην προκειμένη περίπτωση οι συνθήκες της ποιότητας των νερών στον κόλπο που ευνοούν την ανάπτυξη ψαριών. Πέραν όμως αυτού ας μην υποτιμήσουμε την παράδοση που υπάρχει στην περιοχή: ο Αμβρακικός ήταν και είναι ένας ψαρότοπος και οι κάτοικοι της περιοχής ασχολούνταν από παλιά με την αλιεία²³. Ακόμη, αν λάβουμε υπόψη μας ότι οι περισσότεροι επιχειρηματίες είναι μόνιμοι κάτοικοι Πρέβεζας, κατανοούμε ότι μία από τις βασικές παραμέτρους της επιλογής τους ήταν και η «κοινωνική συννεοχή» για τις τυχόν αρνητικές οικονομίες που ίσως προκύψουν από τη συγκεκριμένη παραγωγική διαδικασία και οι οποίες θα επηρεάσουν αρνητικά την κοινότητα και το περιβάλλον. Με δεδομένο το γεγονός ότι στον κλάδο υπάρχει μεγάλος ανταγωνισμός σε εθνικό/διεθνές επίπεδο, θεωρούμε ότι ο μικρός αριθμός (10) των επιχειρήσεων σε τοπικό επίπεδο «μέτρησε» για την επιλογή της θέσης εγκατάστασης, έστω και αν δεν ειπώθηκε από κανέναν επιχειρηματία. Όσον αφορά την εγγύτητα των μονάδων μέσα στον Αμβρακικό, πιστεύουμε ότι μπορεί να αποβεί θετικό για τη συνεννόηση και συνεργασία τους, πράγμα όμως που δεν έχει γίνει ορατό μέχρι τώρα σε κανένα επίπεδο. Υπάρχει «έλλειμμα συνεννόησης» στις ιχθυοκαλλιέργειες της Πρέβεζας, όπως και σε επίπεδο χώρας, σημείο αρνητικό για την τοπική αλλά και την εθνική οικονομία.

²³ Αυτό βέβαια μπορεί να αποβεί και αρνητικό για τη διάθεση των ψαριών στην τοπική αγορά. Οι κάτοικοι της Πρέβεζας είναι επιφυλακτικοί στην κατανάλωση ψαριών ιχθυοτροφείου, χωρίς να τα αποφεύγουν συστηματικά, και προτιμούν περισσότερο τα ψάρια ελεύθερης αλιείας. Αυτό δεν είναι ανεξάρτητο, όπως καταλαβαίνουμε, από τα κοινωνικοοικονομικά και γεωγραφικά χαρακτηριστικά των καταναλωτών.

Τέλος γίνεται σαφές ότι σε ένα Δήμο με μικρή έκταση και σχετικά μικρή πυκνότητα πληθυσμού, όπως η Πρέβεζα, οι συνδέσεις προς τα μπρος και προς τα πίσω μπορούν να ανιχνευτούν πιο εύκολα. Η ύπαρξη π.χ. στο δήμο πλήθος καταστημάτων και υπηρεσιών που εξυπηρετούν τις επιχειρήσεις (λογιστικά γραφεία, τράπεζες, μεταφορές κ.λ.π.) μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι οι ωφέλειες που προκύπτουν από την κοινωνικά επιθυμητή οικονομική μεγέθυνση, διαχέονται και σε άλλους κλάδους όπως των μεταφορών, των κατασκευών, του εμπορίου λειτουργώντας σαν μοχλός ώθησης της τοπικής αναπτυξιακής διαδικασίας.

Βασική συνιστώσα της παραγωγικής διαδικασίας είναι οι συνδέσεις προς τα εμπρός και προς τα πίσω. Από την έρευνα παρατηρούμε ότι υπάρχουν οικονομικές συνδέσεις σε τοπικό, περιφερειακό και Ευρωπαϊκό επίπεδο. Οι προμήθειες και πώληση προϊόντων των επιχειρήσεων σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο είναι λιγότερες απ' αυτές που γίνονται σε διεθνές και απ' αυτές που θα περίμενε κάποιος που είναι έξω από τον κλάδο και έχει ακούσει τόσα κατά καιρούς για τη μεγάλη ανάπτυξη και δυναμική του. Εκείνο όμως που έχει ιδιαίτερη σημασία είναι η αλληλεξάρτηση και η λειτουργική σύνδεση των επιπέδων αυτών. Η τοπική ανάπτυξη εξαρτάται από τη σύνδεση αυτή.

Όσον αφορά το εργατικό δυναμικό, η έρευνα μας έδειξε ότι οι εργαζόμενοι δεν προέρχονται αποκλειστικά από το Δ. Πρέβεζας αλλά από όλο το νομό. Είναι προφανές ότι έτσι ενισχύεται η θέση της Πρέβεζας οικονομικά, κοινωνικά, πολιτιστικά, αφού άνθρωποι που προέρχονται από περιοχές που βρίσκονται πιο κοντά σε μεγαλύτερα

κέντρα όπως η Άρτα, στηρίζουν την τοπική παραγωγική δομή και συμβάλλουν έμμεσα στην τοπική ανάπτυξη της πόλης της Πρέβεζας.

Ένα σημαντικό μειονέκτημα του εργατικού δυναμικού είναι ότι στην πλειοψηφία του είναι ανειδίκευτο πράγμα αρνητικό για την τοπική ανάπτυξη. Όλες οι επιχειρήσεις απασχολούν μικρά ποσοστά ειδικευμένου προσωπικού σε σχέση με το σύνολο των εργαζόμενων σε κάθε μία απ' αυτές. Τίθεται, λοιπόν, θέμα ποιότητας δουλειάς (πολύ βασικό όταν πρόκειται για ένα προϊόν που έχει να κάνει με τη διατροφή του ανθρώπου), αλλά και πολύ περισσότερο τίθεται θέμα σωστής λειτουργίας των μονάδων και προστασίας του ευαίσθητου οικοσυστήματος του Αμβρακικού. Θεωρούμε το βαθμό εξειδίκευσης του εργατικού δυναμικού ως έναν από τους καθοριστικούς παράγοντες για την προώθηση της ενδογενούς ανάπτυξης.

Ειδικότερα επιβάλλεται να αναφερθούμε στο γυναικείο εργατικό δυναμικό. Με βάση την υπάρχουσα διαμορφωμένη κατάσταση και σε τοπικό επίπεδο αλλά και γενικότερα φαίνεται ότι οι γυναίκες είναι παραγκωνισμένες από τον κλάδο της οικονομικής αυτής δραστηριότητας. Ακόμα και στις περιπτώσεις που απασχολούνται στις επιχειρήσεις υδατοκαλλιέργειας ο ρόλος τους είναι ιδιαίτερα υποβαθμισμένος, αφού οι δραστηριότητές τους απαιτούν χαμηλό επίπεδο επιμόρφωσης και αποφέρουν χαμηλούς μισθούς. Κρίνουμε ότι ο ρόλος του δε θα πρέπει να αγνοείται ή να υποβαθμίζεται από τους φορείς άσκησης της εξουσίας, αφού και οι γυναίκες μπορούν με το να εργάζονται και να ζουν στον ίδιο τόπο να δημιουργήσουν πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα στην περιοχή, εφόσον ο Δ. Πρέβεζας θα είναι ταυτόχρονα τόπος παραγωγής και κατανάλωσης. Η θέση άλλωστε που κατέχουν οι γυναίκες στην

παραγωγή μιας περιοχής δείχνει το βαθμό εξέλιξης και ανάπτυξης της κοινωνίας.

Επιβεβαιώνεται και μέσα από τη δική μας έρευνα πεδίου, η εικόνα που παρουσιάζει έρευνα του ΙΧΘΥΚΑ για τους ιδιοκτήτες των μονάδων – παραγωγών, στην ευρύτερη περιοχή της Δ. Ελλάδας. Προκύπτει ότι οι καλλιεργητές στην πλειοψηφία τους έχουν γραμματικές γνώσεις το πολύ αποφοίτων Λυκείου και ότι δεν είναι επαρκώς πληροφορημένοι κυρίως όσον αφορά τα περιβαλλοντικά προβλήματα. Δεδομένου ότι πολλά από τα προβλήματα αυτά θα μπορούσαν να εξαλειφθούν με βελτιώσεις στη διαχείριση των εκμεταλλεύσεων καθώς και επιχειρησιακές πρακτικές, θα πρέπει οι επιχορηγήσεις να μη καλύπτουν μόνο κεφάλαιο ή έξοδα για οργανωτικές βελτιώσεις αλλά και να στρέφονται σε συμβουλευτικές υπηρεσίες, δαπάνες ειδίκευσης προσωπικού, εισαγωγή (υιοθέτηση) καινοτομιών. Μέσα στα πλαίσια αυτά για την επιχειρηματική διάχυση της τεχνολογικής έρευνας και την προώθηση των καινοτομιών στις επιχειρήσεις της ευρύτερης περιοχής της Δ. Ελλάδας απαιτείται προώθηση της συνεργασίας των μονάδων υδατοκαλλιέργειας με το ερευνητικό κέντρο ΙΧΘΥΚΑ αλλά και τα τεχνολογικά εκπαιδευτικά ιδρύματα του Μεσολογγίου και της Ηγουμενίτσας και στο μέλλον με της Πρέβεζας. Αυτά τα στοιχεία και κυρίως οι περιορισμένες τάσεις βελτίωσής τους αποτελούν αρνητικά δεδομένα για μία ενδογενή τοπική ανάπτυξη.

Μέσα στα πλαίσια αυτά τίθεται εύλογα το ερώτημα ποιες πρέπει να είναι οι κινήσεις τόσο σε τοπικό επίπεδο από τη μεριά των επιχειρήσεων και του Δήμου όσο και σε επίπεδο χώρας για να υπάρξουν δυνατότητες ανάπτυξης του κλάδου αλλά και του Δήμου στον οποίο έγινε η συγκεκριμένη έρευνα.

Μια σημαντική διαπίστωση που προκύπτει από την έρευνά μας είναι ότι οι επιχειρήσεις της Πρέβεζας αντιμετωπίζουν το σκληρό ανταγωνισμό που έχουν δημιουργήσει στην Ελληνική αγορά οι μεγάλες εταιρίες του κλάδου, καθώς και οι Ιταλοί έμποροι. Τίθεται έτσι θέμα επιβιώσής τους για τα επόμενα χρόνια. Κρίνουμε, λοιπόν, ότι για να μπορέσουν να ξεπεράσουν αυτά τα προβλήματά τους θα πρέπει να εκμεταλλευτούν στο μέγιστο τα συγκριτικά πλεονεκτήματα που διαθέτουν. Τα πλεονεκτήματα, με βάση και τη σημερινή υπάρχουσα κατάσταση, είναι πολύ περιορισμένα και είναι τα εξής:

- Η δυνατότητα που έχουν ως μικρομεσαίες επιχειρήσεις να επιτύχουν βέλτιστες συνθήκες ελέγχου της παραγωγικής διαδικασίας και της αποδοτικότητας της διαχείρισης, οι οποίες είναι καλύτερες από αυτές των μεγάλων μονάδων. Επισημαίνεται ότι η ευθύνη για τις επενδύσεις και την ανάπτυξη της παραγωγής ανήκει στους επιχειρηματίες οι οποίοι πρέπει να έχουν υπόψη τους ότι ο κορεσμός της αγοράς αποτελεί έναν από τους σοβαρότερους κινδύνους στον τομέα της υδατοκαλλιέργειας. Οι περισσότεροι κλάδοι της υδατοκαλλιέργειας βρέθηκαν αντιμέτωποι με μείωση των τιμών αγοράς από τις αρχές της δεκαετίας του 1990. Αυτό δεν ήταν κατ' ανάγκη κακό, δεδομένου ότι αποτέλεσε κίνητρο για την παραγωγικότητα και δημιούργησε καινοτόμες προσεγγίσεις στον τομέα της διάθεσης των προϊόντων στην αγορά. Ωστόσο όμως, είναι δύσκολο επί του παρόντος να επιτευχθούν πρόσθετες βελτιώσεις στην αποτελεσματικότητα της παραγωγής, ενώ τα χαμηλά περιθώρια κέρδους σε όλους τους βασικούς κλάδους της υδατοκαλλιέργειας αφήνουν λίγους πόρους για τους

παραγωγούς ούτως ώστε να επενδύσουν στην έρευνα, στην ανάπτυξη και στην προώθηση των προϊόντων στην αγορά.

- Η δυνατότητα για συνεργασία μεταξύ των μονάδων λόγω της γειτνίασης αυτών και της παρόμοιας δυναμικότητάς τους. Η γειτνίαση όμως αποτελεί και μειονέκτημα όσον αφορά τις ασθένειες και τους υπόλοιπους κινδύνους του περιβάλλοντος. Κρίνουμε, λοιπόν, με βάση και την ανάλυσή μας στο προηγούμενο κεφάλαιο, ότι είναι «επιτακτική ανάγκη» οι επιχειρηματίες να αναπτύξουν καλύτερες μεθόδους συνεργασίας μεταξύ τους. Μέχρι σήμερα κάτι τέτοιο δε φαίνεται να αναπτύσσεται ούτε στα όρια του Δ. Πρέβεζας αλλά ούτε και σε επίπεδο χώρας. Υπάρχει απροθυμία από τη μεριά των περισσότερων καλλιεργητών να προχωρήσουν σε κοινές οργανώσεις, γεγονός που αντανακλά την άκρως ατομιστική φύση του επαγγέλματος. Η απουσία όμως μιας συνεκτικής προσέγγισης έχει ήδη προκαλέσει σοβαρή διαταραχή στις περιφερειακές αγορές για ορισμένα είδη. Η συνεργασία αυτή μπορεί και πρέπει να προσανατολιστεί κυρίως στα πεδία:

- ο Της διαχείρισης της υγιεινής: Θεωρούμε ότι η εμπιστοσύνη των καταναλωτών στα προϊόντα εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τη ποιότητα του προϊόντος.

- ο Της προμήθειας πρώτων υλών: Όπως γόνου, κιβωτίων, τροφών κ.λ.π. με σκοπό την επίτευξη

καλύτερων τιμών, και τον καλύτερο έλεγχο των συνθηκών υγιεινής της περιοχής.

- ο Του marketing των προϊόντων: Όπως είπαμε η εμπιστοσύνη των καταναλωτών στα προϊόντα εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την ποιότητα του προϊόντος αλλά και από τις πληροφορίες σχετικά με το προϊόν. Θεωρούμε ότι οι ειδικές διαφημιστικές εκστρατείες αποτελούν σημαντικά εργαλεία για το άνοιγμα νέων αγορών και για την επέκταση των υπαρχουσών, αλλά η δημόσια στήριξη μέσω του ΧΜΠΑ αποδείχθηκε ανεπαρκής, δεδομένου ότι το κόστος είναι ακόμη υπερβολικά υψηλό για τους κλάδους της υδατοκαλλιέργειας και είναι σχεδόν αδύνατο να χρηματοδοθούν διεθνικές εκστρατείες. Ένα άλλο εμπόδιο είναι ότι δεν υπάρχουν αξιόπιστες στατιστικές για την κατανάλωση ψαριών και επιπλέον χρειάζονται οικονομικές αναλύσεις, συμπεριλαμβανομένων των αναλύσεων για τις μακροπρόθεσμες τάσεις. Ουσιαστικής σημασίας είναι επίσης οι στατιστικές πληροφορίες πραγματικού χρόνου για την παραγωγή και τις αγορές
- Η πρόσβαση σε ένα συγκεκριμένο κομμάτι της Ιταλικής αγοράς, και η δυνατότητα μέσω της συνεργασίας για δημιουργία μικρών αγορών – στόχων με καλύτερες τιμές για τα προϊόντα. Εάν υπάρξει συμφωνία για την από κοινού διάθεση των ψαριών, θα μπορούσε να γίνει

διακανονισμός διάθεσης των προϊόντων σε μία από τις μεγάλες επιχειρήσεις του κλάδου. Η ολοκλήρωση της σήραγγας του Ακτίου βοηθάει μια τέτοια προσπάθεια με τη συντόμευση της διαδρομής Πρέβεζας – Αθήνας.

Διαπιστώνεται, έτσι ότι η όσο το δυνατόν καλύτερη εκμετάλλευση από τις επιχειρήσεις της Πρέβεζας των συγκριτικών πλεονεκτημάτων που διαθέτουν σε συνδυασμό με την επίλυση κάποιων βασικών διαρθρωτικών και μη προβλημάτων του κλάδου μπορεί να οδηγήσει σε οικονομική ανάπτυξη των επιχειρήσεων, η οποία μπορεί –με τις επιφυλάξεις που αναπτύξαμε να οδηγήσει σε κοινωνικό – οικονομική ανάπτυξη της περιοχής, στο βαθμό όμως που υπάρξει κινητοποίηση των τοπικών αρχών με ανάληψη πρωτοβουλιών και στήριξη από το Δήμο. Θεωρούμε βασική παράμετρο για την τοπική ανάπτυξη μιας περιοχής τη συνεργασία του Δήμου με τους όποιους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας συγκεντρώνονται σ' αυτόν και πολύ περισσότερο την προώθηση τοπικών οικονομικών πρωτοβουλιών για τη δημιουργία συγκριτικών πλεονεκτημάτων. Δυστυχώς μέχρι τώρα ψήγματα μόνο πρωτοβουλιών μπορεί να ανιχνεύσει κανείς στο Δήμο Πρέβεζας και πιστεύουμε ότι ο Δήμος μακράν απέχει ακόμα από τη δημιουργία αμιγώς τοπικών πρωτοβουλιών για την οργάνωση της τοπικής εργασίας με στόχο οι τοπικές ανάγκες να καλύπτονται από τους τοπικούς πόρους. Από την άλλη μεριά όμως φαίνεται ότι ωριμάζει στη συνείδηση των πολιτών η ιδέα αυτή, όπως φαίνεται από το παράδειγμα του εργοστασίου κλωστοϋφαντουργίας στην Πρέβεζα που βρίσκεται υπό διάλυση. Οι κάτοικοι πιστεύουν ότι ο Δήμος πρέπει να αναλάβει πρωτοβουλίες για να σωθεί η επιχείρηση προωθώντας ή υποστηρίζοντας πειράματα αυτοδιαχείρισης, όπως συνέβη στην περίπτωση της Πάντοβα: Η τοπική αυτοδιοίκηση επενέβη για να σώσει ορισμένες επιχειρήσεις οι οποίες,

χωρίς τη βοήθεια της δημοτικής αρχής, θα είχαν εγκαταλειφθεί από τους επιχειρηματίες που θα είχαν χρεοκοπήσει.

Συμπερασματικά θα λέγαμε ότι οι υδατοκαλλιέργειες – με τις προϋποθέσεις που θέσαμε – μπορούν να αποτελέσουν ένα δυναμικό κλάδο της τοπικής οικονομίας αφού:

1. Μπορούν να συμβάλλουν στην αξιοποίηση και προστασία των πλουτοπαραγωγικών πηγών και των φυσικών υδάτινων πόρων σε τοπικό επίπεδο
2. Αποτελούν πηγή κύριας ή συμπληρωματικής απασχόλησης και εισοδήματος
3. Συμβάλλουν στην αύξηση των εξαγωγών, επομένως και στην εισροή συναλλάγματος
4. Δίνεται η δυνατότητα παροχής εργασίας σε ειδικευμένους νέους της περιοχής και περιορίζεται ως ένα βαθμό η εσωτερική μετανάστευση
5. Δίνεται κίνητρο στο μέλλον – με τη βοήθεια των τοπικών παραγόντων – για την ίδρυση αντίστοιχου τμήματος των Τ.Ε.Ι. με όλες τις θετικές συνέπειες που αυτή η ίδρυση θα φέρει στον τόπο
6. Θεωρείται ήπιας μορφής ανάπτυξη και ως εκ τούτου αναμένεται ότι το κοινωνικό κόστος δε θα είναι μεγάλο

Αφήσαμε για το τέλος της εργασίας μας την ανίχνευση των αρνητικών εξωτερικών οικονομιών από τις υδατοκαλλιέργειες που

μπορεί να επηρεάσουν αρνητικά το περιβάλλον αλλά και την κοινότητα, αν δεν ληφθούν τα κατάλληλα μέτρα.

Είναι γεγονός ότι οι υδατοκαλλιέργειες, παρά την πολυετή τους λειτουργία στον Ελληνικό θαλάσσιο χώρο, ποτέ μέχρι σήμερα δεν αποτέλεσαν αντικείμενο συστηματικού ελέγχου και παρακολούθησης, όπως επισημαίνουν ο καθηγητής χημικής ωκεανογραφίας του Πανεπιστημίου Αθηνών Δασενάκης και ο Χημικός Ωκεανογράφος Μπελιάς (*Έθνος*, 13/10/2002). Χωρίς επαρκή στοιχεία λοιπόν είναι φυσικό οι απόψεις να διίστανται. Υπάρχουν αυτοί που πιστεύουν ότι η λειτουργία των μονάδων δεν είναι δυνατόν «εκ της φύσεως της δραστηριότητας» να επιβαρύνει το θαλάσσιο περιβάλλον, αφού η εγκατάσταση και η λειτουργία τους εξαρτάται άμεσα από τη διατήρηση της οικολογικής ισορροπίας και της ποιότητας των στοιχείων του περιβάλλοντος. Υπάρχουν όμως κι αυτοί που υποστηρίζουν, όπως ο Κ. Μπελιάς πως κάθε ανθρώπινη δραστηριότητα, και μάλιστα εντατικής μορφής, όπως είναι οι υδατοκαλλιέργειες, επιβαρύνει το περιβάλλον της εγκατάστασής της. Η εντατική εκτροφή ιχθύων παράγει μεγάλες ποσότητες ανόργανων και οργανικών αποβλήτων τα οποία απελευθερώνονται στο περιβάλλον. Στις παράκτιες ζώνες συντελεί στην εμφάνιση του φαινομένου του ευτροφισμού λόγω της απελευθέρωσης θρεπτικών στοιχείων (κυρίως αζώτου και φωσφόρου), ενώ η εναπόθεση των παραγόμενων οργανικών υλικών στο ίζημα από την τροφή και τα περιττώματα των ψαριών επηρεάζει τις βενθικές κοινωνίες. Πρόσφατες έρευνες στον Ελλαδικό χώρο έδειξαν την επίδραση των υδατοκαλλιεργειών στη χημεία της υδάτινης στήλης, τους πληθυσμούς των παρασίτων, στα θρεπτικά στοιχεία και στο πλαγκτόν, όπως και στο ίζημα κάτω από τους πλωτούς κλωβούς εκτροφής. Ειδικά ο Αμβρακικός αποτελεί μία από τις ελάχιστες περιοχές του Ελλαδικού χώρου που έχει

αποτυπωθεί και εκτιμηθεί η οικολογική κατάστασή του πριν από την ανάπτυξη των υδατοκαλλιεργειών. Ως εκ τούτου είναι απαραίτητο να γίνουν μελλοντικά μελέτες προκειμένου να εκτιμηθεί η επιβάρυνση του κόλπου από τις δραστηριότητες αυτές. Σύμφωνα με παλιότερες μελέτες των Γκόφα, Βασσενχόφεν κ.α. του 1981 θεωρήθηκε ότι ο Αμβρακικός θα μπορούσε να αποτελέσει ένα ψαρότοπο όπου με ανάπτυξη κυρίως πλωτών συστημάτων θα μπορούσε να ανέβει η παραγωγή από 1.000 τόνους το 1980 στους 43.000 τόνους το 1995. Από την άλλη υπάρχουν απόψεις, κυρίως από το Δήμο Πρέβεζας ότι δεν πρέπει να αναπτυχθούν ιδιωτικές μονάδες υδατοκαλλιεργειών στον Αμβρακικό αλλά να επιδιωχθεί να βελτιωθούν οι συνθήκες για την αύξηση της αλιευτικής παραγωγής του ίδιου του κόλπου. Ενισχυτική της δεύτερης άποψης είναι οι αντιδράσεις από τους ιδιοκτήτες γειτονικών περιοχών οι οποίοι υποστηρίζουν ότι οι μονάδες υποβαθμίζουν το περιβάλλον της περιοχής καθώς επίσης και οι αντιδράσεις των οικολογικών οργανώσεων που υποστηρίζουν ότι η εγκατάσταση μονάδων δε συμβαδίζει με τη διατήρηση και προστασία του φυσικού οικοσυστήματος.

Πιστεύουμε ότι και οι δύο απόψεις είναι ακραίες και δεν λαμβάνουν υπ' όψη ούτε τις πραγματικές συνθήκες του νερού στον κόλπο ούτε ότι οι υδατοκαλλιέργειες δεν αποτελούν άμεσο κίνδυνο για την οικολογική ισορροπία του κόλπου, αν τηρηθούν οι απαραίτητοι περιβαλλοντικοί όροι όπως π.χ. οι αποστάσεις μεταξύ των μονάδων, το ανώτατο όριο ιχθυοφόρτισης κ.λ.π. που εξασφαλίζουν την ορθολογική διαχείριση των ιδίων των μονάδων αλλά και του ευρύτερου περιβάλλοντος. Ο Αμβρακικός κόλπος λόγω των ιδιαίτερων συνθηκών που επικρατούν σ' αυτόν - είναι προστατευμένος από έντονους κυματισμούς και ισχυρά ρεύματα, υπάρχει αφθονία φυτοπλαγκτού και ζωοπλαγκτού - αποτελεί ένα πεδίο ανάπτυξης των υδατοκαλλιεργειών

αλλά από την άλλη είναι ήδη επιβαρυνμένος σε οργανική φόρτιση και σε θρεπτικά άλατα, οπότε δεν μπορεί να δεχθεί απεριόριστο αριθμό νέων μονάδων και ίσως η οξυγόνωση των νερών του να μην είναι πλέον ιδανική για τέτοιου είδους καλλιέργειες. Σε καμία λοιπόν περίπτωση δεν υιοθετούμε την άποψη του Δ.Μ. Βιολόγου – ιχθυολόγου (Εφ. Τομή, 31/10/2002) που πιστεύει ότι πρέπει να δοθεί η δυνατότητα να παράγουν οι μονάδες ό,τι ψάρι επιθυμούν χωρίς οριοθετήσεις στα είδη. Κάτι τέτοιο θα οδηγήσει σε περαιτέρω εντατικοποίηση που μπορεί να έρθει σε αντίθεση με τους στόχους προστασίας του περιβάλλοντος και να οδηγήσει μέχρι την αλλοίωση των υδροβιότοπων. Σε αντίθεση επίσης με τους στόχους προστασίας μπορεί να έρθουν και όλες αυτές οι κατασκευές (τσιμεντένιες ως επί το πλείστον) που δημιουργούνται στους τόπους εγκατάστασης των ιχθυοκαλλιεργειών. Αλλοιώνεται έτσι η αισθητική του χώρου, βλάπτεται η τουριστική αξιοποίηση της περιοχής και δημιουργείται εστία τριβών στην τοπική κοινωνία. (ενώ με τους κατάλληλους χειρισμούς θα μπορούσαν οι ιχθυοκαλλιέργειες μέσω της διατήρησης της κοινωνικής και πολιτιστικής κληρονομιάς της περιοχής να αποβούν αποφασιστικός παράγοντας για την ανάπτυξη του τουρισμού).

Συμπερασματικά πιστεύουμε ότι σε περιοχές, όπως η Πρέβεζα, που διαθέτουν ακόμη οικολογική ισορροπία η τοπική ανάπτυξη πρέπει να στραφεί σε ένα μοντέλο επιχειρηματικότητας ανθρωποκεντρικό που θα σέβεται το φυσικό, αλλά και το κοινωνικό περιβάλλον. Κρίνουμε λοιπόν απαραίτητο παράγοντα την περιβαλλοντική και κοινωνική ευαισθητοποίηση των πολιτών για να επιτευχθεί η αυτοδύναμη τοπική ανάπτυξη «από τα κάτω». Πρέπει όλοι να κατανοήσουμε ότι μέσα σε μια κοινωνία τις συνέπειες της άκρατης ανάπτυξης τις υφιστάμεθα όλοι και αφήνοντας τον άκρατο ατομικισμό να κατανοήσουμε αυτό που είχαν

κατανοήσει χιλιάδες χρόνια πριν οι αρχαίοι Έλληνες, δηλαδή «όταν ευτυχεί το σύνολο ευτυχεί και το άτομο και όταν δυστυχεί το σύνολο δυστυχεί και το άτομο» (επιτάφιος του Περικλή).

Αντί επιλόγου

Σήμερα γίνεται ένας αγώνας δρόμου ανάμεσα στις διάφορες χώρες για την αύξηση του ΑΕΠ. Το αποτέλεσμα αυτής της «ολυμπιάδας» για οικονομική ανάπτυξη είναι μια ολοένα αυξανόμενη πλημμύρα καταναλωτικών αγαθών, που όμως συμβάλλει στη μόλυνση της ατμόσφαιρας και την εξάντληση των φυσικών πόρων. Η αύξηση του ΑΕΠ, βέβαια, είναι αναγκαία για τις υπανάπτυκτες χώρες. Αλλά το μεγαλύτερο μέρος της μόλυνσης και χρήσης των φυσικών πόρων είναι έργο των αναπτυγμένων χωρών. Πιστεύουμε ότι αυτές οι χώρες πρέπει να συναγωνιστούν όχι για το ΑΕΠ (Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν) αλλά για το ΑΚΠ (Ακαθάριστο Κοινωνικό Προϊόν). Ο αγώνας δε θα πρέπει να είναι για την ποσότητα των αγαθών αλλά για την ποιότητα της ζωής. Γιατί σύμφωνα με τον Όλαφ Πάλμε «Το ζήτημα είναι πώς οργανώνεις την κοινωνία. Αν η κοινωνία αποφασίσει ότι πρέπει να δοθεί προτεραιότητα στις ανθρώπινες ανάγκες, ώστε να βελτιωθούν οι υπηρεσίες για τους ηλικιωμένους, τους ανάπηρους, τους άρρωστους και τα παιδιά, τότε αυτές οι ανάγκες μπορούν να καλυφθούν με επέκταση των δημόσιων υπηρεσιών. Κάνοντας αυτό δημιουργείς νέες θέσεις και δε χρειάζεσαι μεγάλα ποσά ενέργειας ή φυσικούς πόρους. Δημιουργείς ανάπτυξη παρέχοντας ανθρώπινες υπηρεσίες μάλλον παρά κατασκευάζοντας πλαστικές μικροσυσκευές».

Όμως πολλές φορές τα κράτη προς χάριν αυτής της οικονομικής ανάπτυξης εγείρουν πολέμους επιβεβαιώνοντας τη ρήση – διαπίστωση των αρχαίων Ελλήνων «πόλεμος πατήρ πάντων». Πρόσφατα υπήρξαμε όλοι θεατές στο «θέατρο του παραλόγου»: Κράτη και Διεθνείς οργανισμοί να νομιμοποιούν πολέμους στο όνομα της ευημερίας του αναπτυγμένου κόσμου. Θεωρούμε όμως ότι βασική προϋπόθεση για όλες τις ανθρώπινες δραστηριότητες είναι η ειρήνη που σύμφωνα με τον Μένανδρο «δίνει ψωμί στο γεωργό, κι αν ακόμα αυτός βρίσκεται

ανάμεσα στα βράχια αντίθετα, ο πόλεμος του φέρνει δυστυχία, κι αν ακόμη καλλιεργεί τις πιο γόνιμες πεδιάδες».

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

Πίνακας 1 Οικονομικώς ενεργός πληθυσμός κατά φύλο, ομάδες ηλικιών και ομάδες κλάδων οικονομικής δραστηριότητας.
Σύνολο Ελλάδος, αστικές (Πολεοδομικά Συγκροτήματα Αθηνών και Θεσσαλονίκης, λοιπές αστικές), ημιαστικές και αγροτικές περιοχές
γεωγραφικά διαμερίσματα κατά αστικές, ημιαστικές, αγροτικές περιοχές, και νομοί
Απογραφή πληθυσμού της 17ης Μαρτίου 1991

Φύλο Ομάδες ηλικιών	Σύνολο	Ομάδες κλάδων οικονομικής δραστηριότητας										Δε δηλωσαν οικονο- μικής δραστηριό- τητας
		Γεωργία, κτηνο- τροφία, θήρα, δασοκομία, αλιεία	Ορυχεία, λατομεία	Μεταποιη- τικές βιομηχανίες	Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, νερού	Κατα- σκευές	Εμπόριο, επισκευές, ξενοδοχεία, εστιατόρια	Μετα- φορές, αποθή- κευση, επικοί- νωνίες	Ενδιάμεσοι χρηματο- πιστωτικοί οργανισμοί	Λοιπές υπηρεσίες	"Νέοι"	
Κατηγορία → (ΣΤΑΚΟΔ - 91)		A, B	Γ	Δ	Ε	ΣΤ	Ζ, Η	Θ	Ι	Κ - Π	ΧΙ	Χ9
4.3 ΝΟΜΟΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ												
Αμφοτέρων των φύλων	57.533	11.439	291	5.941	408	6.464	8.682	2.858	686	14.327	3.518	2.919
10 - 14	134	17	—	16	—	12	21	1	—	6	54	7
15 - 19	2.020	169	7	220	2	217	296	7	2	161	838	101
20 - 24	6.069	359	21	641	23	595	1.020	150	43	1.159	1.619	439
25 - 29	6.823	465	39	753	41	697	1.212	246	105	2.033	656	576
30 - 34	7.787	634	40	862	77	903	1.334	354	155	2.684	213	531
35 - 39	7.457	678	42	840	68	1.026	1.130	479	136	2.624	74	360
40 - 44	7.024	865	36	842	77	983	1.021	485	121	2.274	35	285
45 - 49	5.236	993	36	593	55	687	790	428	68	1.356	12	218
50 - 54	5.361	1.556	34	572	52	697	727	374	38	1.093	14	204
55 - 59	4.481	1.947	26	394	10	509	596	242	15	610	3	129
60 - 64	3.187	2.156	7	162	3	125	369	78	3	226	—	58
65 - 69	1.134	868	3	41	—	9	118	14	—	72	—	9
70 - 74	450	377	—	4	—	3	36	—	—	28	—	2
75 και άνω	370	355	—	1	—	1	12	—	—	1	—	—
Άρρενες	39.528	7.004	276	4.432	360	6.387	6.183	2.707	456	8.048	1.802	1.873
10 - 14	97	12	—	13	—	11	20	1	—	3	33	4
15 - 19	1.304	135	6	158	2	215	221	6	2	47	448	64
20 - 24	3.663	281	19	456	19	582	726	124	21	352	811	272
25 - 29	4.319	330	37	553	37	685	834	219	55	877	339	353
30 - 34	5.193	405	37	629	61	895	912	328	84	1.426	100	316
35 - 39	5.083	404	38	600	59	1.011	730	449	86	1.444	33	229
40 - 44	4.995	472	35	610	69	974	708	465	101	1.365	18	178
45 - 49	3.913	568	36	453	52	682	538	417	58	953	8	148
50 - 54	4.021	852	33	454	49	687	572	372	34	805	9	154
55 - 59	3.339	1.118	26	348	9	508	485	238	13	497	3	102
60 - 64	2.270	1.380	6	120	3	124	311	76	2	195	—	45
65 - 69	766	558	3	33	—	9	87	12	—	58	—	6
70 - 74	302	240	—	4	—	3	28	—	—	25	—	2
75 και άνω	263	249	—	1	—	1	11	—	—	1	—	—
Θήλειες	18.005	4.435	15	1.509	48	77	2.499	151	230	6.279	1.716	1.046
10 - 14	37	5	—	3	—	1	1	—	—	3	21	3
15 - 19	716	34	1	62	—	2	75	1	—	114	390	37
20 - 24	2.406	78	2	185	4	13	294	26	22	807	808	167
25 - 29	2.504	135	2	200	4	12	378	27	50	1.156	317	223
30 - 34	2.594	229	3	233	16	8	422	26	71	1.258	113	215
35 - 39	2.374	274	4	240	9	15	400	30	50	1.180	41	131
40 - 44	2.029	393	1	232	8	9	313	20	20	909	17	107
45 - 49	1.323	425	—	140	3	5	252	11	10	403	4	70
50 - 54	1.340	704	1	118	3	10	155	2	4	258	5	50
55 - 59	1.142	829	—	54	1	1	111	4	2	113	—	27
60 - 64	917	776	1	34	—	1	58	2	1	31	—	13
65 - 69	368	310	—	8	—	—	31	2	—	14	—	3
70 - 74	148	137	—	—	—	—	8	—	—	3	—	—
75 και άνω	107	106	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—
4.4 ΝΟΜΟΣ ΠΡΕΒΕΖΗΣ												
Αμφοτέρων των φύλων	22.781	7.886	41	1.693	116	2.206	3.067	1.108	219	4.124	1.338	983
10 - 14	91	24	—	12	—	12	10	—	—	4	27	2
15 - 19	1.004	226	1	86	—	143	92	5	1	45	389	16
20 - 24	2.293	442	3	156	3	290	284	42	6	263	703	101
25 - 29	2.662	551	9	215	5	306	432	99	37	555	186	267
30 - 34	2.918	645	9	244	20	352	450	152	46	782	26	192
35 - 39	2.908	625	3	270	29	344	381	185	40	875	6	150
40 - 44	2.817	788	5	260	32	282	405	199	42	701	—	103
45 - 49	2.085	806	2	142	12	192	305	161	20	391	1	53
50 - 54	2.248	1.153	3	169	9	151	306	133	20	255	—	49
55 - 59	1.811	1.099	5	89	4	107	207	97	6	165	—	32
60 - 64	1.252	922	1	45	2	23	147	29	1	72	—	10
65 - 69	397	328	—	4	—	4	39	5	—	10	—	7
70 - 74	186	169	—	1	—	—	8	1	—	6	—	1
75 και άνω	109	108	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—

Πίνακας 1: Οικονομικώς ενεργός πληθυσμός κατά φύλο, ομάδες ηλικιών και ομάδες κλάδων οικονομικής δραστηριότητας.
 Σύνολο Ελλάδος, αστικές (Πολεοδομικά Συγκροτήματα Αθηνών και Θεσσαλονίκης, λοιπές αστικές), ημιαστικές και αγροτικές περιοχές,
 γεωγραφικά διαμερίσματα κατά αστικές, ημιαστικές, αγροτικές περιοχές, και νομοί
 Απογραφή πληθυσμού της 17ης Μαρτίου 1991

Φύλο Ομάδες ηλικιών	Σύνολο	Ομάδες κλάδων οικονομικής δραστηριότητας										
		Γεωργία, κτηνο - τροφία, θήρα, δασοκομία, αλιεία	Ορυχεία, λατομεία	Μεταποιη - τικές βιομηχανίες	Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, νερού	Κατα - σκευές	Εμπόριο, επισκευές, ξενοδοχεία, εστιατόρια	Μετα - φορές, αποθή - κευση, επικοί - νωνίες	Ενδιάμεσοι χρηματο - πιστωτικοί οργανισμοί	Λοιπές υπηρεσίες	"Νέοι"	Δε δήλωσαν κλάδο οικονο - μικής δραστηριό - τητας
Κατηγορία → (ΣΤΑΚΟΔ - 91)		A, B	Γ	Δ	Ε	ΣΤ	Ζ, Η	Θ	Ι	Κ - Π	ΧΙ	Χ9
Άρρετες	16.648	5.711	41	1.174	107	2.179	2.254	1.059	134	2.503	820	666
10 - 14	71	18	—	11	—	11	10	—	—	1	18	2
15 - 19	697	179	1	61	—	141	70	5	—	12	218	10
20 - 24	1.611	360	3	119	2	281	213	38	2	70	451	72
25 - 29	1.892	437	9	143	3	304	339	93	20	255	115	174
30 - 34	2.086	489	9	153	17	346	315	145	14	458	16	124
35 - 39	2.090	450	3	198	28	340	257	172	28	516	2	96
40 - 44	2.071	526	5	164	30	281	277	194	31	488	—	75
45 - 49	1.556	535	2	95	12	190	218	152	18	295	—	39
50 - 54	1.695	795	3	123	9	151	233	131	16	197	—	37
55 - 59	1.383	770	5	63	4	107	170	94	4	139	—	27
60 - 64	956	679	1	41	2	23	117	29	1	57	—	6
65 - 69	310	258	—	2	—	4	28	5	—	9	—	4
70 - 74	153	139	—	1	—	—	6	1	—	6	—	—
75 και άνω	77	76	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—
Θήκες	6.133	2.175	—	519	9	27	813	49	85	1.621	518	317
10 - 14	20	6	—	1	—	1	—	—	—	3	9	—
15 - 19	307	47	—	25	—	2	22	—	1	33	171	6
20 - 24	682	82	—	37	1	9	71	4	4	193	252	29
25 - 29	770	114	—	72	2	2	93	6	17	300	71	93
30 - 34	832	156	—	91	3	6	135	7	32	324	10	68
35 - 39	818	175	—	72	1	4	124	13	12	359	4	54
40 - 44	746	262	—	96	2	1	128	5	11	213	—	28
45 - 49	529	271	—	47	—	2	87	9	2	96	1	14
50 - 54	553	358	—	46	—	—	73	2	4	58	—	12
55 - 59	428	329	—	26	—	—	37	3	2	26	—	5
60 - 64	296	243	—	4	—	—	30	—	—	15	—	4
65 - 69	87	70	—	2	—	—	11	—	—	1	—	3
70 - 74	35	30	—	—	—	—	2	—	—	—	—	1
75 και άνω	32	32	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5. ΘΕΣΣΑΛΙΑ												
Άρρετες των φύλων	265.934	77.428	676	31.563	1.208	20.726	38.733	12.407	3.173	51.847	13.107	15.066
10 - 14	926	302	1	124	—	83	168	5	1	22	183	37
15 - 19	10.353	2.146	16	1.089	9	776	1.696	109	16	763	3.226	507
20 - 24	28.330	4.673	48	3.386	61	2.019	4.816	721	203	4.224	6.073	2.106
25 - 29	32.327	5.224	87	4.248	125	2.228	5.531	1.333	493	7.995	2.496	2.567
30 - 34	34.981	5.847	94	4.830	219	2.636	5.738	1.806	710	9.867	720	2.514
35 - 39	33.258	6.102	91	4.611	241	2.945	5.076	1.870	608	9.560	213	1.941
40 - 44	30.956	7.622	105	4.167	207	2.964	4.366	1.944	505	7.323	106	1.647
45 - 49	25.706	8.659	77	3.168	161	2.460	3.400	1.630	292	4.576	33	1.250
50 - 54	27.501	11.705	80	2.940	118	2.460	3.294	1.634	214	3.805	35	1.216
55 - 59	22.372	11.681	55	2.133	52	1.668	2.504	994	94	2.339	22	830
60 - 64	13.456	9.059	16	700	13	428	1.569	292	26	980	—	373
65 - 69	3.683	2.711	5	132	1	53	390	54	7	278	—	52
70 - 74	1.344	1.038	1	31	1	5	131	14	4	93	—	26
75 και άνω	741	659	—	4	—	1	54	1	—	22	—	—
Άρρετες	196.600	61.862	639	22.390	1.070	20.535	28.902	11.759	2.027	30.467	6.682	10.267
10 - 14	753	235	1	110	—	83	149	5	—	2	136	32
15 - 19	6.765	1.770	15	757	6	769	1.281	94	1	243	1.543	306
20 - 24	18.312	4.009	46	2.301	42	1.967	3.323	625	78	3.122	1.295	1.295
25 - 29	21.684	4.306	82	2.943	107	2.192	4.013	1.220	243	3.636	1.297	1.645
30 - 34	24.465	4.673	89	3.256	196	2.603	4.117	1.672	390	5.473	368	1.628
35 - 39	23.788	4.653	91	3.168	206	2.910	3.665	1.767	382	5.549	105	1.292
40 - 44	23.320	5.808	101	2.806	191	2.944	3.238	1.875	391	4.765	52	1.149
45 - 49	20.219	6.579	72	2.270	152	2.449	2.605	1.578	254	3.325	20	915
50 - 54	22.132	9.057	72	2.211	107	2.452	2.600	1.595	180	2.884	24	950
55 - 59	18.817	9.389	51	1.835	48	1.660	2.118	978	76	1.962	15	685
60 - 64	11.379	7.574	15	622	13	427	1.314	285	22	800	—	307
65 - 69	3.160	2.333	3	105	1	53	325	51	6	239	—	44
70 - 74	1.168	910	1	23	1	5	109	13	4	83	—	19
75 και άνω	638	566	—	3	—	1	45	1	—	22	—	—

Πίνακας 2 Απασχολούμενοι κατά φύλο, ομάδες κλάδων οικονομικής δραστηριότητας και θέση στο επάγγελμα.
Σύνολο Ελλάδος, αστικές (Πολυεθνικά Συγκροτήματα Αθηνών και Θεσσαλονίκης, λοιπές αστικές), ημιαστικές και αγροτικές περιοχές
γεωγραφικά διαμερίσματα κατά αστικές, ημιαστικές, αγροτικές περιοχές, και νομοί
Απογραφή πληθυσμού της 17ης Μαρτίου 1991

Φύλο Ομάδες κλάδων οικονομικής δραστηριότητας (ΣΤΑΚΟΔ -91)	Σύνολο	Θέση στο επάγγελμα				
		Εργοδότες	Εργαζόμενοι για δικό τους λογαριασμό	Μισθωτοί	Συμβολούντα και μη αμειβόμενα μέλη νοικοκυριού	Δε δήλωσαν επάγγελμα
Φύλλες	3.342	88	1.032	1.443	706	73
Α Α Γαλαρία, κτηνοτροφία, θήρα, δασοκομία, αλιεία.....	1.214	17	645	18	534	—
Β Γ Οργάνια, λατομεία.....	1	—	—	1	—	—
Δ Α Μεταποιητικές βιομηχανίες.....	304	8	45	209	42	—
Ε Β Παραγωγή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, νερού.....	6	—	1	5	—	—
Ζ Γ Κατασκευές.....	9	—	1	7	1	—
Α Β Εμπόριο, επισκευές, ξενοδοχεία, εστιατόρια.....	519	44	213	149	113	—
Β Γ Μεταφορές, αποθήκευση, επικοινωνίες.....	38	1	5	31	1	—
Δ Γ Ενόμιμοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί.....	61	1	5	55	—	—
Ε Α Λοιπές υπηρεσίες.....	1.045	15	111	909	10	—
Ζ Δε δήλωσαν κλάδο οικονομικής δραστηριότητας.....	145	2	6	59	5	73
4.3 ΝΟΜΟΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ						
Αμφότερων των φύλων	50.997	3.139	18.746	25.461	3.336	315
Α Α Γαλαρία, κτηνοτροφία, θήρα, δασοκομία, αλιεία.....	11.284	253	8.199	519	2.313	—
Β Γ Οργάνια, λατομεία.....	285	40	55	182	8	—
Δ Α Μεταποιητικές βιομηχανίες.....	5.794	669	1.800	3.042	283	—
Ε Β Παραγωγή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, νερού.....	403	2	11	390	—	—
Ζ Γ Κατασκευές.....	5.981	330	1.969	3.633	49	—
Α Β Εμπόριο, επισκευές, ξενοδοχεία, εστιατόρια.....	8.526	1.275	3.930	2.713	608	—
Β Γ Μεταφορές, αποθήκευση, επικοινωνίες.....	2.803	132	932	1.718	21	—
Δ Γ Ενόμιμοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί.....	680	4	41	635	—	—
Ε Α Λοιπές υπηρεσίες.....	14.090	404	1.713	11.931	42	—
Ζ Δε δήλωσαν κλάδο οικονομικής δραστηριότητας.....	1.151	30	96	698	12	315
Άρρετες	35.779	2.637	14.493	17.449	967	233
Α Α Γαλαρία, κτηνοτροφία, θήρα, δασοκομία, αλιεία.....	6.873	189	5.756	393	535	—
Β Γ Οργάνια, λατομεία.....	271	37	54	176	4	—
Δ Α Μεταποιητικές βιομηχανίες.....	4.564	604	1.521	2.103	136	—
Ε Β Παραγωγή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, νερού.....	356	2	8	346	—	—
Ζ Γ Κατασκευές.....	5.921	328	1.961	3.588	44	—
Α Β Εμπόριο, επισκευές, ξενοδοχεία, εστιατόρια.....	6.092	1.017	3.041	1.823	211	—
Β Γ Μεταφορές, αποθήκευση, επικοινωνίες.....	2.657	129	923	1.586	19	—
Δ Γ Ενόμιμοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί.....	453	4	26	423	—	—
Ε Α Λοιπές υπηρεσίες.....	7.961	300	1.127	6.523	11	—
Ζ Δε δήλωσαν κλάδο οικονομικής δραστηριότητας.....	831	27	76	488	7	233
Θήκες	15.218	502	4.253	8.012	2.369	82
Α Α Γαλαρία, κτηνοτροφία, θήρα, δασοκομία, αλιεία.....	4.411	64	2.443	126	1.778	—
Β Γ Οργάνια, λατομεία.....	14	3	1	6	4	—
Δ Α Μεταποιητικές βιομηχανίες.....	1.430	65	279	939	147	—
Ε Β Παραγωγή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, νερού.....	47	—	3	44	—	—
Ζ Γ Κατασκευές.....	60	2	8	45	5	—
Α Β Εμπόριο, επισκευές, ξενοδοχεία, εστιατόρια.....	2.434	258	889	890	397	—
Β Γ Μεταφορές, αποθήκευση, επικοινωνίες.....	146	3	9	132	2	—
Δ Γ Ενόμιμοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί.....	227	—	15	212	—	—
Ε Α Λοιπές υπηρεσίες.....	6.129	104	586	5.408	31	—
Ζ Δε δήλωσαν κλάδο οικονομικής δραστηριότητας.....	320	3	20	210	5	82
4.4 ΝΟΜΟΣ ΠΡΕΒΕΖΗΣ						
Αμφότερων των φύλων	20.660	1.312	8.721	8.446	2.082	99
Α Α Γαλαρία, κτηνοτροφία, θήρα, δασοκομία, αλιεία.....	7.358	322	5.237	615	1.634	—
Β Γ Οργάνια, λατομεία.....	40	5	5	28	2	—
Δ Α Μεταποιητικές βιομηχανίες.....	1.666	176	445	963	82	—
Ε Β Παραγωγή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, νερού.....	114	—	1	113	—	—
Ζ Γ Κατασκευές.....	2.151	146	693	1.281	31	—
Α Β Εμπόριο, επισκευές, ξενοδοχεία, εστιατόρια.....	3.025	480	1.424	831	290	—
Β Γ Μεταφορές, αποθήκευση, επικοινωνίες.....	1.081	47	362	662	10	—
Δ Γ Ενόμιμοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί.....	216	2	9	205	—	—
Ε Α Λοιπές υπηρεσίες.....	4.070	120	457	3.468	25	—
Ζ Δε δήλωσαν κλάδο οικονομικής δραστηριότητας.....	439	14	38	280	8	99

Πίνακας 2 Απασχολούμενοι κατά φύλο, ομάδες κλάδων οικονομικής δραστηριότητας και θέση στο επάγγελμα.
 Σύνολο Ελλάδος, αστικές (Πολεοδομικά Συγκροτήματα Αθηνών και Θεσσαλονίκης, λοιπές αστικές), ημιαστικές και αγροτικές περιοχές
 γεωγραφικά διαμερίσματα κατά αστικές, ημιαστικές, αγροτικές περιοχές, και νομοί
 Απογραφή πληθυσμού της 17ης Μαρτίου 1991

Κατηγορία	Φύλο Ομάδες κλάδων οικονομικής δραστηριότητας (ΣΤΑΚΟΔ -91)	Σύνολο	Θέση στο επάγγελμα				Δε δήλωσαν επάγγελμα
			Εργοδότες	Εργαζόμενοι για δικό τους λογαριασμό	Μισθωτοί	Συμβολοφούντα και μη αμειβόμενα μέλη νοικοκυριού	
Άρρενες		15.303	1.140	7.262	6.107	735	59
A,B Γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα, δασοκομία, αλιεία		5.689	272	4.358	512	547	—
Γ Ορυχεία, λατομεία		40	5	5	28	2	—
Δ Μεταποιητικές βιομηχανίες		1.161	161	383	577	40	—
Ε Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, νερού		105	—	1	104	—	—
ΣΤ Κατασκευές		2.125	144	691	1.261	29	—
Ζ,Η Εμπόριο, επισκευές, ξενοδοχεία, εστιατόρια		2.219	409	1.150	583	97	—
Θ Μεταφορές, αποθήκευση, επικοινωνίες		1.033	44	361	622	6	—
Ι Ενδιάμεσοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί		133	2	7	124	—	—
Κ-Π Λοιπές υπηρεσίες		2.484	93	294	2.085	12	—
X9 Δε δήλωσαν κλάδο οικονομικής δραστηριότητας		314	10	32	211	2	59
Θήλειες		5.357	172	1.459	2.339	1.247	44
A,B Γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα, δασοκομία, αλιεία		2.169	50	929	103	1.087	—
Γ Ορυχεία, λατομεία		—	—	—	—	—	—
Δ Μεταποιητικές βιομηχανίες		505	15	62	386	42	—
Ε Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, νερού		9	—	—	9	—	—
ΣΤ Κατασκευές		26	2	2	20	2	—
Ζ,Η Εμπόριο, επισκευές, ξενοδοχεία, εστιατόρια		806	71	294	248	193	—
Θ Μεταφορές, αποθήκευση, επικοινωνίες		48	3	1	40	4	—
Ι Ενδιάμεσοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί		83	—	2	81	—	—
Κ-Π Λοιπές υπηρεσίες		1.586	27	163	1.383	13	—
X9 Δε δήλωσαν κλάδο οικονομικής δραστηριότητας		125	4	6	69	6	40
5. ΘΕΣΣΑΛΙΑ (ΣΥΝΟΛΟ ΠΕΡΙΟΧΩΝ)							
Αμφότερων των φύλων		245.474	13.909	98.321	108.346	21.910	2.488
A,B Γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα, δασοκομία, αλιεία		77.179	1.720	55.002	2.994	17.463	—
Γ Ορυχεία, λατομεία		660	49	80	518	13	—
Δ Μεταποιητικές βιομηχανίες		31.090	2.645	6.391	21.081	973	—
Ε Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, νερού		1.201	18	81	1.095	7	—
ΣΤ Κατασκευές		20.353	1.247	7.439	11.422	245	—
Ζ,Η Εμπόριο, επισκευές, ξενοδοχεία, εστιατόρια		38.252	5.740	17.599	12.206	2.707	—
Θ Μεταφορές, αποθήκευση, επικοινωνίες		12.184	498	3.606	7.949	131	—
Ι Ενδιάμεσοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί		3.165	23	243	2.894	5	—
Κ-Π Λοιπές υπηρεσίες		51.049	1.680	7.447	41.709	213	—
X9 Δε δήλωσαν κλάδο οικονομικής δραστηριότητας		10.341	289	933	6.478	153	2.488
Άρρενες		185.635	12.902	85.763	75.581	10.506	1.783
A,B Γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα, δασοκομία, αλιεία		61.685	1.581	49.214	2.455	8.435	—
Γ Ορυχεία, λατομεία		632	48	78	493	13	—
Δ Μεταποιητικές βιομηχανίες		22.137	2.381	5.393	13.902	461	—
Ε Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, νερού		1.066	16	68	980	2	—
ΣΤ Κατασκευές		20.173	1.235	7.394	11.310	234	—
Ζ,Η Εμπόριο, επισκευές, ξενοδοχεία, εστιατόρια		28.608	4.781	14.310	8.385	1.132	—
Θ Μεταφορές, αποθήκευση, επικοινωνίες		11.548	485	3.561	7.395	107	—
Ι Ενδιάμεσοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί		2.023	20	153	1.848	2	—
Κ-Π Λοιπές υπηρεσίες		30.207	1.201	4.827	24.126	53	—
X9 Δε δήλωσαν κλάδο οικονομικής δραστηριότητας		7.556	254	765	4.687	67	1.783
Θήλειες		59.839	1.907	13.058	32.765	11.404	705
A,B Γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα, δασοκομία, αλιεία		15.494	139	5.788	539	9.028	—
Γ Ορυχεία, λατομεία		28	1	2	25	—	—
Δ Μεταποιητικές βιομηχανίες		8.953	264	998	7.179	512	—
Ε Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, νερού		135	2	13	115	5	—
ΣΤ Κατασκευές		180	12	45	112	11	—
Ζ,Η Εμπόριο, επισκευές, ξενοδοχεία, εστιατόρια		9.644	959	3.289	3.821	1.575	—
Θ Μεταφορές, αποθήκευση, επικοινωνίες		636	13	45	554	24	—
Ι Ενδιάμεσοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί		1.142	3	90	1.046	3	—
Κ-Π Λοιπές υπηρεσίες		20.842	479	2.620	17.583	160	—
X9 Δε δήλωσαν κλάδο οικονομικής δραστηριότητας		2.785	35	168	1.791	86	705

ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΗΣ ΔΕΚΑΕΤΙΑΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ, ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ II

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ (ΕΟΚ) αριθ. 4028/86 ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ

της 18ης Δεκεμβρίου 1986

σχετικά με κοινοτικές δράσεις για τη βελτίωση και την προσαρμογή των διαρθρώσεων του τομέα της αλιείας και της υδατοκαλλιέργειας

ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ,

Έχοντας υπόψη:

τη συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας, και ιδίως τα άρθρα 42 και 43,

την πράξη προσχώρησης της Ισπανίας και της Πορτογαλίας, και ιδίως το άρθρο 153,

την πρόταση της Επιτροπής (1),

τη γνώμη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (2),

Εκτιμώντας:

ότι η κοινή δράση αναδιάρθρωσης, εκσυγχρονισμού και ανάπτυξης του τομέα της αλιείας και ανάπτυξης του τομέα της υδατοκαλλιέργειας, που ορίστηκε με τον κανονισμό (ΕΟΚ) αριθ. 2908/83 (3), όπως τροποποιήθηκε από τον κανονισμό (ΕΟΚ) αριθ. 3733/85 (4), το σύστημα ενθάρρυνσης της περαιοματικής αλιείας και της συναρκασίας στα θέματα της αλιείας στα πλαίσια κοινών επιχειρήσεων που ορίστηκε με τον κανονισμό (ΕΟΚ) αριθ. 2909/83 (5), όπως τροποποιήθηκε από τον κανονισμό (ΕΟΚ) αριθ. 3727/85 (6), καθώς και οι δράσεις προσαρμογής της παραγωγικής ικανότητας στον τομέα της αλιείας που ορίστηκαν με την οδηγία 83/515/ΕΟΚ (7), όπως τροποποιήθηκε από την οδηγία 85/590/ΕΟΚ (8), παύουν να ισχύουν στο τέλος του 1986

ότι η επιδίωξη για βελτίωση της διαρθρωτικής κατάστασης του τομέα είναι απαραίτητο στοιχείο για την ανάπτυξη της κοινής αλιευτικής πολιτικής και αποτελεί ένα από τα μέσα για να επιτευχθούν στον τομέα αυτό οι στόχοι του άρθρου 39 παράγραφος 1 στοιχεία α), β) και δ) της συνθήκης, ότι συνεπώς η διαρθρωτική δράση που πρέπει να επιτρέψει τη βελτίωση αυτή πρέπει να βασισθεί σε αντίληψη και κριτήρια κοινοτικά

ότι η εμπειρία απέδειξε τη χρησιμότητα συγκέντρωσης των διαφόρων διαρθρωτικών δράσεων σε ενιαίο ρυθμιστικό πλαίσιο που να ισχύει για μια αρκετά μακρά περίοδο προκειμένου να επιτραπεί η καθιέρωση μιας σταθερής και διαρκούς πολιτικής, ότι, κατά συνέπεια, πρέπει επίσης να

προβλεφθεί για τις δράσεις αυτές κοινοτική χρηματοδοτική ενίσχυση που να εγγράφεται στο πλαίσιο συνόλου πιστώσεων του προϋπολογισμού σε πολυετή βάση

ότι οι θεμελιώδεις κατευθύνσεις της νέας διαρθρωτικής πολιτικής στον τομέα της αλιείας πρέπει να λαμβάνουν υπόψη όχι μόνο τον απολογισμό και την εμπειρία του παρελθόντος αλλά επίσης να καθορίζονται βάσει νέων δεδομένων που επιβάλλονται στον τομέα αυτό λόγω του μεγέθους που απέκτησε μετά από τη διεύρυνση της Κοινότητας με την Ισπανία και την Πορτογαλία, ότι, έναντι της νέας αυτής κατάστασης, η διαρθρωτική πολιτική πρέπει κυρίως να αποβλέπει στην ισόρροπη εκμετάλλευση των εσωτερικών πόρων και να λαμβάνει υπόψη σε μεγάλο βαθμό το Κοινότατα δεδομένου ότι παρουσιάζει έλλειμμα σε αλιευτικά προϊόντα, είναι αναγκασμένη να αναζητήσει να διευρύνει τις πηγές εφοδιασμού της, κυρίως με την αύξηση των αλιευτικών δυνατοτήτων και με επέκταση των δραστηριοτήτων στον τομέα της υδατοκαλλιέργειας, ότι, επιπλέον, σύμφωνα με τις κατευθύνσεις που προβλέπονται στο άρθρο 39 παράγραφος 2 της συνθήκης η διαρθρωτική αυτή πολιτική πρέπει να λαμβάνει υπόψη σε μεγάλο βαθμό το οικονομικό και κοινωνικό περιβάλλον του τομέα της αλιείας και να μπορεί να διαμορφώνεται ενδεχομένως σε συνάρτηση με την ποικιλία ή το μέγεθος ορισμένων διαρθρωτικών προβλημάτων σε περιφερειακό επίπεδο

ότι τα ανωτέρω καθώς και οι συνθήκες εκμετάλλευσης του τομέα της αλιείας επιβάλλουν την εφαρμογή διαρθρωτικής πολιτικής οργανωμένης σε κοινοτικό επίπεδο και υποστηριζόμενης με δημόσια κεφάλαια προκειμένου να εξασφαλισθεί η καλή εφαρμογή της κοινής αλιευτικής πολιτικής στο σύνολό της, ότι, εντούτοις, η αποτελεσματικότητα της υποστήριξης αυτής μπορεί να αυξηθεί με την πρόβλεψη μορφών χρηματοδότησης που είναι περισσότερο προσαρμοσμένες στις διάφορες συγκεκριμένες καταστάσεις του τομέα και που επιτρέπουν να διευκολυνθεί η πρόσβαση όσων πραγματοποιούν επιχειρήσεις για την επίτευξη επενδυτικών κεφαλαίων αυξάνοντας ταυτόχρονα την οικονομική πιστότητα των επιχειρήσεων, ότι, εξάλλου, αυτές οι νέες μορφές παρέμβασης επιτρέπουν να αυξηθεί η επίδραση της κοινοτικής δράσης και πρέπει, κατά συνέπεια, να τύχουν προτεραιότητας

ότι οι διαρθρωτικές δράσεις πρέπει, στο μέτρο του δυνατού, να αναπτυχθούν στο πλαίσιο πολυετών προγραμμάτων προσανατολισμού που να εξασφαλίζουν για κάθε κράτος μέλος την απαραίτητη συνοχή μεταξύ των κοινοτικών και εθνικών μέτρων καθώς και το συμβιβασμό των τελευταίων αυτών με τους στόχους της κοινής πολιτικής, ότι προγράμματα του είδους αυτού πρέπει να συμβιβάζονται με τους στόχους και τα μέσα της περιφερειακής πολιτικής, ότι προγράμματα του είδους αυτού πρέπει να περιλαμβάνουν εμπειριστικώς την ανάλυση της κατάστασης σε κάθε κράτος μέλος ώστε να μπορεί η Επιτροπή να εκτιμήσει τη γενική αρχική διαρ-

(1) ΕΕ αριθ. C 279 της 5. 11. 1986, σ. 3.

(2) Γνώμη που διατυπώθηκε στις 12 Νοεμβρίου 1986 (δεν δημοσιεύθηκε ακόμα στην Επίσημη Εφημερίδα).

(3) ΕΕ αριθ. L 290 της 22. 10. 1983, σ. 1.

(4) ΕΕ αριθ. L 361 της 31. 12. 1985, σ. 78.

(5) ΕΕ αριθ. L 290 της 22. 10. 1983, σ. 9.

(6) ΕΕ αριθ. L 361 της 31. 12. 1985, σ. 56.

(7) ΕΕ αριθ. L 290 της 22. 10. 1983, σ. 15.

(8) ΕΕ αριθ. L 372 της 31. 12. 1985, σ. 49.

θρωτική κατάσταση καθώς και τις προβλέψεις σχετικά με την ανάπτυξη των διαρθρώσεων παραγωγής σε μια μεσοπρόθεσμη περίοδο ότι η εκτίμηση της Επιτροπής κατά την εφαρμογή του προγράμματος, πρέπει να μπορεί να προσαρμόζεται σε συνάρτηση με την πραγματική εξέλιξη των διαρθρώσεων σε κάθε κράτος μέλος ότι, για το σκοπό αυτό, τα κράτη μέλη πρέπει να χορηγούν στην Επιτροπή όλα τα απαραίτητα πληροφοριακά στοιχεία και να λαμβάνουν όλα τα μέτρα που είναι απαραίτητα προκειμένου να εξασφαλισθεί η υλοποίηση των προγραμμάτων

και συνεπώς να προβλεφθεί ειδική υποστήριξη για επενδύσεις που αφορούν τον εξοπλισμό των λιμένων αλιείας' ότι οι επενδύσεις αυτές πρέπει να πραγματοποιούνται στο πλαίσιο ενός γενικού σχεδίου που αφορά το σύνολο του συγκεκριμένου λιμένα αλιείας' ότι τα σχέδια αυτά πρέπει να χρηματοδοτούνται κατά προτεραιότητα στο πλαίσιο του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 355/77' ότι για το σκοπό αυτό είναι απαραίτητες ειδικές διατάξεις διαδικασίας'

ότι προκειμένου να περιορισθεί η οικονομική ανασφάλεια των παραγωγών είναι απαραίτητο να συνεχισθεί η αναδιάρθρωση των κοινοτικών στόλων με ανανέωση ή εκσυγχρονισμό που είναι οικονομικά κατάλληλοι για τους στόλους αυτούς και σε ισορροπία με τις πραγματικές δυνατότητες αλίευσης στα ύδατα τόσο εντός της Κοινότητας όσο και εκτός αυτής, προκειμένου να εξασφαλισθεί μακροπρόθεσμα η μεγαλύτερη δυνατή παραγωγικότητα σε αυτά τα μέσα παραγωγής και προκειμένου να προωθηθεί μια διάρθρωση οικονομικά βιώσιμων επιχειρήσεων

ότι είναι απαραίτητο να ληφθούν μέτρα προκειμένου να ευνοηθεί η κατανάλωση προϊόντων που προέρχονται από είδη που παρουσιάζουν πλεόνασμα ή που τυγχάνουν μικρής εκμετάλλευσης' ότι για να πραγματοποιηθεί αυτό είναι σκόπιμο να προβλεφθεί άμεση κοινοτική συνδρομή σε συλλογικά σχέδια δράσης στον τομέα αυτό

ότι η εμπειρία έδειξε ότι η ανάπτυξη του τομέα της υδατοκαλλιέργειας συνέβαλε στη βελτίωση της κατάστασης εφοδιασμού σε προϊόντα της αλιείας' ότι συνεπώς είναι επιθυμητό να συνεχισθεί να ενθαρρύνεται η δραστηριότητα αυτή

ότι ορισμένες περιφερειακές ή τομεακές καταστάσεις μπορεί να απαιτούν την εφαρμογή ειδικών μέτρων που δεν έχουν προβλεφθεί μέχρι τώρα' ότι είναι απαραίτητο, για το σκοπό αυτό, να προβλεφθεί μια ευέλικτη διαδικασία που να επιτρέπει τη γρήγορη θέσπιση τέτοιων ειδικών μέτρων' ότι τα μέτρα αυτά πρέπει να συμβιβάζονται, στις περιοχές όπου εφαρμόζονται, με τα άλλα κοινοτικά διαρθρωτικά μέτρα που υφίστανται εκτός του τομέα της αλιείας

ότι είναι σκόπιμο οι παράκτιες ζώνες να προστατεύονται με τη δημιουργία τεχνητών διαρθρώσεων που θα προορίζονται να διευκολύνουν την αύξηση του αλιευτικού πληθυσμού ώστε να είναι δυνατή, μετά από μια περίοδο διακοπής της αλιευτικής δραστηριότητας, η μεγαλύτερη δυνατή εκμετάλλευση των ζωνών αυτών

ότι προκειμένου να εξασφαλισθεί ο μέγιστος βαθμός διαφάνειας στη διαχείριση του συνόλου των διαρθρωτικών αυτών δράσεων θα πρέπει να μειωθούν οι διοικητικοί περιορισμοί και να απλουστευθούν οι διαδικασίες

ότι η ισορροπία μεταξύ των αλιευτικών ικανοτήτων και των διαθέσιμων αλιευτικών πόρων δεν μπορεί να είναι σταθερή' ότι πρέπει λοιπόν να αναληφθεί δράση προκειμένου να περιοριστούν οι υπερβολικές αλιευτικές ικανότητες' ότι για το σκοπό αυτό πρέπει να προβλεφθεί κοινοτική υποστήριξη για την ανάληψη ενεργειών υπέρ της προσωρινής ή οριστικής παύσης της αλιευτικής δραστηριότητας

ότι πρέπει να ληφθούν μέτρα για την πρόληψη και καταστολή κάθε ανωμαλίας και για την ανάκτηση των ποσών που έχουν χαθεί μετά από τέτοιες ανωμαλίες ή αμέλειες' ότι πρέπει να προβλεφθεί επίσης η δυνατότητα αναστολής, μείωσης ή κατάργησης της κοινοτικής χρηματοδότησης

ότι είναι επίσης απαραίτητο να διατηρηθούν ή ακόμη και να βελτιωθούν οι αλιευτικές δυνατότητες εκτός των υδάτων που υπόκεινται σε κοινοτική αλιευτική ρύθμιση' ότι ο στόχος αυτός μπορεί να επιτευχθεί με άμεση κοινοτική συνδρομή σε σχέδια πειραματικής αλιείας ή προσωρινών ενώσεων επιχειρήσεων

ότι οι δαπάνες της Κοινότητας πρέπει να αποτελούν το αντικείμενο ευπεριστοτωμένων ελέγχων' ότι, επιπλέον των ελέγχων που πραγματοποιούν τα κράτη μέλη με δική τους πρωτοβουλία και οι οποίοι εξακολουθούν να είναι ουσιαστικοί, πρέπει να προβλεφθούν επαληθεύσεις από υπαλλήλους της Επιτροπής καθώς και η δυνατότητα για την Επιτροπή να απευθύνει έκκληση στα κράτη μέλη

ότι προκειμένου να βελτιωθούν οι συνθήκες παραγωγής, εκφόρτωσης και πώλησης των αλιευτικών προϊόντων, είναι απαραίτητο να διευρυνθεί η δράση που έχει αναληφθεί στο πλαίσιο του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 355/77 του Συμβουλίου της 15ης Φεβρουαρίου 1977 περί κοινής δράσης για τη βελτίωση των συνθηκών μεταποίησης και εμπορίας των γεωργικών και αλιευτικών προϊόντων (1), όπως τροποποιήθηκε τελευταία από τον κανονισμό (ΕΟΚ) αριθ. 2224/86 (2),

ότι πρέπει να προβλεφθεί τροποποίηση ορισμένων κριτηρίων βάσει μιας απλουστευμένης διαδικασίας προκειμένου να προσαρμόζονται καλύτερα στην εξέλιξη μιας κατάστασης η οποία μπορεί να παρουσιάζει πολύ μεγάλες διακυμάνσεις

ότι η εφαρμογή του συστήματος που απορρέει από τον παρόντα κανονισμό πρέπει να πραγματοποιηθεί κάτω από τις καλύτερες συνθήκες' ότι, για το σκοπό αυτό, η θέσπιση ορισμένων μεταβατικών μέτρων μπορεί να κριθεί απαραίτητη' ότι πρέπει λοιπόν να προβλεφθεί η δυνατότητα θέσπισης των κατάλληλων μέτρων σύμφωνα με μια ταχεία και χρονικά περιορισμένη διαδικασία,

(1) ΕΕ αριθ. L 51 της 23. 1. 1977, σ. 1.

(2) ΕΕ αριθ. L 194 της 17. 7. 1986, σ. 4.

Άρθρο 1

1. Προκειμένου να διευκολυνθεί η διαρθρωτική εξέλιξη του τομέα της αλιείας στο πλαίσιο των κατευθύνσεων της κοινής αλιευτικής πολιτικής, η Επιτροπή μπορεί, υπό τους όρους που προβλέπονται στον παρόντα κανονισμό, να χορηγεί κοινοτική χρηματοδοτική ενίσχυση στις δράσεις που αναλαμβάνονται στους ακόλουθους τομείς:

α) αναδιάρθρωση, ανανέωση ή εκσυγχρονισμός του αλιευτικού στόλου

β) ανάπτυξη της υδατοκαλλιέργειας και διεύθυνση των προστατευόμενων θαλάσσιων ζωνών ενόψει μιας καλύτερης διαχείρισης της παράκτιας αλιευτικής ζώνης

γ) επαναπροσανατολισμός της αλιευτικής δραστηριότητας με την καθιέρωση πειραματικών αποστολών αλιείας και προσωρινών ενώσεων επιχειρήσεων

δ) προσαρμογή των ικανοτήτων αλιείας με προσωρινή ή οριστική παύση της δραστηριότητας ορισμένων αλιευτικών σκαφών

ε) εξοπλισμός των αλιευτικών λιμένων προκειμένου να βελτιωθούν οι συνθήκες παραγωγής και εκφόρτωσης των προϊόντων

στ) αναζήτηση νέων τρόπων διάθεσης για τα προϊόντα που προέρχονται από είδη που παρουσιάζουν πλεόνασμα ή τυγχάνουν υποεκμετάλλευσης.

2. Οι ενέργειες που αναφέρονται στην παράγραφο 1 στοιχεία α), β) και δ) πρέπει να εγγράφονται στο πλαίσιο πολυετών προγραμμάτων προσανατολισμού που αναφέρονται στον τίτλο Ι.

3. Η ενέργεια που αναφέρεται στην παράγραφο 1 στοιχείο ε) πρέπει να εγγράφεται στο πλαίσιο εθνικών προγραμμάτων που αναφέρονται στο άρθρο 2 του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 355/77.
 CAN 4042/83.

ΤΙΤΛΟΣ Ι

Πολυετή προγράμματα προσανατολισμού

Άρθρο 2

1. Στο πλαίσιο του παρόντος κανονισμού, ως «πολυετές πρόγραμμα προσανατολισμού», το οποίο κατωτέρω καλείται «πρόγραμμα», νοείται ένα σύνολο στόχων μαζί με κατάλογο των μέσων που είναι απαραίτητα για την επίτευξη τους, που καθιστά δυνατό τον προσανατολισμό της ανάπτυξης του αλιευτικού τομέα στο πλαίσιο μιας γενικής προοπτικής διαρκούς χαρακτήρα.

2. Τα προγράμματα πρέπει κυρίως να εξασφαλίζουν:

α) τη δημιουργία ενός βιώσιμου αλιευτικού στόλου, σε αρμονία με τις οικονομικές και κοινωνικές απαιτήσεις των σχετικών περιοχών, που να προσαρμόζεται στις δυνατότητες αλιεύσης που προβλέπονται μεσοπρόθεσμα

β) την προσαρμογή της αλιευτικής δραστηριότητας στην εξέλιξη της ζήτησης των καταναλωτών και τον κανονικό εφοδιασμό της αγοράς

γ) τη συνεκτίμηση των κοινωνικοοικονομικών συνεπειών και των επιπτώσεων, για τις διάφορες περιοχές, της προβλεπόμενης εξέλιξης του συγκεκριμένου τομέα

δ) την ανάπτυξη τεχνικά βιώσιμων και οικονομικά αποδοτικών εκτροφών ιχθύων, οστρακόδερμων ή μαλακίων.

3. Τα προγράμματα πρέπει να αφορούν το σύνολο του τομέα στο σχετικό κράτος μέλος και να περιλαμβάνουν τουλάχιστον τα στοιχεία που ορίζονται στο παράρτημα Ι.

4. Η Επιτροπή, που αποφασίζει σύμφωνα με τη διαδικασία που προβλέπεται στο άρθρο 47, μπορεί να συμπληρώσει το παράρτημα Ι.

π. προϋπόθεση για κάθε έτη, η οποία...

Άρθρο 3

1. Το αργότερο στις 30 Απριλίου 1987, τα κράτη μέλη διαβιβάζουν στην Επιτροπή ένα πρόγραμμα σχετικά με τον αλιευτικό τους στόλο καθώς και ένα πρόγραμμα σχετικά με την υδατοκαλλιέργεια και τη διαμόρφωση προστατευόμενων θαλάσσιων ζωνών.

2. Τα προγράμματα που αναφέρονται στην παράγραφο 1 αφορούν την περίοδο από 1ης Ιανουαρίου 1987 έως 31 Δεκεμβρίου 1991.

3. Το αργότερο οκτώ μήνες πριν από τη λήξη των προγραμμάτων που αναφέρονται στην παράγραφο 1, τα κράτη μέλη διαβιβάζουν στην Επιτροπή νέα προγράμματα που αφορούν την περίοδο από 1ης Ιανουαρίου 1992 έως 31 Δεκεμβρίου 1996.

π. προϋπόθεση

Άρθρο 4

1. Μετά από αίτηση της Επιτροπής, το κράτος μέλος που ενδιαφέρεται για ένα πρόγραμμα παρέχει τα συμπληρωματικά στοιχεία εκτίμησης στο πλαίσιο των στοιχείων που καθορίζονται στο άρθρο 2.

2. Η Επιτροπή, λαμβάνοντας υπόψη την προβλεπόμενη εξέλιξη των αλιευτικών πόρων και της αγοράς των προϊόντων της αλιείας και της υδατοκαλλιέργειας καθώς και τα μέτρα που έχουν θεσπιστεί στα πλαίσια της κοινής αλιευτικής πολιτικής και τους προσανατολισμούς της, εξετάζει εάν τα προγράμματα πληρούν τους όρους του άρθρου 2 και μπορούν να αποτελέσουν το πλαίσιο κοινοτικών και εθνικών χρηματοδοτικών παρεμβάσεων στον εν λόγω τομέα.

3. Το αργότερο έξι μήνες μετά από τη διαβίβαση κάθε προγράμματος, η Επιτροπή αποφασίζει για την έγκρισή του σύμφωνα με τη διαδικασία που προβλέπεται στο άρθρο 47.

Για να τύχουν συνδρομής, οι δοάσεις που αναφέρονται στην παράγραφο 1 πρέπει:

να συγκεντρώνουν για ένα καθορισμένο κράτος μέλος, ένα σύνολο δημόσιων, ημιδημόσιων ή ιδιωτικών σχεδίων υλικών επενδύσεων σχετικά με τον εκσυγχρονισμό ή τη μετατροπή των εν ενεργεία αλιευτικών σκαφών.

να εγγράφονται στα πλαίσια ενός προγράμματος που αναφέρεται στο άρθρο 2 και εγκρίνεται από την Επιτροπή.

Τα κράτη μέλη βεβαιώνονται ότι τα σχέδια που αναφέρονται στην παράγραφο 2 στοιχείο α):

αφορούν σκάφη που έχουν μήκος μεταξύ καθέτων ίσο ή ανώτερο από 9 μέτρα, ενώ το όριο αυτό ανέρχεται σε 12 μέτρα για τα σκάφη που είναι σε θέση να αλιεύουν με τράτες.

αποσκοπούν στην ορθολογική οργάνωση των δραστηριοτήτων αλιείας, σε μια καλύτερη διατήρηση των αλιευμάτων, στην εξοικονόμηση ενέργειας ή στη βελτίωση των συνθηκών εργασίας και ασφάλειας των πληρωμάτων.

είναι σημαντικά και περιλαμβάνουν επενδύσεις επιλέξιμες για συνδρομή που ανέρχεται σε 25 000 ECU τουλάχιστον ανά σχέδιο, ενώ το όριο αυτό μειώνεται σε 12 000 ECU για τα σχέδια που αφορούν σκάφη που έχουν μήκος μεταξύ καθέτων μεταξύ 9 και 12 μέτρων.

αφορούν εργασίες που θα πραγματοποιηθούν στην Κοινοτητα.

δεν υπερβαίνουν το 50 % της αξίας ενός νέου σκάφους του ίδιου τύπου με το συγκεκριμένο σκάφος.

αφορούν σκάφη που διαθέτουν τον απαιτούμενο εξοπλισμό για τις αλιευτικές δραστηριότητες και την ασφάλεια των πληρωμάτων.

πραγματοποιούνται από φυσικά ή νομικά πρόσωπα, που διαθέτουν επαρκή επαγγελματική ικανότητα για την αλιευτική δραστηριότητα, λαμβανομένης κυρίως υπόψη, όσον αφορά τα φυσικά πρόσωπα, της επαγγελματικής κατάρτισής τους.

Άρθρο 10

Για κάθε σχέδιο και σε σχέση με το ποσό της επένδυσης που λαμβάνεται υπόψη για μια συνδρομή, η συνδρομή που προβλέπεται στο άρθρο 9 καθώς και η χρηματοδοτική μετοχή του σχετικού κράτους μέλους πρέπει να είναι αναλογικές με τα ποσοστά που αναφέρονται στο παράρτημα II.

Οι λεπτομέρειες εφαρμογής του παρόντος τίτλου και των ορισμών των επιλέξιμων επενδύσεων που αναφέρονται στο άρθρο 9 παράγραφος 3 στοιχείο γ) θεσπίζονται από την Επιτροπή σύμφωνα με τη διαδικασία που προβλέπεται στο άρθρο 47.

ΤΙΤΛΟΣ IV

Ανάπτυξη της υδατοκαλλιέργειας και διευθέτηση της παράκτιας ζώνης

Άρθρο 11

1. Η Επιτροπή μπορεί να εγκρίνει κοινοτική χρηματοδοτική συνδρομή σε δημόσια, ημιδημόσια ή ιδιωτικά σχέδια σχετικά με:

- α) υλικές επενδύσεις για την κατασκευή, τον εξοπλισμό, τον εκσυγχρονισμό ή την επέκταση εγκαταστάσεων για την εκτροφή ιχθύων, οστρακόδερμων ή μαλακίων.
- β) δράσεις προστασίας και αξιοποίησης των παράκτιων θαλάσσιων ζωνών με την εγκατάσταση, πριν από το βάθος 50 μέτρων, σταθερών ή κινητών στοιχείων για να οριοθετηθούν οι προστατευόμενες ζώνες και για να επιτραπεί η προστασία ή η ανάπτυξη των αλιευτικών πόρων.

2. Για να τύχουν συνδρομής τα σχέδια που αναφέρονται στην παράγραφο 1 πρέπει:

- να εγγράφονται στο πλαίσιο ενός προγράμματος που αναφέρεται στο άρθρο 2 και εγκρίνεται από την Επιτροπή,
- να αφορούν επενδύσεις ύψους άνω των 50 000 ECU.

3. Τα σχέδια που αναφέρονται στην παράγραφο 1 στοιχείο α) πρέπει επίσης:

- να έχουν αποκλειστικά εμπορικό σκοπό,
- να πραγματοποιούνται από φυσικά ή νομικά πρόσωπα, που διαθέτουν επαρκείς επαγγελματικές ικανότητες,
- να υπάρχουν επαρκείς εγγυήσεις ότι θα είναι τελικά αποδοτικά.

4. Τα κράτη μέλη βεβαιούνται ότι τα σχέδια οστρακοκαλλιέργειας αφορούν περιοχές στις οποίες διατηρείται η ποιότητα των υδάτων σύμφωνα με τις ισχύουσες εθνικές ή κοινοτικές διατάξεις όσον αφορά το θέμα αυτό.

5. Τα σχέδια που αναφέρονται στην παράγραφο 1 στοιχείο β) πρέπει επίσης:

- να περιλαμβάνουν επιστημονική παρακολούθηση της δράσης τουλάχιστον για τρία χρόνια, και ιδίως την αξιολόγηση και τον έλεγχο της εξέλιξης των αλιευτικών πόρων της σχετικής θαλάσσιας ζώνης,
- να συνοδεύονται από την απαγόρευση, για τρία χρόνια, κάθε αλιευτικής δραστηριότητας στην προστατευόμενη ζώνη, συμπεριλαμβανομένης και της αλιείας με μόνιμες εγκαταστάσεις ή της απευθείας συλλογής,

- να πραγματοποιούνται από αναγνωρισμένη οργάνωση παραγωγών, συνεταιρισμό παραγωγής ή οργανισμό που ορίζεται για το σκοπό αυτό από την αρμόδια αρχή του συγκεκριμένου κράτους μέλους.

Άρθρο 12

1. Για κάθε σχέδιο και σε σχέση με το ποσό της επένδυσης που λαμβάνεται υπόψη για μια συνδρομή, η συνδρομή που προβλέπεται στο άρθρο 11 καθώς και η χρηματοδοτική συμμετοχή του σχετικού κράτους μέλους πρέπει να είναι σύμφωνες με τα ποσοστά που ορίζονται στο παράρτημα III. Τα ποσοστά της κοινοτικής συνδρομής που καθορίζονται στο παράρτημα αυτό αυξάνονται κατά πέντε μονάδες για τα σχέδια της θαλασσοκαλλιέργειας, μυτιλοκαλλιέργειας ή οστρακοκαλλιέργειας που εφαρμόζονται στο πλαίσιο δράσεων επαναπροσανατολισμού των ναυτών-αλιέων και προβλέπουν τη διάλυση αλιευτικών σκαφών εν ενεργεία.
2. Το ποσό της επένδυσης που λαμβάνεται υπόψη για συνδρομή, το οποίο αναφέρεται στην παράγραφο 1, περιορίζεται σε 3 εκατομμύρια ECU για τα σχέδια υδατοκαλλιέργειας που περιλαμβάνουν την κατασκευή μιας μονάδας προπάχυνσης και πάχυνσης καθώς και την κατασκευή ενός εκκολαπτηρίου και σε 1,8 εκατομμύρια ECU για τα άλλα σχέδια.
3. Οι λεπτομέρειες εφαρμογής του παρόντος άρθρου θεσπίζονται από την Επιτροπή σύμφωνα με τη διαδικασία που προβλέπεται στο άρθρο 47.

ΤΙΤΛΟΣ V

Πειραματική αλιεία

Άρθρο 13

Υπό την έννοια του παρόντος τίτλου ως «πειραματική αποστολή αλιείας» νοείται κάθε αλιευτική δραστηριότητα για εμπορικούς σκοπούς που πραγματοποιείται σε μια καθορισμένη ζώνη, με σκοπό να αξιολογηθεί η αποδοτικότητα μιας τακτικής και διαρκούς εκμετάλλευσης των αλιευτικών πόρων της ζώνης αυτής.

Άρθρο 14

1. Η Επιτροπή χορηγεί κοινοτική χρηματοδοτική συνδρομή σε σχέδια πειραματικών αποστολών αλιείας που αφορούν:
 - α) ύδατα που δεν υπάγονται στην κυριαρχία ή τη δικαιοδοσία ενός κράτους, ή
 - β) ύδατα που υπάγονται στην κυριαρχία ή τη δικαιοδοσία τρίτης χώρας με την οποία η Κοινότητα έχει συνάψει ή

διαπραγματεύεται τη σύναψη συμφωνίας αλιείας και τα ύδατα που πρόσκεινται στα εδάφη των μελών όπου δεν εφαρμόζεται καμία διάταξη της τήκης νομοθεσίας στον τομέα της αλιείας, ή

- γ) ύδατα που υπάγονται στην κυριαρχία ή τη δικαιοδοσία ενός κράτους μέλους.

2. Για να τυχουν κοινοτικής συνδρομής, τα σχέδια αναφέρονται στην παράγραφο 1 πρέπει επίσης:
 - α) να αφορούν αλιευτικά σκάφη μήκους μεταξύ καθενός και 18 μέτρων και
 - β) να αφορούν αποστολές ελάχιστης διάρκειας 60 ημερών αλιείας ανά έτος και ανά σκάφος που θα πραγματοποιηθούν σε μία ή περισσότερες εξόδους στη θάλασσα
 - γ) να αφορούν αλιευτικές ζώνες οι υπολογιζόμενες αλιευτικές δυνατότητες των οποίων επιτρέπουν να προβλεφθεί μακροπρόθεσμα σταθερή και αποδοτική εκμετάλλευση
 - δ) να προβλέπουν την παρουσία επί του σκάφους ενός ή περισσότερων επιστημονικών παρατηρητών που εγκρίνονται από το σχετικό κράτος μέλος ή, εφόσον τούτο δεν είναι εφικτό, τη συμμετοχή ενός επιστημονικού ινστιτούτου για την προετοιμασία της αποστολής για την εκμετάλλευση των επιτευχθέντων αποτελεσμάτων.

3. Ένα σχέδιο μπορεί να περιλαμβάνει πολλές διαδοχικές αποστολές που πραγματοποιούνται στην ίδια αλιευτική ζώνη με σκοπό να καθορισθούν οι βάσεις σταθερής και διαρκούς εκμετάλλευσής της.

4. Δίδεται προτεραιότητα στα σχέδια:

- α) που οργανώνονται από εφοπλιστές που συνεταιρίζονται ενόψει της εν λόγω αποστολής και
- β) που αφορούν αποστολές που οργανώνονται από κοινού από έναν ή περισσότερους εφοπλιστές και μία ή περισσότερες βιομηχανίες μεταποίησης ή εμπορίας.

Άρθρο 15

1. Η συνδρομή που αναφέρεται στο άρθρο 14 συνίσταται στη χορήγηση πρωτοδότσης ενθάρρυνσης, το ποσό της οποίας ισούται για κάθε σχέδιο με το 20 % του επίλεξιμου κόστους της αποστολής. Η συμμετοχή του ή των ενδιαιστούμενων κρατών μελών πρέπει να περιλαμβάνεται μεταξύ του 10 % και του 20 % του κόστους αυτού.

2. Οι λεπτομέρειες εφαρμογής του παρόντος άρθρου, και ιδίως εκείνες που αφορούν τη φύση του επίλεξιμου κόστους καθώς και τη δυνατότητα και τις λεπτομέρειες καταβολής της πρωτοδότσης αυτής σε δόσεις, θεσπίζονται από την Επιτροπή σύμφωνα με τη διαδικασία που προβλέπεται στο άρθρο 47.

ΕΠΙΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ ΥΛΟΘΕΣΙΑΣ

1. Ορισμός επιτημάτων

2. Ορισμός επιτημάτων στην επιχείρηση

3. Το έργο των επιτημάτων στην επιχείρηση

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ III

4. Ορισμός επιτημάτων

5. Ορισμός επιτημάτων

6. Ορισμός επιτημάτων στην επιχείρηση

7. Ορισμός επιτημάτων στην επιχείρηση στην επιχείρηση

8. Ορισμός επιτημάτων στην επιχείρηση στην επιχείρηση

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ ΥΔΑΤΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑΣ

1. Όνομα ερωτώμενου
2. Θέση του ερωτώμενου στην επιχείρηση
3. Τηλέφωνο / Διεύθυνση της επιχείρησης
4. Επωνυμία επιχείρησης
5. Νομική μορφή
6. Έτος ίδρυσης
7. Γεωγραφική θέση της επιχείρησης
8. Ο ιδιοκτήτης της επιχείρησης σε ποια περιοχή κατοικεί;
9. Γιατί επιλέξατε την Πρέβεζα για την εγκατάσταση της επιχείρησής σας;

17. Από ποια περιοχή προέρχεται ο γόνος; Ποιος αναλαμβάνει τη μεταφορά του;

18. Από ποια περιοχή προέρχονται οι προμηθευτές (τροφής, φαρμάκων κ.α.);

19. Πού βρίσκονται οι επιχειρήσεις που σας εξυπηρετούν σε τακτική βάση για:

- Λογιστικά
- Συντήρηση μηχανημάτων
- Τράπεζες
- Άλλες (ποιες;)

20. Σε ποιες περιοχές διοχετεύονται τα προϊόντα (αναλυτικά);

21. Το μεγαλύτερο μέρος της παραγωγής σας διοχετεύεται στην εγχώρια ή στην ξένη αγορά;

22. Ποιος αναλαμβάνει τη μεταφορά των προϊόντων στην εγχώρια και ποιος στην ξένη αγορά;

23. Πόσους εργαζόμενους απασχολεί η επιχείρηση:

Ειδικευμένους Ανειδίκευτους Άνδρες Γυναίκες

Εποχιακό προσωπικό:..... Άνδρες:
Γυναίκες:

24.Οι εργαζόμενοι έχουν άλλη απασχόληση; αν ναι ποια;

25.Υπάρχουν ξένοι εργαζόμενοι στην επιχείρηση;

26.Από ποιες περιοχές έρχονται οι εργαζόμενοι και με τι μέσα;

27.Μεταβολή προσωπικού:

κατά την έναρξη	το 1995	το 1999	το 2003

28.Ποιους κανόνες υγιεινής και ασφάλειας χρησιμοποιεί η επιχείρηση;

29.Τι μέτρα λαμβάνετε για την αποφυγή μόλυνσης της θαλάσσιας έκτασης όπου λειτουργεί η μονάδα;

30.Προμηθεύεται με πρώτες ύλες μεταποιητικές επιχειρήσεις;

31.Αν ναι, σε ποιες περιοχές;

32.Προμηθεύεται καταστήματα λιανικής πώλησης εντός Ν.Πρεβέζης;

33.Αν ναι πόσα και σε ποιες περιοχές;

- 34.Υπάρχουν στην περιοχή σας οργανώσεις παραγωγών/
διεπαγγελματικές οργανώσεις;Αν ναι, έχετε εγγραφεί σε καμμία, σε
ποια;
- 35.Έχετε πάρει επιδοτήσεις και τι είδους (Ε.Ε.,προγράμματα ΟΑΕΔ κ.α.);
- 36.Σε ποιο στάδιο της επιχείρησης, αυτή ενισχύθηκε περισσότερο από
διάφορα προγράμματα οικονομικής στήριξης;
- 37.Υπάρχει στήριξη από τους τοπικούς φορείς (Δήμος κ.α.);

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ:

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ IV

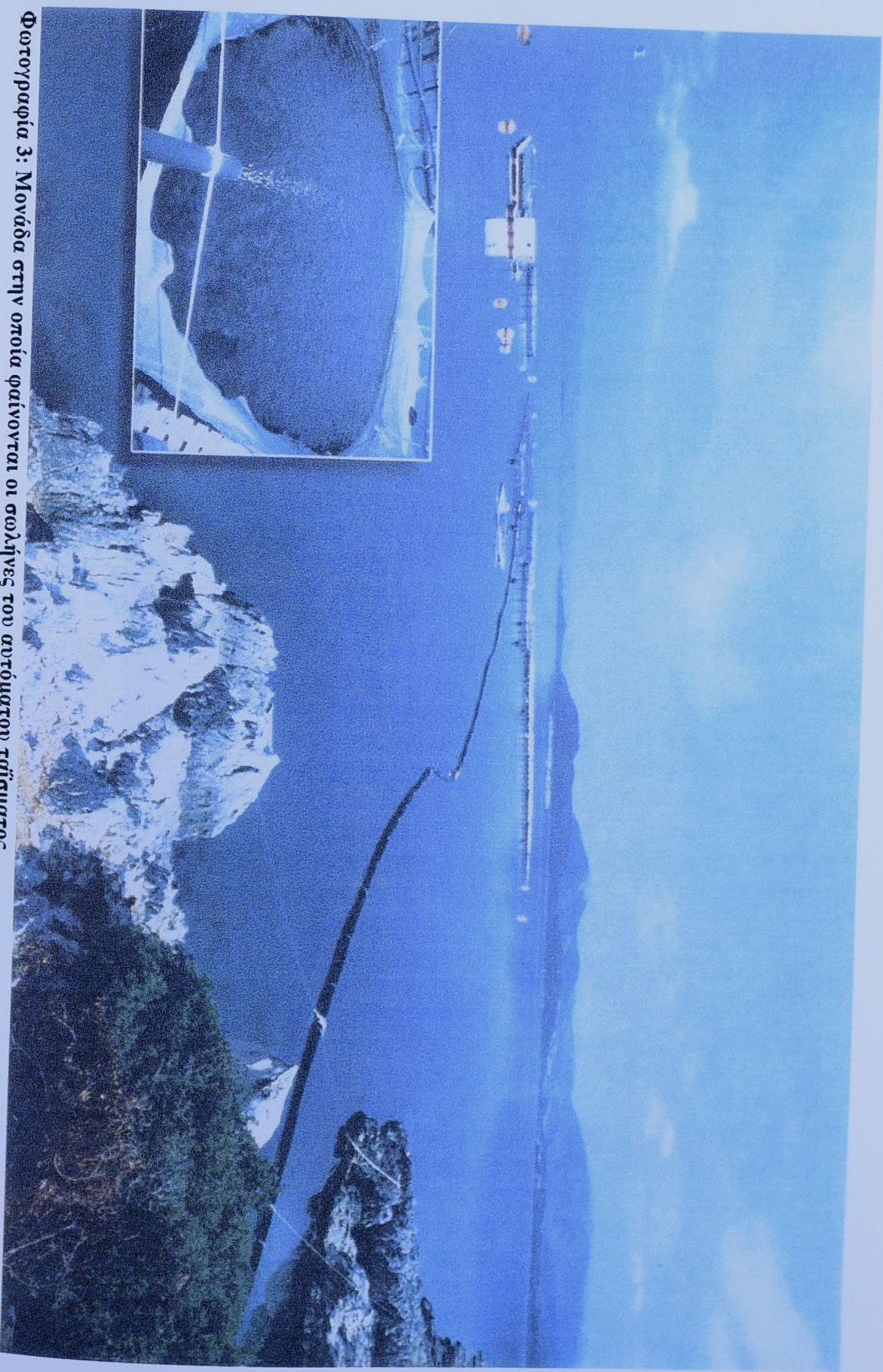
Εικόνα του Αμβρακικού με μονάδα ιχθυοκαλλιέργειας όπως φαίνεται από το λόφο της Λασκάρας

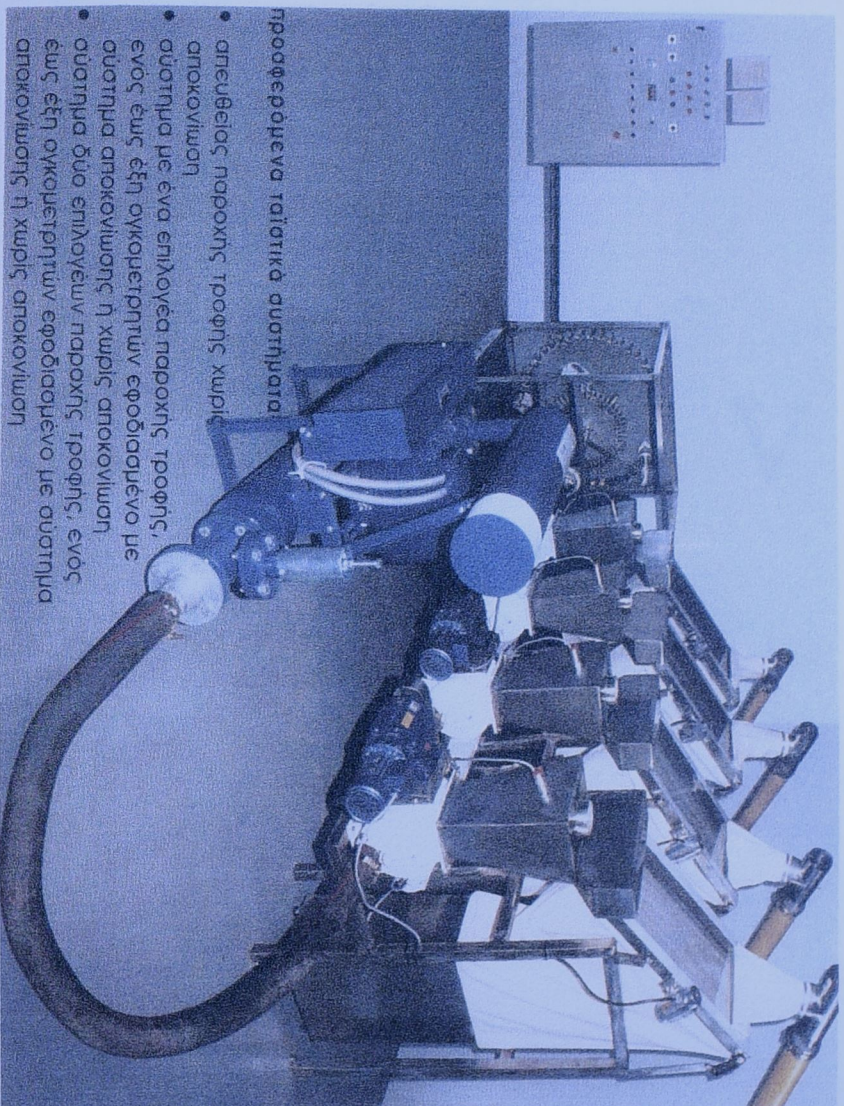
Φωτογραφία 1: Αρχικό στάδιο

Φωτογραφία 2: Τελικό στάδιο

Φωτογραφία 3: Μονάδα στην οποία φαίνονται οι σωλήνες του αυτόματου τσίσηματος

Προσφερόμενα τσίσιτικά συστήματα:

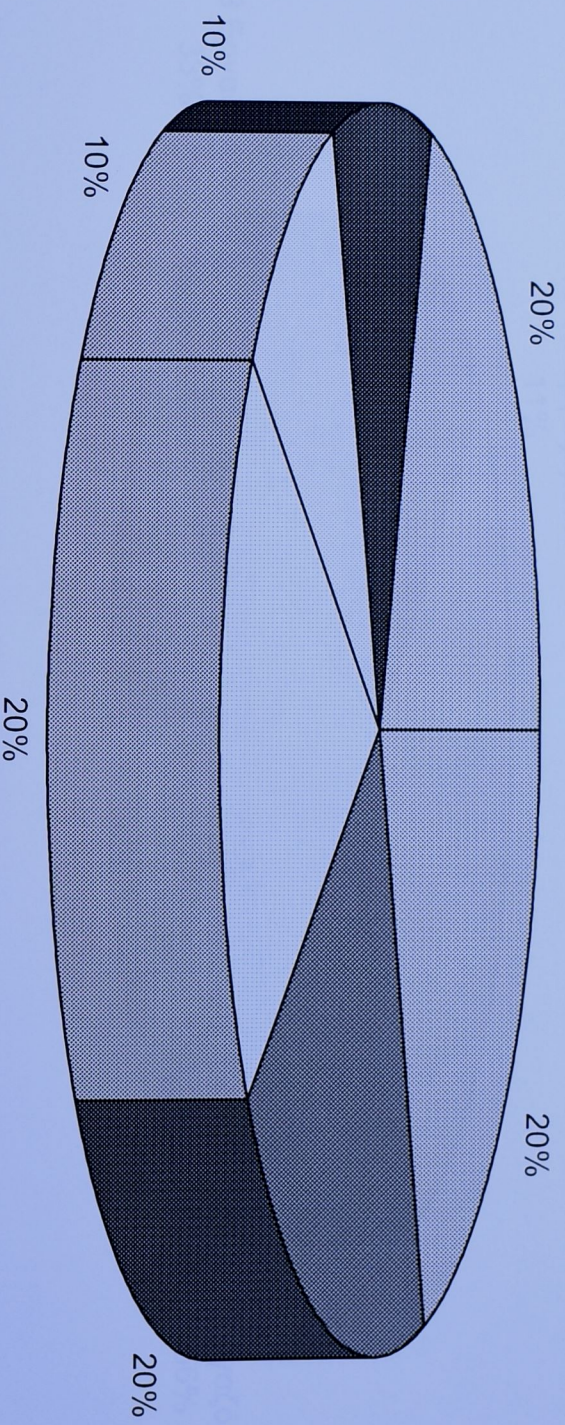
- απευθείας παροχής τροφος χωρίς αποκονίωση
- σύστημα με ένα επιλογέα παροχής τροφος, ενός έως έξη ογκομετρητών εφοδιασμένο με σύστημα αποκονίωσης ή χωρίς αποκονίωση
- σύστημα δύο επιλογέων παροχής τροφος, ενός έως έξη ογκομετρητών εφοδιασμένο με σύστημα αποκονίωσης ή χωρίς αποκονίωση

Φωτογραφία 4

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ V

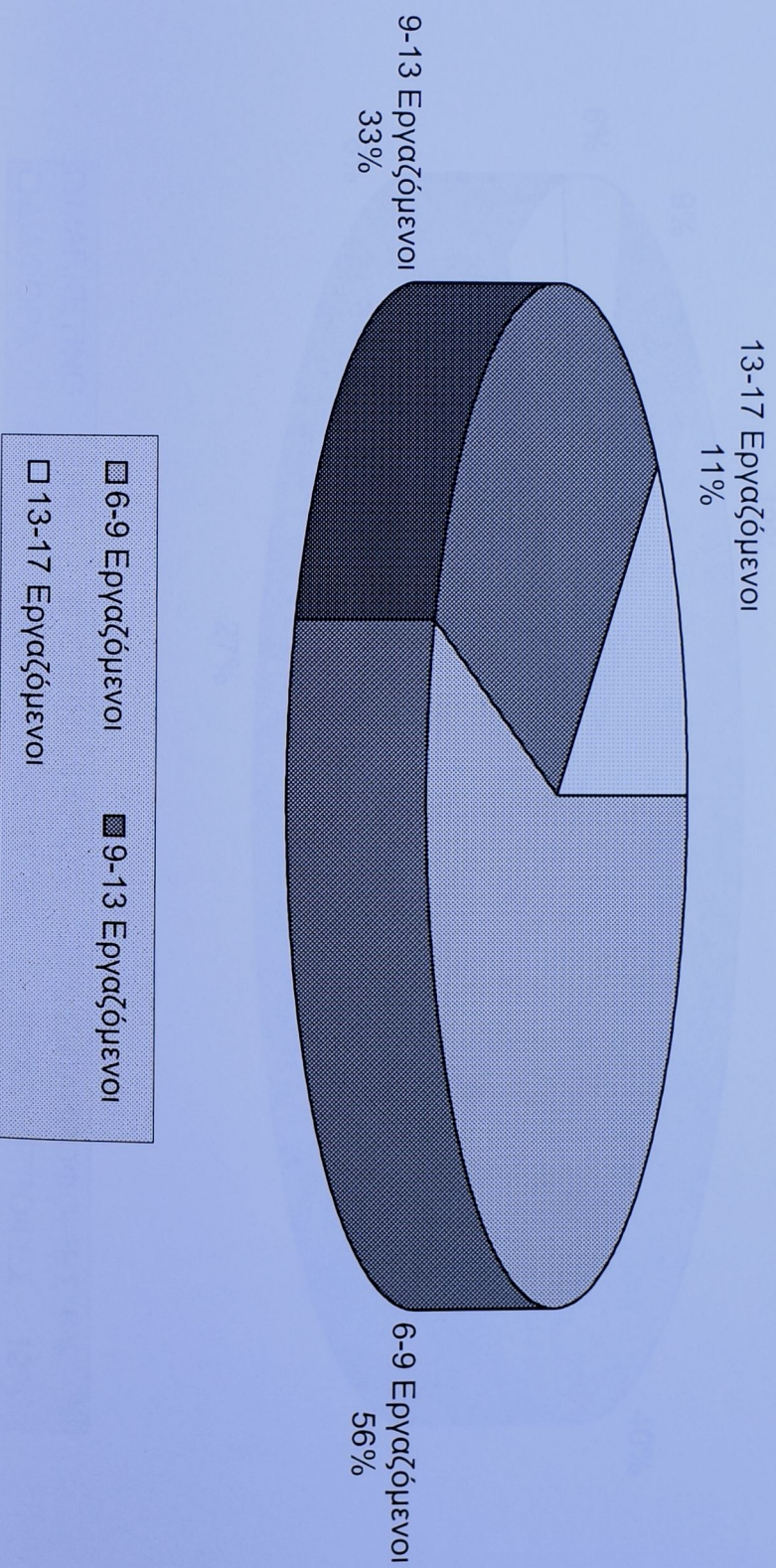
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ VI

Γεωγραφική κατανομή μονάδων

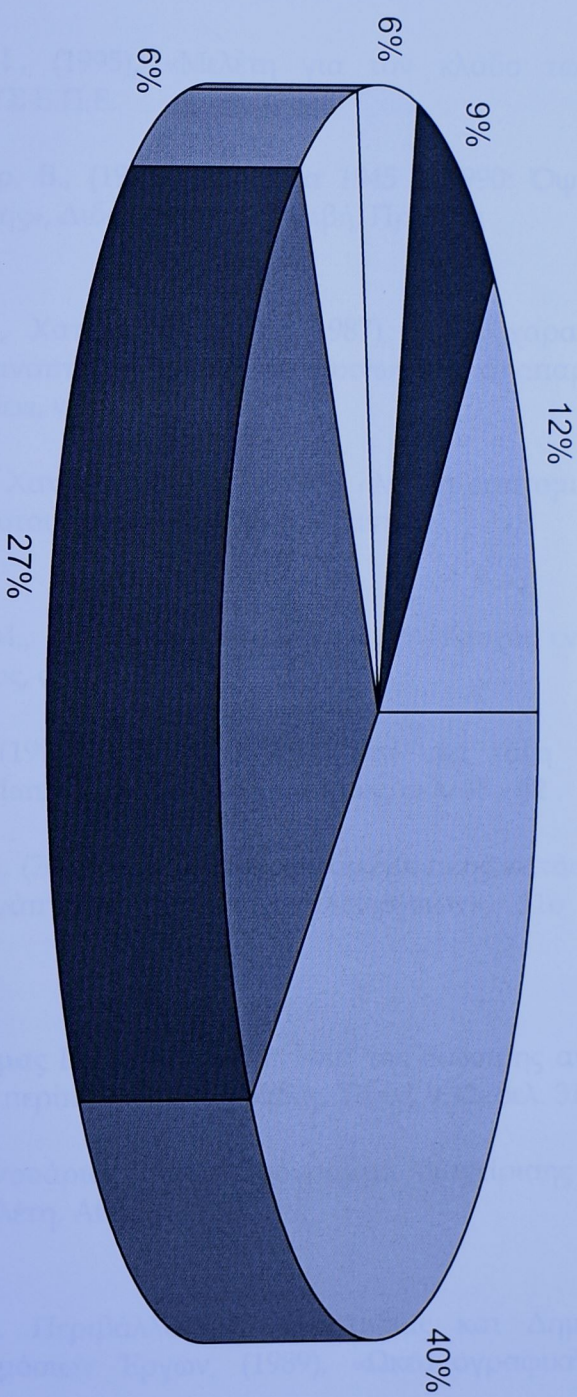

■ Αγίος Θωμάς ■ Ιχθυόορκαλα - Μαυρή □ Πλωγυνίτσα □ Φάρος Λασκάρα ■ Λασκάρα □ Αγ Τριάδα

Εργαζόμενοι στις 10 επιχειρήσεις

Προβλήματα μονάδων εντατικής υδατοκαλλέργειας

MARKETING	39%	ΥΓΙΕΙΝΗ ΨΑΡΙΩΝ	27%	ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ	6%
ΔΙΑΦΟΡΑ	6%	MANAGEMENT	9%	ΠΙΧΘΥΟΤΡΟΦΕΣ	12%

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Αργυρού Ι., (1995), «Μελέτη για τον κλάδο των υδατοκαλλιεργειών», Εκπόνηση: ΝΑΥΣ Ε.Π.Ε.
2. Αυδίκος Γρ. Β., (1991), «Πρέβεζα 1945 - 1990: Όψεις της μεταβολής μιας επαρχιακής πόλης», Διδακτορική διατριβή, Πρέβεζα
3. Βαΐου Ντ., Χατζημιχάλης Κ., (1987), «Νέα χαρακτηριστικά της άνισης περιφερειακής ανάπτυξης και μορφές κοινωνικής αναπαραγωγής στην Ελλάδα», *Πόλη και Περιφέρεια*, ν.13, σελ. 99 - 121
4. Βαΐου Ντ., Χατζημιχάλης Κ., (1997), «Με τη ραπτομηχανή στην κουζίνα και τους Πολωνούς στους αγρούς», Αθήνα: Έξαντας
5. Γεωργίου Μ., (1998), «Ιχθυοκαλλιέργειες: Η ισχύς εν τη ενώσει», *Οικονομική Επιλογή*, Απρίλιος, σελ. 96,97
6. Gorz A., (1993), «Πώς γεννιέται μια νέα τάξη υπηρετών», *Le Monde Diplomatique: Maniere de voir*, Φεβρουάριος, σελ. 48 - 52
7. Γκότση Ολ., (2003). «Εκτίμηση της οικολογικής κατάστασης του Αμβρακικού κόλπου και ανάπτυξη των υδατοκαλλιεργειών», 11ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ιχθυολόγων
8. Δελλαδέτσιμας Π., (1997), «Η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης, ο σχεδιασμός του χώρου και η περίπτωση της Ελλάδας», *Τόπος*, ν.12, σελ. 31 - 53
9. ΕΚΘΕ, (Ιανουάριος 1994): Πρόγραμμα διαχείρισης Αμβρακικού - Τελική διαχειριστική μελέτη, Αθήνα
10. ΕΚΘΕ, Υπ. Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων, Γενική Γραμματεία Δημόσιων Έργων, (1989), «Ωκεανογραφική Μελέτη Αμβρακικού κόλπου», Αθήνα
11. ΕΜΠ, (1991), «Περιβαλλοντικές επιπτώσεις από τις χοιροτροφικές μονάδες του Ν. Πρέβεζας», Αθήνα

12. Επιμελητήριο Πρέβεζας, (1998): Διαγνωστική μελέτη των μονάδων ιχθυοκαλλιέργειας της Πρέβεζας
13. ETANAM A.E., (Νοέμβριος 1996): Μελέτη ανάπτυξης και προστασίας περιοχής Αμβρακικού κόλπου, Άρτα
14. Ζαλαχώρη Ε., Καϊναδάς Η., Μάργαρης Ν., (2001), «Η αλιευτική παράδοση στον Αμβρακικό κόλπο», Υπουργείο Γεωργίας, Τμήμα Περιβάλλοντος Αιγαίου
15. «Η δυναμική του κλάδου των υδατοκαλλιεργειών στην Ελλάδα», Αλιευτικά Νέα, Μάιος 1999, σελ. 106 - 119
16. Ιωακειμίδης Σ., (1996), «Ιχθυοκαλλιέργειες: Ένας κλάδος με μέλλον», *Οικονομικός Ταχυδρόμος*, 17 Οκτωβρίου
17. ΚΕΠΕ, (1990): Πρόγραμμα Αμβρακικού, Αθήνα
18. Kindleberger C.P., Herrick B., (1982), «Οικονομική Ανάπτυξη», εκδ. Παπαζήση
19. Μπριασούλη Ε., (1997), «Δείκτες Αειφορίας: κριτική ανασκόπηση της βιβλιογραφίας», *Τόπος*, ν.12, σελ. 55 - 75
20. Papayiannis Th., and Associates, (1985), «Anvrakikos Gulf Area: Development of resources and environmental protection», Final Report, September, Athens (αναφερόμενη και ως Μελέτη Παπαγιάννη)
21. Παπαηλίας Θ., (1996), «Υδατοκαλλιέργειες: Υφιστάμενη κατάσταση και προοπτικές (1990 - 1996)», Μελέτες Αγροτικής Οικονομίας, Νο 50, εκδ. Α.Τ.Ε., Αθήνα
22. Ποταμιανός Γ., (1991), «Η προώθηση της τοπικής ανάπτυξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Στρατηγικές και μέσα ενεργοποίησης των τοπικών αγορών εργασίας». *Τόπος*, ν.3, σελ. 113 - 139
23. Πράσινη Βίβλος, (2001), «Το μέλλον της κοινής αλιευτικής Πολιτικής», Τόμος Ι

24. Ρέππας Π., (1991), «Οικονομική ανάπτυξη, θεωρίες και στρατηγικές», εκδ. Παπαζήση, Αθήνα
25. Ροζάκης Στ., (1998), «Θεωρητικές προσεγγίσεις της βιώσιμης ανάπτυξης και εναλλακτικές ενεργειακές πολιτικές σε γενικό και τοπικό επίπεδο», *Τόπος*, ν.14, σελ. 81 - 103
26. Σαϊτή Α., (2000), Σημειώσεις για φοιτητές «Συμπεριφορά καταναλωτή και χρηματοοικονομική ανάλυση και διοίκηση των επιχειρήσεων», Αθήνα: Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο
27. «Σ.Ε.Θ.: Ελληνικές θαλασσοκαλλιέργειες», *Αλιευτικά Νέα*, Οκτώμβρ. 1998, σελ. 41 - 45
28. Settimo Gottardo, (1985), «Τοπική αυτοδιοίκηση και τοπικές πρωτοβουλίες για την απασχόληση: η εμπειρία της Πάντοβα», στο ΕΕΤΑΑ Τοπική Ανάπτυξη: Ουτοπία και πρόκληση, Πρακτικά Διεθνούς Φόρουμ, Αθήνα, σελ. 76 - 82
29. «Σήμα κινδύνου από τους επιστήμονες», *Έθνος*, 13/10/2002
30. Σκούλλος Μ., Δασενάκης Μ., Ζέρη Χ., (1990), «Μηχανισμός διακίνησης μετάλλων στις εκβολές του ποταμού Λούρου κατά τους θερινούς μήνες», 3ο Πανελλήνιο Συμπόσιο Ωκεανογραφίας, Αθήνα
31. Στεφανής Ι., (1995), «Εμπορία προϊόντων ιχθυοκαλλιεργειών», 9ο Συμπόσιο Κτηνοτροφίας με θέμα: Υδατοκαλλιέργειες - Η συμβολή τους στη ζωϊκή παραγωγή, 2 Φεβρ., Θεσσαλονίκη
32. Τσουκαλός Κ., (1993), «Οικολογικά οράματα: η στιγμή της ελευθερίας ήταν χθες», *Το Βήμα*, 18/7
33. ΥΠΕΧΩΔΕ, (Φεβρουάριος 1999): Πρόγραμμα αντιμετώπισης ειδικών περιβαλλοντικών προβλημάτων και συστήματος λειτουργίας προστατευόμενης περιοχής Αμβρακικού κόλπου, Αθήνα
34. Χατζημιχάλης Κ., (επιμ.) (1992), «Περιφερειακή Ανάπτυξη και Πολιτική. Κείμενα από τη διεθνή εμπειρία», Αθήνα: Έξαντας

35. Χατζημιχάλης Κ., Γκέκας Ρ., (2001), Πανεπιστημιακές σημειώσεις «Βιώσιμη τοπική και περιφερειακή ανάπτυξη», Αθήνα: Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο
36. Χατζημπίρος Κ., Παναγιωτίδης Π., Ανδρεαδάκης Α., (1987), «Εκτίμηση ρυπαντικών φορτίων και επιπτώσεις στην τροφική κατάσταση του Αμβρακικού κόλπου»

ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΤΟ
ΔΗΜΟ ΠΡΕΒΕΖΑΣ

ΠΤΥ ΓΣΟ

ΓΚΟΥΡΓΚΟΥΛΗ ΕΛΒ.

11.706

10040

**ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ**

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

* 1 1 7 0 6 *